

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

АКАДЕМІЯ «VOLASHAQ» (РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН)

КАРАГАНДИНСЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АБИЛКАСА САГІНОВА (РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН)

КУЯВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ВЛОЦЛАВЕКУ (РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)

ЕКОНОМІЧНО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ВАРШАВІ
(РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПРІОРИТЕТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ:
ТЕОРІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ»**

13-14 жовтня 2023 року

Львів-Торунь

Liha-Pres

2023

УДК [336:330.342]-048.35"313"(062.552)

С 91

Голова організаційного комітету:

Гальцова О.Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин Класичного приватного університету.

Члени організаційного комітету:

Машенко О.В. – доктор економічних наук, професор, перший проректор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування Класичного приватного університету.

Салига К.С. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Класичного приватного університету.

Пужай-Черета А.М. – кандидат економічних наук, заступник начальника Центрального міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків.

Миронова Л.Г. – доктор економічних наук, професор кафедри економіки Класичного приватного університету.

Метеленко Н.Г. – доктор економічних наук, професор, директор Інженерного навчально-наукового інституту Запорізького національного університету.

Трохимець О.І. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин Класичного приватного університету.

Шапошников К.С. – доктор економічних наук, професор, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України.

Семенов А.Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Класичного приватного університету.

Рита Бендаравичине – доктор економіки, професор, Університет ім. Вітаутаса Великого, Литва.

Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 13-14 жовтня 2023 р.). – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. – 156 с.

ISBN 978-966-397-324-1

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції» 13-14 жовтня 2023 року, м. Запоріжжя, у яких розглядаються проблеми економіки, соціального забезпечення, обліку і оподаткування, менеджменту, міжнародних економічних відносин та інші питання.

УДК [336:330.342]-048.35"313"(062.552)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА

Видобора В. В.

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩУЮЧОЇ
ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ..... 7

Галушкіна Т. П., Тафтай В. В., Афанасьєва О. О., Березовська Ю.В.

НАСЛІДКИ ЕКОЦИДУ ВІД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ
ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ НІВЕЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ..... 12

Єлецьких С. Я., Петрищева К. Г.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ КОНЦЕПТ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ
ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА» 18

Залуцька Х. Я., Гнат І. А., Вінярський Б. І.

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ІНТЕГРАЦІЙНА МОЖЛИВІСТЬ»
І НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО
СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА..... 24

Ishchuk Mykhailo

UNCOVERING THE DYNAMICS OF THE SHADOW ECONOMY
IN UKRAINE: FACTORS AND REMEDIAL MEASURES..... 27

Камінська Т. В.

МОНІТОРИНГ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
МЕХАНІЗМУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ 30

Кобзар О. М.

ВАРТІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СХЕМ КОМПЕНСАЦІЇ ВТРАТ
БІОРІЗНОМАНІТТЯ З ВИСОКОЮ ПРИРОДНОЮ ЦІННІСТЮ... 36

Кулаков О. О.

ІННОВАЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ..... 41

Нам'ясенко В. М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ПІСЛЯВОЄННОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 44

Петрівський О. О.

МЕТА І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СВДС..... 49

Пилипенко О. С.

ІННОВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ
ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ 53

Піріашвілі О. Б. ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ	57
Радєв Д. В., Коломієць В. М. ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	61
Сорока О. В. КРОС-КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ.....	65
НАПРЯМ 2. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
Черба В. М., Павлюченко А. О. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	70
НАПРЯМ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ	
Крачок Л. І. КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	75
Оляднічук Н. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	79
НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ	
Ковальчук Я. В. ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗРОСТАННЯ.....	83
Kozak Vitaliy THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF SUBJECTS OF THE AGRO-FOOD MARKET OF UKRAINE	88
Малашенко Ю. А., Єфременко А. Г. ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	93

Малій О. Г.	
ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	98
Melnyk Oleksiy	
CYBER PROTECTION OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE ON THE BASIS OF TRANSFORMATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF META-SPACE	102
Носач Н. В.	
МІСЦЕВІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	107
Стеценко Т. В., Кравець Г. С.	
ПОДАТОК З ПРОДАЖІВ ЯК РІЗНОВИД ПОДАТКУ НА СПОЖИВАННЯ	111
НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ	
Будо А. С., Кучеренко В. Ю.	
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	116
Зінов'єв Г. О.	
КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЦІ ЗНАНЬ.....	121
Можелянська А. В.	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА.....	126
Хмарська І. А.	
РОЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОГО СТАНУ.....	130
НАПРЯМ 6. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Кобеля-Звір М. Я.	
ГРАНТОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЩІ.....	134
Юрків Р. Р., Поврозник П. П.	
ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ТРЕНДИ ТА ПРІОРИТЕТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО СТИМУЛЮВАННЯ.....	140

НАПРЯМ 7. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Потелешенко П. В.

АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ І ВИГОД

В УПРАВЛІННІ ОБОРОННИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ:

ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ 146

Шульга О. А.

СПЕЦИФІКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТА ФАКТОРИ, ЩО ЇЇ ФОРМУЮТЬ.....151

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА

Видобора Володимир Володимирович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри загальної економічної теорії

та економічної політики

Одеського національного економічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2255-0970>

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-1>

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩУЮЧОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Стрімке економічне зростання нових індустріальних країн латиноамериканського регіону, яке спостерігали у другій половині минулого століття, насамперед було зумовлене політикою імпортозаміщення виробництва, яка сприяла диверсифікації виробництва, створення нових видів виробництва, підтримкою провідних галузей, технологічною модернізацією, зростанням рівня самозабезпеченості за ключовими позиціями товарів та послуг. Проте така політика не стала довгостроковим локомотивом зростання, адже динамічна й ефективна стадія імпортозаміщення триває не довгий період, за яким неминуче настає серйозна криза.

Досвід латиноамериканських країн свідчить, що за тривалої реалізації політики імпортозаміщення відбувається консервація відставання, виникають перешкоди для розвитку провідних галузей економіки, що забезпечують досягнення стрімкого прогресу. Протекціонізм як захід захисту внутрішнього ринку та бізнесу, призводить до того, що національні підприємства, найчастіше працюючи неефективно, отримують прибутки, користуючись своїм

монопольним становищем і підніманням ціни. Як наслідок, країни не могли створити міцних передумов для подолання відставання від промислово розвинених країн, хоча вони володіли потужним ресурсним потенціалом.

Так, без випереджаючого зростання експорту латиноамериканські країни не змогли забезпечити необхідну модернізацію економіки. У результаті темпи економічного росту були недостатніми для вирішення внутрішніх економічних проблем. До того ж, загострилися зовнішні проблеми, невисокий рівень зростання експорту сприяв збільшенню дефіциту платіжного балансу й породжував потребу кредитуванні. Відповідно, технологічне відставання за такої політики закріплювалося, адже в Аргентину, Бразилію, Мексику імпортувалися вже не стільки споживі товари, а передові техніка і технологія [1, с. 250], що жодним чином не сприяло науково-технічному та інноваційному розвитку цих країн.

З 1990-их р. у провідних державах Латиноамериканського регіону намітилися тенденції до відкриття економіки та нарощування експорту, урівноваження сальдо торговельно балансу. Це при тому, що промисловий розвиток високотехнологічних переробних галузей промисловості не був фокусом держави, а основні експортні позиції все ще займала сировинна продукція.

Загалом в економічній політиці імпортозаміщуючої індустріалізації країн Латинської Америки можемо виділити кілька недоліків, які створювали перешкоди для їх подальшого зростання:

1. Спрямування виробництва товарів для внутрішнього споживання, обсяг якого лімітований невисоким платоспроможним попитом, що зі свого боку різко обмежує масштаби виробництва та стримує науково-технічний прогрес.

2. Заміщення імпорту спричиняє зростання попиту машини та устаткування, напівфабрикати, матеріали та інші товари, необхідні для виробництва товарів. Зважаючи на те, що таку продукцію заміщувати власною складно, зростання попиту на неї при неможливості швидкого розгортання внутрішнього її виробництва

через відсутність технологічного забезпечення та обладнання, кваліфікованої робочої сили, необхідного обсягу капіталу тощо призводить до зростання імпорту технологій. Тому раціональність такої політики часто є ілюзорною.

3. Протекціоністська політика держави для національних виробників мінімізувала конкуренцію з боку світового ринку, здатного постачати якісну та досить дешеву продукцію з країн, які мають порівняльні переваги щодо виробництва таких товарів. Відповідно, національні виробники кожної з країн не мали стимулів до підвищення якості своєї продукції та зниження її собівартості, в результаті чого їхні товари виявлялися абсолютно неконкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Крім того, субсидювання, податкові знижки та інших форм допомоги з боку держави не стимулювали національні підприємства до удосконалення, адже, навіть будучи неефективними вони могли отримувати прибуток шляхом підвищення цін, використовуючи монопольне становище.

5. Загострювалися проблеми: відтоку національного капіталу через політичну нестабільність та невпевненість у захисті прав приватної власності, хронічного дефіциту поточного платіжного балансу; зростання зовнішньої заборгованість; збереження дисбалансу колоніальної структури поділу праці між економічно розвиненими країнами та країнами, що підтверджували ідеї теорії «периферійного капіталізму» [2].

6. Темпи зростання країн регіону у довгостроковому періоді були нижче, ніж середній світовий показник, що характеризує їх відносне відставання не лише від лідерів науково-технічного прогресу, але і від середніх результатів, властивих світовій економіці загалом [3, с. 120].

7. Відсутність належного розвитку інституційного середовища, здатного стимулювати економічне зростання, впливати на виробників та представників політичної влади з метою створення та впровадження стратегій зростання, заснованих на науково-технологічному прогресі.

Відповідно, для України доцільним вбачаємо урахування кількох уроків щодо реалізації економічної політики нових індустріальних країн Латинської Америки, зокрема щодо:

- необхідності нарощування власного промислового потенціалу, диверсифікації промисловості, але з розширенням експорту не сировинної, а технологічної продукції з вищою конкурентоспроможністю на зовнішньому ринку;

- стимулювання науково-технічного прогресу та підвищення кваліфікації трудових ресурсів;

- збільшення валового нагромадження;

- розширення інноваційного потенціалу, зокрема підвищення рівня витрат з ВВП на машини та обладнання;

- обмеження протекціонізму та субсидіювання галузей нижчої технологічної укладності з відстоюванням економічних інтересів певних угруповань;

- зниження дисбалансу в розподілі праці країною та високорозвиненими країнами;

- формування ефективних суспільних інститутів стимулювання економічного зростання та ін.

Та найважливіше, що економічне зростання не може відбуватися за рахунок нарощування обсягів виробництва та експорту продукції сировинних галузей, а передбачає відродження національної економіки на основі впровадження у виробництво високих технологій. Це вимагає впровадження нової індустріалізації, що стимулюватиме розширене відтворення в промисловості шляхом впровадження наукомістких виробництв та виробництва новітньої продукції з вищою доданою вартістю, здатного конкурувати на світовому ринку [4, с. 108]. Тобто, при формуванні промислової політики важливо зосередитися на розвитку потенційно експортоорієнтованих галузей, створюючи та впроваджуючи найновітніші досягнення науково-технічного прогресу (зокрема стимулювати розвиток вітчизняної науки і технологій), розгортаючи масового виробництва перспективної продукції, намагаючись бути піонером у її виробництві та експорті на світовий ринок.

Запустити механізм формування промислової політики економічного зростання, заснованій на інноваціях та модернізації національної економіки можна за умови цілеспрямованого державного регулювання, орієнтованого не на інтереси окремих політичних кіл, а на інтереси суспільства загалом. Крім того, щоб підвищити дієвість державної політики варто також розвивати відповідні інститути та суспільну ідеологію, сформувати належну грошово-кредитну політику, інфраструктурне забезпечення, підвищувати рівень науки і наукового обслуговування, людського капіталу тощо.

Отже, політика імпортозаміщуючої індустріалізації виявилася неоднозначною, адже мала як певні позитивні ефекти у контексті стимулювання економічного зростання на початку другої половини ХХ ст., так і низку послідуєчих негативних суспільно-економічних наслідків, що ґрунтується на неможливості подолання економічної відсталості країнами «периферії» в умовах капіталізму.

Література:

1. Голюков А.П., Довгаль О.А. Світова економіка : підручник. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 349 с.
2. Пребіш Р. Периферійний капіталізм: чи є йому альтернатива? 1992. 337 с.
3. Zhdanova L. Innovative Development In The Conditions Of Export-Oriented And Import-Substituting Models Of Industrialization. *Економічні інновації*. 2021. Том 23. Вип. 3 (80). С. 117–126.
4. Жданова Л.Л. Нова індустріалізація у розвинутих країнах та у країнах наздоганяючого типу розвитку. Соціально-економічні аспекти розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ / під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2015. С. 99–108.

Галушкіна Тетяна Павлівна
*доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України,
професор кафедри зеленої економіки
Державного закладу «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»*

Тафтай Володимир Володимирович
*аспірант
Державного закладу «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»*

Афанасьєва Ольга Олександрівна
*аспірант
Державного закладу «Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління»*

Березовська Юлія Володимирівна
*виконавчий директор
IB Centre Inc*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-2>

НАСЛІДКИ ЕКОЦИДУ ВІД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ НІВЕЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогодні проблема екоциду, що виникла через збройну агресію РФ, яскравим проявом якого є знищення довкілля, зокрема внаслідок підриву Каховської ГЕС, є однією з безпрецедентних в міжнародному форматі. Руйнування ГЕС за міжнародними нормами вважається зброєю масового знищення відповідно до Женевської Конвенції згідно статті 56 Додаткового Протоколу 1977 р. У відповідь на виникнення катастрофічної ситуації щодо знищення критичної інфраструктури та природоресурсного потенціалу України Генеральна асамблея ООН ще передчасно (15 листопада 2022 р.) прийняла резолюцію про необхідність застосування

репараційних механізмів, згідно якої росія повинна повністю компенсувати Україні за спричинені рф наслідки військової агресії, в тому числі екологічні. Слід також констатувати, що на сьогодні в міжнародному форматі продовжують діяти норми Конвенції про попередження злочинів геноциду, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН ще в 1948 р. і є особливо актуальним щодо існуючих реалій в Україні.

Наразі, чітке поняття, методика та правові механізми репарації саме **військового** «екоциду» як на міжнародному, так і національному рівні при цьому й досі чітко не визначені, що потребує нагального усунення цього правового «нігілізму». На сьогодні визначення екоциду є дещо розмитим як в міжнародній, так і національній правоохоронній практиці. Так, в ст. 441 ККУ надано дуже поверхнєве визначення екоциду, яке трактується як «масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу». Безперечно, що таке трактування не можна застосовувати щодо екоциду, що виник внаслідок збройної агресії. Останній не повинен мати терміни давності. Визначення екологічної ж репарації, тобто відшкодування екологічних втрат, окремо, до цього часу в правовому полі відсутнє, що потребує нагального юридичного доопрацювання [1]. У зв'язку з цим, є доцільним ініціювати термінове звернення до міжнародних інститутів, зокрема ООН та Міжнародного Кримінального Суду в Гаазі, щодо необхідності доповнень до правової міжнародної лексики з метою чіткого визначення сутності поняття «військового «екоциду» як окремої суспільної категорії та злочину проти людства внаслідок масштабного, виходячи за межі однієї країни, знищення природоресурсного потенціалу, біоти, фауни та інших природних життєзабезпечуючих факторів, яке не має термінів давності, з подальшим проявом геноциду внаслідок використання неправомірних військових дій.

В міжнародному праві репарацію (від лат. Reparation) розглядають як форму матеріальної відповідальності суб'єкта

міжнародного права за спричинені ним збитки іншому суб'єкту міжнародного права, що передбачає повне або часткове відшкодування матеріальних збитків, завданих війною. Вперше постулати репарації були обґрунтовані у Версальському мирному договорі 1919 р., де була зафіксовано відповідальність Німеччини та її союзників за збитки, завдані громадянському населенню країн Антанти внаслідок I Світової війни. При цьому розмір репарації за Варсальським договором склав 226 млрд нім. марок, або в еквіваленті – 100 тис. т золота [2]. Виплата репарації тривала до 3 жовтня 2010 р. (90 років з перервами).

Правові норми екологічної репарації, тобто відшкодування екологічних втрат, окремо до цього часу не задекларовано, тому питання щодо компенсації втрат унікальних екосистем та завданих збитків природо ресурсного потенціалу України внаслідок військової агресії залишаються в переліку найбільш актуальних першочергових завдань майбутнього відродження економічного та екологічного стану країни за європейським зеленим сценарієм.

Як свідчать офіційні дані, рівень екологічних загроз внаслідок збройної агресії РФ в Україні, активно зростає. При цьому обсяги екологічних збитків в економічному вимірі не завжди піддаються кількісному підрахунку, оскільки прояв їх наслідків може бути достатньо довготривалим процесом. За експертними оцінками авторів, екологічні збитки внаслідок збройної агресії РФ на порядок можуть перевищувати відповідний рівень збитків, завданих критично-значимій та соціальній інфраструктурі. На жаль, сьогодні офіційні розрахунки щодо втрат унікального біорізноманіття та знищеного акцент внаслідок військової агресії з боку РФ, природоресурсного потенціалу України, або занижені, або поки що відсутні, оскільки процес їх визначення потребує певного методичного узгодження та незалежних експертних оцінок, які є основою для реалізації репараційних механізмів в моделі повоєнної відбудови країни. Для нівелювання розбіжностей підрахунку екологічних збитків, в березні 2022 р. була прийнята постанова Кабінету міністрів України № 326 від 20.03.2022 «Про затвердження

порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [3], відповідно до якої визначення шкоди та екологічних збитків здійснюється окремо за напрямками, що включають втрати:

- земельних ресурсів, а також пов'язану з ними упущену вигоду;
- надр, завдані самовільним їх користуванням, а також шкоду, завдану навколишньому природному середовищу під час самовільного користування надрами;

- втрачену частину територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях;

- внаслідок викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

- лісового фонду та пов'язані із ними витрати;

- збитки, завдані природнім територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати;

та інші втрати внаслідок забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод;

У своєму прагненні нівелювати стан довкілля за умов повоєнного часу, нагальними завданнями України є:

- підготовка чіткої дорожньої карти щодо запровадження екологічної репарації з врахуванням міжнародних підходів та національної методології обрахування завданих збитків,

- формування незалежних, за участю міжнародних фахівців, експертних оцінок в розрізі поресурсних екологічних втрат внаслідок збройної агресії РФ;

- трансформація чинної законодавчої бази у відповідності до вимог; повоєнного часу.

Необхідно визначити достовірну та науково-обґрунтовану оцінку екоциду, зокрема, внаслідок підриву Каховської ГЕС. Ті розрахунки екологічного збитку, які зараз лунають на офіційному рівні надто мізерні та не відображають дійсної ситуації. Це окрема площина професійних та наукових досліджень, яка передбачає активізацію фінансування на проведення міждисциплінарних фундаментальних та прикладних досліджень з тематики екологічного тероризму та екоциду. Крім того, необхідно забезпечити широке інформування та тематичне навчання представників відповідних служб задля підвищення їх кваліфікації та світогляду з вищезазначених питань з залученням представників наукової спільноти та міжнародних експертів.

За умов повоєнного часу виникає нагальна необхідність трансформування законодавства та державної політики в сфері довкілля-чітко сформувані доповнення до правової бази, визначити існуючі та потенційні екологічні ризики та загрози, а також напрями їх нівелювання та механізми повноважень та координації. Зокрема, розробити низку доповнень до основного екологічного Закону «Про охорону навколишнього природного середовища України», Кримінального Кодексу України тощо. Важливим контентом є посилення комунікацій та напрямів міжнародної взаємодії щодо виконання спільних проєктів, направлених на пошук інноваційних шляхів вирішення проблеми екологічного екоциду внаслідок збройної агресії РФ.

Література:

1. Галушкіна Т.П., Тафтай В.В., Афанасьєва О.О., Екологічна репарація та економічні інструменти забезпечення зеленого зростання економіки України за умов повоєнного часу. *Науковий журнал «Вісник Одеського національного університету. Економіка»*. 2022. Т. 27. Вип. 3 (93) 2022. С. 96–100.

2. Версальський договір. 1919. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80_\(1919\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80_(1919)) (дата звернення: 11.10.2023).

3. Постанова Кабінету міністрів України № 326 від 20.03.2022 «Про затвердження порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#n10> (дата звернення: 11.10.2023).

Єлецьких Світлана Яківна
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи
та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії
м. Краматорськ – Тернопіль*

Петрищева Катерина Геннадіївна
*аспірант кафедри фінансів, банківської справи
та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії
м. Краматорськ – Тернопіль*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-3>

ІНТЕГРАЛЬНИЙ КОНЦЕПТ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

На сучасному етапі розвитку економіки стає очевидним, що економічна безпека країни може бути досягнута лише при забезпеченні економічної безпеки таких її структурних елементів як галузі, промислові комплекси, підприємства та організації.

Економічна безпека кожного окремого суб'єкту підприємницької діяльності дозволяє усій господарській системі країни не тільки зберігати свій потенціал, але й забезпечити подальше економічне відновлення.

За умов кризової стагнації підприємства постійно стикаються з новими викликами та загрозами, що вимагають оперативного вирішення та реагування, тому завжди гостро постає проблема досягнення необхідного рівня економічної безпеки функціонування підприємств. Але вирішення питання щодо забезпечення економічної безпеки на рівні підприємства можливе лише після з'ясування її сутності.

Зазначимо, що підприємство як цілісна економічна система об'єднує в собі значну кількість структурних елементів. Виокремлення складових елементів економічної безпеки має базуватися на принципах збалансованості та забезпечення майбутнього зростання самої виробничої системи.

Різні підходи щодо трактування сутності та змісту економічної безпеки збігаються в одному: на економічну безпеку підприємства здійснюють вплив чинники внутрішнього та зовнішнього середовища його функціонування, а її досягнення є результатом реалізації комплексу управлінських дій, які спрямовані на зменшення або припинення негативного впливу дестабілізуючих чинників, внаслідок чого підприємство повертається у стан рівноваги за рахунок власних або залучених ресурсів, чим забезпечує собі подальший поступальний розвиток шляхом підтримки рентабельності власної діяльності. Виходячи з того, що економічна безпека підприємства формується в процесі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності із використанням наявного ресурсного та управлінського потенціалу, то доцільним, на нашу думку, буде виділення таких функціональних складових економічної безпеки як виробнича, інвестиційно-інноваційна, фінансова, управлінська, маркетингова, та ділова (ринкова) складові.

Серед вчених-економістів, які вивчали вказане питання, можна виділити: Малик О.В. [1, с. 15], Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. [2], Хаванова М.С. [3], Фень К.С. [4], Копитко М.І. [5]. Але, попри наявність значної кількості досліджень щодо сутності економічної безпеки, серед науковців відсутнім є єдиний підхід, стосовно цього питання. В межах даного дослідження представляється доцільним виділення наступних концептів в залежності від виокремлення домінуючого визначального чинника.

Відповідно до першого концепту, економічна безпека розглядається як стан стійкості, рівноваги, захищеності від негативного впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, його прихильниками є: Малик О.В., Кракос Ю.Б., Разгон Р.О.

Але кожен з авторів має власну інтерпретацію щодо визначення «економічна безпека».

Так, відповідно до концептуального уявлення Малик О.В. [1, с. 15]: «економічна безпека підприємства» це наявний стан стійкості, рівноваги, захищеності від негативного впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища та ефективного використання ресурсів, що забезпечує конкурентні переваги підприємства та стабільне функціонування у майбутньому», погоджуємося з думкою автора в тому, що економічна безпека досягається за умови ефективного використання ресурсів. Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. [2] вважають, що «економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз і ризиків, дестабілізуючих чинників, при якому забезпечується стабільність реалізації його основних комерційних і соціальних цілей». На відміну від інших, вчені-економісти приділяють увагу стабільності реалізації комерційних та соціальних цілей.

Повністю погоджуємося з цією думкою авторів, оскільки метою діяльності підприємства є її отримання прибутку, і задоволення соціальних потреб суспільства.

Відповідно до другого концепту економічна безпека визначається, як: стан і здатність підприємства так організувати свою діяльність (виробничу, інноваційну, фінансово-економічну, зовнішньоекономічну тощо), щоб надійно захиститися від негативних факторів впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього і зовнішнього середовищ.

Так, Копитко М.І. визначає економічну безпеку наступним чином: «... комплексне поняття, що характеризує стан і здатність підприємства так організувати свою діяльність (виробничу, інноваційну, фінансово-економічну, зовнішньоекономічну тощо), щоб надійно захиститися від негативних факторів впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього і зовнішнього середовищ, а також якісно адаптуватися до існуючих умов з найменшими втратами» [5, с. 59]. Вказане визначення конкретизує ті чинники, що

надані у рамках попереднього підходу, а саме: стан захищеності – це здатність організувати свою діяльність.

На підставі розгляду фінансово-економічної літератури виділимо третій концептуальний підхід до розуміння економічної безпеки: стан корпоративних ресурсів, процес найефективнішого використання його виробничо-господарських ресурсів та підприємницьких здібностей. Тобто в рамках зазначеного концепту робиться наголос на тому, що економічна безпека – це не просто стан захищеності підприємства, а ще й стан ресурсів, можливостей.

Так, Фень К.С. вважає, що: «...поняття «економічна безпека підприємства» необхідно розглядати, як процес найефективнішого використання його виробничо-господарських ресурсів та підприємницьких здібностей, при якому забезпечується успішне та своєчасне протистояння підприємства ризикам та зовнішнім загрозам, що уможливорює досягнення поставлених цілей та завдань відповідно до обраної ним стратегії розвитку. Ефективно використовувати трудові та матеріальні ресурси на основі досягнення науки та техніки з метою виробництва товарної продукції, яка користується надійним попитом та одержувати значні прибутки від реалізації» [4, с. 21–22].

На нашу думку, визначення економічної безпеки, як «процесу найефективнішого використання його виробничо-господарських ресурсів та підприємницьких здібностей» є найбільш точним та підкреслює той факт, що досягнення безпеки суб'єкта господарювання є динамічним, а не статичним.

В межах четвертого концепту науковці розглядають економічну безпеку, як: здатність підтримувати сприятливі умови життєдіяльності, стан рівня життєздатності.

Так, на думку Хаванової М.С.: «економічна безпека підприємства» – це такий стан рівня життєздатності суб'єкта господарювання, що одночасно гарантує виконання місії та цілей підприємства, та невід'ємними характеристиками якого є доступ до ресурсів і ринків, стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків, рівень економічної ефективності функціонування, а також

здатність підприємства до розвитку» [3, с. 11–12]. Вказане визначення є унікальним тим, що воно поєднує в собі, як перший підхід, так і третій (ресурсний) підхід, а також автор наголошує у ньому на здатність підприємства до розвитку.

Вивчення наукової літератури свідчить про те, що серед вчених-економістів немає єдності із вказаного питання. Складність, багатогранність та суперечливість концептів економічної безпеки підприємства вимагає пошуку нових підходів щодо визначення її змістовного наповнення та подальшого розвитку методологічного апарату її оцінювання. Представляється доцільним використання інтегрального методологічного підходу, заснованого на синтезі у єдину складну модель різних концептів, що довело свою дієвість в теорії та практиці розвитку наукової думки.

Погляди щодо визначення економічної безпеки можна розділити на наступні концептуальні підходи в залежності від домінуючого концептуального підходу (табл. 1).

Таблиця 1

**Концептуальні підходи щодо визначення поняття
«економічна безпека»**

Автор	Концептуальні підходи щодо визначення поняття «економічна безпека»
Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. [2], Малик О.В. [1, с. 15]	1) стан стійкості, рівноваги, захищеності від негативного впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища;
Копитко М.І. [5, с. 59]	2) стан і здатність підприємства так організувати свою діяльність (виробничу, інноваційну, фінансово-економічну, зовнішньоекономічну тощо), щоб надійно захиститися від негативних факторів впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього і зовнішнього середовищ;
Фень К.С. [4, с. 21–22]	3) стан корпоративних ресурсів, процес найефективнішого використання його виробничо-господарських ресурсів та підприємницьких здібностей;
Хаванова М.С. [3, с. 11–12]	4) здатність підтримувати сприятливі умови життєдіяльності, стан рівня життєздатності, стан рівня життєздатності суб'єкта господарювання, що одночасно гарантує виконання місії та цілей підприємства, та невід'ємними характеристиками

	якого є доступ до ресурсів і ринків, стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків, рівень економічної ефективності функціонування, а також здатність підприємства до розвитку
Авторське (інтегральне) визначення	5) стан виробничо-господарських та фінансових ресурсів підприємства, підприємницьких здібностей його персоналу, який гарантує виконання місії та цілей підприємства, забезпечує стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків, певний рівень економічної ефективності функціонування, а також здатність підприємства до відновлення та розвитку.

Узагальнення вищевикладеного та використання інтегрального методологічного підходу, заснованого на синтезі у єдину складну модель різних концептів надає можливість надати наступне визначення економічної безпеки: стан виробничо-господарських та фінансових ресурсів підприємства, підприємницьких здібностей його персоналу, який гарантує виконання місії та цілей підприємства, забезпечує стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків, певний рівень економічної ефективності функціонування, а також здатність підприємства до відновлення та розвитку.

Література:

1. Малик О.В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2015. 263 с.
2. Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2008. № 1. С. 86–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eupmg_2008_1_10
3. Хаванова М.С. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою підприємства (на прикладі автомобілебудівних підприємств): дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2015. 218 с.
4. Фень К.С. Формування і зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Кам'янець-Подільський, 2018. 273 с.
5. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування): дис. ... д-ра. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2015. 478 с.

Залуцька Христина Ярославівна
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національного університету «Львівська політехніка»*

Гнат Іван Андрійович
*аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національного університету «Львівська політехніка»*

Вінярський Богдан Ігорович
*аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національного університету «Львівська політехніка»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-4>

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ІНТЕГРАЦІЙНА МОЖЛИВІСТЬ» І НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Кожне підприємство в процесі свого розвитку незалежно від точності планування діяльності має певні невикористані можливості. В науковій літературі науковці часто наявні можливості трактують як запас міцності [1], надлишок потенціалу (запас) [2; 3], запас потужності [4] тощо. Однак, ітераційна структура наповнення кожного із цих понять підкреслює їх відмінність одне від одного, що в процесі використання вимагає конкретизації змісту, оскільки, наявність цих значень забезпечує і визначає різні вектори та види розвитку підприємства.

Резерв – це запас чого-небудь, який спеціально зберігається для використання в разі потреби. Відповідно, резерв потенціалу – це потенціал, який може бути використаний в результаті виникнення непередбачених ситуацій під дією зміни чинників середовищ функціонування підприємств.

Запас – це певна кількість продуктів, матеріалів тощо, заготовлених заздалегідь для використання у разі потреби.

Відповідно, відмінність між запасом та резервом полягає в тому, що запас не обов'язково може використовуватися у виробничій діяльності підприємства.

Тобто, поняття запас і резерв та явища, які вони супроводжують стосуються зберігання конкретних можливостей підприємства у випадку настання певних подій.

Міцність – це здатність матеріалу чинити опір руйнуванню, тобто, здатність протистояти непередбачуваним ситуаціям.

Запас міцності – це величина на яку фактично обсяг реалізації перевищує обсяг реалізації в точці беззбитковості, тим самим, забезпечуючи йому відповідний рівень прибутку, що дозволяє підприємству уникнути збитків.

Відповідно, запас міцності – це фактично реалізований товар, який уже в подальшому використати не зможемо.

Тобто, жодним із переліченого вище підприємство поділитися із своїми потенційними партнерами не зможе, а як відомо без ефективної взаємодії із певними стейкхолдерами підприємство неспроможне буде наростити ефективний конкурентоспроможний потенціал стратегічного розвитку.

Для визначення ефективності здійснення певних зв'язків із необхідними стейкхолдерами варто враховувати інтеграційні можливості підприємства, які являють собою ті можливості, що є у підприємства в надлишку і якими можна поділитися для забезпечення його ефективного розвитку. Або яких у підприємства недостатньо для самостійного розвитку, а в поєднанні з інтеграційними можливостями іншого підприємства з'явиться нагода сформувати вагому конкурентну перевагу та забезпечити стратегічну перспективність підприємств і/або сприяти їх ефективному поточному функціонуванню.

Тобто, підприємство зможе оптимізувати, підвищити ефективність, результативність окремих напрямків діяльності через можливість поділитися із відповідними партнерами своїми

можливостями у доступних межах. Тому, надзвичайно актуальним є окреслення, визначення інтеграційних можливостей підприємства в межах яких йому вигідна співпраця із потенційними партнерами.

Подальшого дослідження потребує класифікаційно-нормативне виділення досліджуваних понять і їх структури в діяльності підприємства.

Література:

1. Погосова М.Ю. Методичний підхід до визначення резерву запасу міцності щодо збереження поточного рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості УДАЗТ*. 2010. Вип. 29. С. 351–355.

2. Перерва П.Г., Побережна Н.М. Визначення ефективності використання виробничого потенціалу машинобудівного підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 2. 191 с.

3. Водянко Х.Я., Козик В.В. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства. *Проблеми науки*. 2011. № 11. С. 30–35.

4. Пугачова М.В. Рівень використання виробничих потужностей підприємств як індикатор стану економіки. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238840.pdf>

Ishchuk Mykhailo
*Senior Instructor at the Department of
Customs and Commodity Research
Educational and Research Institute of
Economic Security and Customs
State Tax University*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-5>

**UNCOVERING THE DYNAMICS
OF THE SHADOW ECONOMY IN UKRAINE:
FACTORS AND REMEDIAL MEASURES**

The shadow economy has infiltrated every facet of Ukraine's economic landscape, significantly shaping the nation's economic trajectory. This phenomenon, stemming from the Soviet era, extends beyond Ukraine to other post-Soviet nations, underscoring its enduring nature [1, p. 18]. This research seeks to delve into the key drivers of shadow activities and their repercussions, emphasizing the critical need for anti-corruption measures and institutional reforms. The aim is to comprehensively understand the factors contributing to shadow activities and their implications.

Understanding the main factors that activate the spread of shadow activities in Ukraine allows working towards an effective solution to this problem and promoting sustainable socio-economic development in Ukraine. Several factors underlie the emergence and spread of shadow processes in the Ukrainian economy [2].

A prevailing factor fueling the proliferation of shadow activities in Ukraine is the presence of an unfavorable market environment. Elements such as inadequate competition, restricted access to financial resources, opacity in market operations, and lax regulatory enforcement collectively create a conducive environment for illicit practices.

The weaknesses within Ukraine's judicial system, characterized by corruption, limited independence, and inefficiency in administering justice, contribute significantly to the growth of shadow activities. These conditions foster an environment where unlawful practices can thrive.

An inadequate financial system and unstable tax legislation act as catalysts for the expansion of shadow activities. Frequent changes in tax laws create an atmosphere of uncertainty, prompting individuals and businesses to resort to informal and illegal measures to evade tax obligations.

Government regulation, often marked by inefficiencies and complex administrative procedures, plays a pivotal role in the proliferation of shadow activities. The absence of adequate oversight provides opportunities for unregulated and informal practices to flourish.

Corruption, which is prevalent in Ukraine, significantly contributes to the growth of shadow activities. High levels of corruption erode public trust, diminish institutional effectiveness, and create fertile ground for illegal activities to thrive. According to Transparency International Ukraine [3], 23% of users of public services in Ukraine reported having paid bribes in 2022. This alarming statistic emphasizes that the problem of corruption in the country remains a pressing one.

Ukraine's performance on the Corruption Perceptions Index (CPI) further underscores the impact of corruption. Ranked 116th out of 180 countries with a score of 33 out of 100 in 2022, Ukraine faces continued challenges in combating corruption. The high incidence of bribery reflects a lack of trust in official institutions and the belief that such practices are necessary to access essential services, perpetuating the shadow economy.

The intertwining of corruption and the shadow economy erodes public trust and weakens formal governance mechanisms, exacerbating the problem. The low CPI score highlights the persistence of corruption and the pressing need for comprehensive anti-corruption measures. Strengthening transparency, accountability, and integrity in both the public and private sectors, alongside implementing effective anti-corruption policies, promoting the rule of law, and enhancing the capacity

and independence of regulatory bodies, are imperative steps to reduce corruption and combat the shadow economy.

Understanding the complex factors driving the spread of shadow activities in Ukraine is essential for devising effective strategies to address this issue. Combating corruption and enhancing transparency, accountability, and integrity in governance and economic activities are pivotal for mitigating the shadow economy's impact and fostering sustainable socio-economic development in Ukraine.

References:

1. Vasenko V. K. (2016) Tinova ekonomika Ukrainy ta shliakhy yii detinizatsii. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, no. 1, pp. 15–23.
2. Ladiuk O. D. (2017) Kharakterystyka tinovoi ekonomiky v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 32–34. Available at: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3831&i=7>
3. Transparency International Ukraine. Available at: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>

Камінська Тамара Василівна
аспірантка кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-6>

МОНІТОРИНГ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Специфіка діяльності сфери охорони здоров'я, з одного боку, характеризується розвиненістю наукової бази, матеріальної інфраструктури, якісною підготовкою кадрів та необхідністю великих капіталовкладень у подальший розвиток. З іншого боку, при виробництві ліків, медичних виробів і супутніх товарів рівень розвитку медицини і практики є визначальним для вирішення завдань щодо розробки абсолютно ефективних ліків або терапевтичних методик, чи визначення точного діагнозу тощо. З огляду на те, в Україні це питання стоїть на порядку денному з метою збереження та підвищення ефективності функціонування економічного механізму сфери охорони здоров'я.

Вивченням питань розвитку та належного забезпечення функціонування сфери охорони здоров'я України займаються багато вчених. Так, Арцатбанова О., здійснюючи порівняльний аналіз підходів до побудови економічних механізмів функціонування системи охорони здоров'я, наголошує, що існує п'ять моделей економічного забезпечення функціонування системи охорони здоров'я: «приватна позастрахова, приватна страхова, бюджетна, із загальнообов'язковим публічним страхуванням та змішана, що поєднує ознаки окремих або всіх інших моделей». Компоненти функціональності та ефективності даної моделі можна розділити на три групи: компоненти захворюваності або медичної необхідності, компоненти фінансової підтримки та компоненти підтримки

інфраструктури. Крім того, кожна модель, окрім змішаної, має переваги та недоліки, і завжди інтерпретується залежно від інституційного контексту, рівня добробуту тощо [1]. Піхоцька О. та Хомяка І., вивчаючи особливості фінансування системи охорони здоров'я в умовах її реформування, наголошують, що ефективним механізмом фінансування охорони здоров'я є державно-приватне партнерство, суть якого полягає в тому, що державні установи та приватні партнери об'єднують свої ресурси для реалізації конкретного проекту з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та можливостей (відшкодування). Вчені зауважують, що в останні роки державно-приватне партнерство в Україні є одним із найперспективніших інструментів залучення інвестицій. Однак найближчим часом Україні слід звернути увагу на можливість збільшення частки видатків на охорону здоров'я і тим самим наблизити функціональну структуру видатків загального бюджету до середнього рівня європейських країн, адже це виступає ключовою перспективою розвитку сфери охорони здоров'я [2]. Вчені Посилкіна О. та Гладкова О. зазначають, що фінансове забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я залежить від фінансової політики, поточних фінансово-економічних умов та ефективності управління такими закладами. Водночас це безпосередньо впливає на рівень фінансово-економічної стабільності таких закладів, загальні показники їх діяльності, кількість та якість надання послуг тощо. У ході дослідження науковці з'ясували, що механізми фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я залежать від різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють формуванню необхідних фінансових ресурсів та постійному розвитку таких закладів [3]. Коробчинська Н. наголошує, що для ефективної роботи системи охорони здоров'я необхідний систематичний контроль якості. На думку науковиці, цей процес повинен бути досягнутий шляхом впровадження двох взаємопов'язаних підпроцесів: перший – це моніторинг, а другий – своєчасне виявлення дефектів. Тому

система постійного моніторингу системи охорони здоров'я має бути інтегрована в систему прийняття рішень [4].

Розглядаючи роботи науковців та загальний огляд літератури з даної тематики, варто звернути увагу на те, що проблема моніторингу ефективності функціонування економічного механізму сфери охорони здоров'я України є ще не повністю розкрита.

Сучасний досвід функціонування закладів охорони здоров'я висуває особливі вимоги, в яких основну роль відіграють питання ефективності використання ресурсів. Значний і зростаючий інтерес до економічної складової охорони здоров'я характерний для останніх десятиліть і пояснюється тим, що така сфера стає все більш цінною складовою національної економіки, а її відновлення вимагає все більших витрат. З огляду на такі твердження доцільним є здійснення аналізу динаміки видатків з бюджетів України на охорону здоров'я. Як відомо, фінансування сфери охорони здоров'я в основному здійснюється з державного бюджету України та місцевих бюджетів.

В період 2018–2022 років відбувалося тенденційне зростання видатків з державного бюджету України на сферу охорони здоров'я – у 2022 році проти 2018 року обсяг фінансування зріс у понад 8 разів (табл. 1). Також у 2022 році, порівняно із 2018 роком суттєво змінилась частка фінансування суб'єктів сфери охорони здоров'я. Так, суттєво знизилась питома вага фінансування лікарень та санаторно-курортних закладів з 32,26% до 7,41%, натомість колосально зросла частка видатків на іншу діяльність у сфері охорони здоров'я. Державний бюджет України 2023 року щодо видатків на сферу охорони здоров'я за структурою фінансування суб'єктів сфери охорони здоров'я майже відповідає 2022 року, однак порівняти зміни не можливо, бо на дані за 2023 рік не повні, а у таблиці 1 наведено тільки за січень-серпень 2023 року. Доцільно зауважити й те, що лише у 2022 році державним бюджетом України передбачено фінансування медичної продукції та обладнання, яке становить 224781790,78 грн. В досліджуваний період видатків державного бюджету України на сферу охорони здоров'я

скоротилася частка видатків на фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я на 1,67% у 2022 році проти 2018 року. Така ситуація є прямим наслідком зниження наукового потенціалу кадрів сфери охорони здоров'я, адже належне фінансування цього напрямку – це основний мотиваційний чинник науковців сфери охорони здоров'я до підвищення рівня наукового потенціалу сфери охорони здоров'я.

Суб'єкти сфери охорони здоров'я на місцевому рівні фінансуються з місцевих бюджетів. Дані засвідчують, що в період 2018–2022 років спостерігалось скорочення обсягів видатків з місцевих бюджетів на сферу охорони здоров'я. Так, у 2022 році загальний обсяг фінансування сфери охорони здоров'я з місцевих бюджетів скоротився у понад 3 рази, порівняно із 2018 роком, основними причинами чого стали недостатність бюджетних коштів та нераціональність їх розподілу серед напрямків фінансування. У структурі видатків на сферу охорони здоров'я з місцевих бюджетів в період 2018–2022 років відбулося падіння часток фінансування поліклінік і амбулаторій, швидкої і невідкладної допомоги (на 4,98%) і лікарень та санаторно-курортних закладів (на 16,01%) у 2022 році проти 2018 року. Натомість поступово зростала частка видатків з місцевих бюджетів на іншу діяльність у сфері охорони здоров'я на 20,69% у 2022 році відносно 2018 року.

Щодо видатків на фінансування сфери охорони здоров'я зі зведеного бюджету України, який відображає загальну динаміку фінансування сфери охорони здоров'я, то доцільно відзначити про поступове зростання обсягів фінансування сфери охорони здоров'я в аналізований період, де у 2022 році рівень зростання становив понад 1,8 рази проти обсягу фінансування у 2018 році. Виявлено, що на рівень ефективності функціонування економічного механізму сфери охорони здоров'я України впливають показники діяльності закладів охорони здоров'я та рівень ліжкового фонду системи Міністерства охорони здоров'я України.

Динаміка витатків з державного бюджету України на охорону здоров'я

Роки	Охорона здоров'я		Медична продукція та обладнання	Поліклініки і амбулаторії, швидка і невідкладна допомога	Лікарні та санаторно-курортні заклади	Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я	Інша діяльність у сфері охорони здоров'я
	грн	%						
2018	грн	22617917585,57		149582697,20	7296592489,40	1583423191,32	482111437,88	13106207769,77
	%	100,00		0,66	32,26	7,00	2,13	57,95
2019	грн	38561591596,80		162190258,62	8219382358,32	1703322441,30	514526632,27	27962169906,29
	%	100,00		0,42	21,31	4,42	1,33	72,51
2020	грн	124925254105,85		174270644,27	7762702211,81	4215564131,33	599340429,25	112173376689,19
	%	100,00		0,14	6,21	3,37	0,48	89,79
2021	грн	170505173040,66		252914243,70	14088269576,17	7363157219,69	881484983,29	147919347017,81
	%	100,00		0,15	8,26	4,32	0,52	86,75
2022	грн	184267839745,45	224781790,78	328623706,75	13651300195,79	11639429697,94	767320211,00	157656384143,19
	%	100,00	0,12	0,18	7,41	6,32	0,42	85,56
2023 січень – серпень	грн	11228535183,59		232935646,29	7620260329,02	7714355359,89	513145465,81	95947838382,58
%	100,00		0,21	6,80	6,89	0,46	85,65	

Джерело: сформовано на основі [5]

Література:

1. Арцатбанова О.В. Порівняльний аналіз підходів до побудови економічних механізмів функціонування системи охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1399>
2. Піхоцька О.М., Хомякова І.С. Фінансування системи охорони здоров'я в умовах її реформування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2021/35.pdf
3. Посилкіна О.В., Гладкова О.В. Актуальні проблеми фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я в Україні в умовах їх реформування. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2021. № 2. С. 43-49.
4. Коробчинська Н.В. Моніторинг системи охорони здоров'я в системі управління на місцевому рівні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. № 1 (32). С. 58-69.
5. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/SOLIDATED>

Кобзар Олена Михайлівна

*старший науковий співробітник, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу екосистемного
оцінювання природно-ресурсного потенціалу
Інституту демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-7>

ВАРТІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СХЕМ КОМПЕНСАЦІЇ ВТРАТ БІОРІЗНОМАНІТТЯ З ВИСОКОЮ ПРИРОДНОЮ ЦІННІСТЮ

У 1970-х роках у США з метою пом'якшення негативного впливу на водно-болотні угіддя було запроваджено програми компенсації втрат біорізноманіття з високою природною цінністю. Компенсація втрат біорізноманіття з високою природною цінністю, зокрема втрат біорізноманіття природоохоронних територій полягає у відтворенні біорізноманіття, що було знищено при реалізації проектів економічного розвитку. «Компенсація біорізноманіття – це економічний інструмент, що використовується для забезпечення економічного розвитку при одночасному досягненні таких цілей збереження біорізноманіття, як чистий приріст або відсутність чистих втрат біорізноманіття» [1, с. 19].

Сьогодні програми компенсації втрат біорізноманіття стали стрімко розвиватися у багатьох країнах, наприклад: компенсація втрат місцевої рослинності, що охороняється згідно з Законом про місцеву рослинність в Австралії; компенсація втрат біорізноманіття мережи Natura 2000, Національної екологічної мережі, а також втрат видів, що охороняються за межами природоохоронних мереж згідно з Законом про флору та фауну, Законом про ліс, Законом про захист довкілля у Нідерландах; компенсація втрат біорізноманіття мережи Natura 2000 та інших територій, що охороняються згідно з Законом

про довкілля у Швеції тощо. Програми компенсації втрат біорізноманіття діють також на наднаціональному рівні, зокрема компенсація втрат біорізноманіття мережі Natura 2000 згідно з Директивою 92/43/ЄС «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори» та Директивою 2009/147/ЄС «Про захист диких птахів» [1, с. 29].

Загальний розмір вартості реалізації схем компенсації втрат біорізноманіття формують такі складові, як: вартість заходів з відтворення та поліпшення стану біорізноманіття; вартість подальшого обслуговування та підтримки у належному стані відтвореного біорізноманіття; трансакційні витрати; вартість земельної ділянки, на якій проводяться заходи з відтворення біорізноманіття (якщо ділянка покупається) або втрачений дохід фермерів (у випадку укладання угоди з землевласником про реалізацію на належній йому ділянці заходів з відтворення біорізноманіття) [2] (формула 1).

$$C = f(L, F, M, S, T, D), \quad (1)$$

де C – загальний розмір платежу, грн;

L – вартість земельної ділянки, на якій проводяться заходи з відтворення біорізноманіття, грн;

F – втрачений дохід землевласника ділянки, грн;

M – вартість заходів з відтворення біорізноманіття, грн;

S – вартість подальшого обслуговування та підтримки у належному стані відтвореного біорізноманіття, грн;

A – трансакційні витрати, грн;

D – ставка дисконтування (%).

В залежності від розташування ділянки, де проводяться заходи з відтворення біорізноманіття, виділяють три типи компенсації [3, с. 22]: компенсація втрат біорізноманіття в межах території реалізації проекту економічного розвитку; компенсація втрат біорізноманіття за межами території реалізації проекту економічного розвитку – відтворення біорізноманіття відбувається в межах зруйнованих екосистем, але за межами забудови; відтворення біорізноманіття відбувається на ділянці, що просторово не є

прив'язаною до території реалізації проекту економічного розвитку (наприклад, може знаходитись в іншому регіоні). Останній тип компенсації називають грошовою компенсацією, оскільки зазвичай забудовник сплачує за компенсацію, але не приймає участь у реалізації заходів з відтворення біорізноманіття. Вважається, що витрати на заходи з відтворення біорізноманіття за межами території реалізації проекту економічного розвитку є більш високими, ніж в її межах [3, с. 35].

У якості прикладу заходів з відтворення біорізноманіття можна навести заходи, що були здійснені при будівництві в одному з аеропортів Англії [3 с. 40–41]. Будівельні роботи включали розширення основної злітно-посадкової смуги та супутньої інфраструктури; прокладання тунелю на ділянці магістральної дороги; будівництво нової вежі управління повітряним рухом; перепланування дороги тощо. Заходи з відтворення біорізноманіття полягали у створенні 120 га водно-болотних угідь, 0,5 га чагарника, 3 км живоплоту; переселення популяції білокогтистого раку – європейського прісноводного раку, що знаходиться під загрозою зникнення [4]. Для здійснення моніторингу стану створених водно-болотних угідь забудовником було сплачено Раді з контролю за виконанням зобов'язань платежі у розмірі близько 60 000 фунтів стерлінгів. Також забудовником було сплачено 50 000 фунтів стерлінгів з метою компенсації втрат біорізноманіття, що не можливо було відтворити в межах території реалізації проекту економічного розвитку (грошова компенсація), зокрема втрати середовища розмноження птахів.

Серед ключових моментів, які необхідно враховувати при розробці та реалізації схем компенсації втрат біорізноманіття слід назвати еквівалентність [1, с. 24]. Еквівалентністю відтвореного біорізноманіття є його ідентичність за екологічними характеристиками втраченому біорізноманіттю. Необхідно зауважити, що дуже суворі вимоги до еквівалентності рідкісних видів та оселищ, що перебувають під загрозою зникнення, можуть призвести до високої вартості реалізації таких схем [5, с. 8]. Досвід інших країн у сфері

реалізації схем компенсації втрат біорізноманіття з високою природною цінністю свідчить, що зазначене не сприяє активному застосуванню схем розробниками проектів. У США цю проблему уряд намагався вирішити шляхом послаблення вимог до еквівалентності видів та оселищ, що охороняються із зниженням рівня їх природоохоронної цінності [5, с. 8].

Отже, вартість реалізації схем компенсації втрат біорізноманіття з високою природною цінністю формують такі складові, як: вартість заходів з відтворення біорізноманіття; вартість подальшого обслуговування та підтримки у належному стані відтвореного біорізноманіття; трансакційні витрати; вартість земельної ділянки, на якій проводяться заходи з відтворення біорізноманіття (якщо ділянка покупається) або втрачений дохід фермерів (у випадку укладання угоди з землевласником про реалізацію на належній йому ділянці заходів з відтворення біорізноманіття). Крім того, на вартість реалізації таких схем впливає рівень вимог до еквівалентності втраченого та відтвореного біорізноманіття. В контексті розвитку схем компенсації втрат біорізноманіття з високою природною цінністю в Україні, доцільно враховувати досвід інших країн та застосовувати так званий «ступінчастий» підхід, який полягає у зниженні рівня вимог до еквівалентності видів та оселищ, що охороняються із зниженням рівня їх природоохоронної цінності.

Література:

1. Biodiversity Offsets: Effective Design and Implementation. Paris : OECD Publishing, 2016. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264222519-en> (дата звернення: 12.10.2023).

2. Costing potential actions to offset the impact of development on biodiversity – Final Report, DEFRA. March 3, 2011. 33 p. URL: <https://www.cbd.int/financial/offsets/unitedkingdom-costing.pdf> (дата звернення: 22.09.2023).

3. Baker J., Sheate W.R., Papadopoulou L., Bennett T., Payne D. and Bull J. Defra project code: WC 1051. Evaluation of the Biodiversity Offsetting Pilot Phase – Indicative Costs of Current Compensation Arrangements for Biodiversity Loss: Illustrative Case Studies Report on Task 4. 2013. 92 p.

URL: <https://randd.defra.gov.uk/ProjectDetails?ProjectID=18229&FromSearch=Y&Publisher=1&SearchText=WC1051&SortString=ProjectCode&SortOrder=Asc&Paging=10#Description> (дата звернення: 13.10.2023).

4. Білокогтистий рак. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%BA_%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B9 (дата звернення: 13.10.2023).

5. Duke G, Kate K. Defra project code: WC 1098. Exploring lessons learned from biodiversity offsetting markets in other countries that could inform appraisal of options for delivering offsets in England. Final report to DEFRA, 2014. P. 84. URL: <https://randd.defra.gov.uk/ProjectDetails?ProjectID=19152&FromSearch=Y&Publisher=1&SearchText=wc1098&SortString=ProjectCode&SortOrder=Asc&Paging=10#Description>

Кулаков Олексій Олексійович
кандидат економічних наук, докторант
Класичного приватного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-8>

ІННОВАЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

На сучасному етапі розвитку національної економіки існує проблема реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності. Інвестиції розвивають українську економіку через оновлення інфраструктури, покращення економічного середовища, удосконалення органів державної влади, підтримання малого та середнього підприємництва, покращення гуманітарної ситуації, впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій тощо. Національні економічні інтереси пов'язуються з системою економічної безпеки держави, тому для захисту національних економічних інтересів необхідна інноваційна модернізація національної економіки. Виникає необхідність вирішення сучасних проблем інноваційної модернізації національної економіки з метою захисту національних економічних інтересів.

Сучасним проблемам інноваційної модернізації національної економіки присвячено ряд публікацій вітчизняних вчених-економістів, таких як Черняк О. [1, с. 63], Рязанова Н.О. [2, с. 25], Сусліков С.В. [3, с. 26].

Метою статті є аналіз сучасних проблем інноваційної модернізації національної економіки з метою захисту національних економічних інтересів.

Наука називає відновлювану, нетрадиційну, малу і альтернативну енергетику – енергетикою майбутнього. Автономність, невичерпність, економічність, безпека такої енергії є гарантією цього твердження.

Інноваційна енергетика для національної економіки – це основний ресурс розвитку. Національна інноваційна енергетика, що виробляється та використовується для національної економіки є основою національної інноваційної системи.

Проаналізуємо споживання відновлюваної енергії в Україні та країнах Європейського Союзу (табл. 1).

Таблиця 1

**Частка споживання відновлюваної енергії
в загальному обсязі споживання електроенергії, %**

№	Рік	2016	2017	2018	2019	2020
1	Данія	31,95	35,02	34,56	37,29	39,7
2	Естонія	27,23	27,52	28,59	31,34	40
3	Фінляндія	42,4	44,48	44,3	45,6	47,49
4	Литва	31,47	33,78	33,73	33,54	31,7
5	Латвія	38,48	42,6	40,97	41,48	43,75
6	Швеція	50,89	51,82	51,56	52,87	58,4
7	Україна	5,48	6,48	6,92	7,44	8,72

Джерело: складено автором на основі даних [4]

Україна повинна брати приклад з країн з найбільшою часткою споживання відновлюваної енергії в загальному обсязі споживання електроенергії.

Інноваційній енергетиці властиві наступні принципи організації:

- можливість близького розташування до споживача, що забезпечує більш дифузний розподіл різних генеруючих потужностей і набагато менші втрати, на відміну від великої мережевої енергетики;

- відсутність залежності від об'єктів великої енергетики;
- мала встановлена потужність.

Переваги використання інноваційної енергетики:

- її розвиток дозволяє підвищити рівень життя населення та інвестувати в економіку;

- не забруднює навколишнє середовище;
- найбільш безпечна для здоров'я людей;

- інноваційна енергія є в достатній кількості по всьому світу;
- є однією з найбільш перспективних та швидкозростаючих галузей по всьому світу;
- знижує залежність від імпорту енергії;
- не представляє інтересу для тероризму, не має проблем, пов'язаних з утилізацією її відходів;
- створює нові робочі місця.

Щоб ставити масштабні завдання для національної економіки і освоювати нові ринки, потрібно розвивати активне інвестування у інноваційну енергетику. Використання інноваційної енергетики в національній економіці є вагомим кроком на шляху до стабільності національної економіки.

Література:

1. Черняк О., Фаренюк Я. Дослідження обсягів інвестування в «зелену енергетику» світу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 12(177). С. 59–67.
2. Рязанова Н.О. Нетрадиційна енергетика як фактор інноваційного розвитку електроенергетики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 23–26.
3. Сусліков С.В., Чернявська О.О., Усов М.А. Використання модернізованого методу оптимізації цільових споживчих функцій під час обґрунтування застосування технологій нетрадиційної відновлюваної енергетики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 13. С. 24–29.
4. Indicators. URL: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all> (in English)

Нам'ясенко Віктор Миколайович

кандидат економічних наук,

докторант кафедри економіки, аналітики, моделювання

та інформаційних технологій в бізнесі

Хмельницького національного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-9>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Внаслідок російського повномасштабного вторгнення парадигма розвитку регіонів та України в цілому безповоротно змінилися. До закінчення військових дій реальний економічний розвиток, фактично, поставлено на паузу. Проте, навіть після закінчення військових дій попередні вектори розвитку та загальна парадигма не відновляться, оскільки безповоротно втратили свою актуальність, а із закінченням військових дій з'являться нові вимоги та виклики. Серед таких варто виділити наступні:

– Значні фізичні руйнування об'єктів виробництва та інфраструктури змінюють питання розвитку на питання відбудови.

– В свою чергу питання відбудови змінює парадигму з розвитку на наявних потужностях на можливість побудувати щось нове та високоефективне.

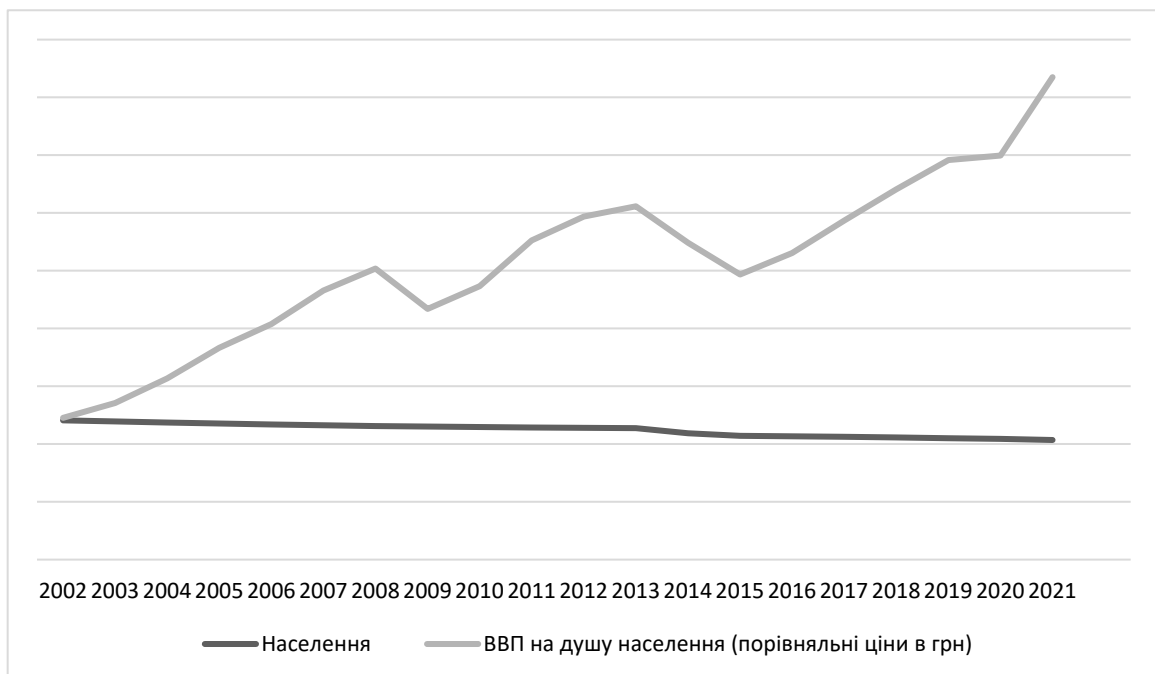
– Питання розвитку, для регіонів, що вийдуть з війни такими, що найменше постраждали також перетвориться на питання відбудови, але в розрізі донорів, що також негативно вплине на можливості розвитку таких регіонів, а отже буде становити частину національного питання відбудови.

– Загальним питанням для всіх регіонів, а отже і для України в цілому стане питання позиції на глобальному ринку: спочатку, хоча б, відновити втрачені позиції, а потім і просування на ньому. В часи

сучасного високодинамічного ринку криза втрати позицій посилюється щодня.

– Базисом будь-яких векторів розвитку стане безпековий фактор.

Питання розвитку завжди було наріжним каменем для вітчизняної економіки. З одного боку показники ВВП демонструють загальну висхідну криву, що в поєднанні з низхідною кривою населення країни свідчило, що все ж інтенсивний розвиток переважав на екстенсивним. Поєднання кривих зміни кількості населення та ВВП на душу населення продемонстровано на рисунку 1.

Рис. 1. Співставлення динаміки кількості населення на ВВП на душу населення

Джерело: [1]

Проте, з іншого боку, є показники експорту країни; і в 2022 році основну частку експорту (35%) зайняло АПК [2]. Це свідчить про те, що країна нарощувала основні показники діяльності, проте ці показники були створенні не за рахунок сучасних ефективних та конкурентоспроможних галузей, а тих, на яких базується економіка країни вже протягом багатьох років. Фактично, на світовому ринку

Україна стала сировинним придатком глобального ринку задля забезпечення потреб високо розвинутих країн.

Згідно інформації, що оприлюднена вище, першочерговим завданням відбудови країни, а потім і розвитку стане зміна вектору розвитку на основі кластеризації – перерозподіл часток галузей із базисом на найбільш ефективних і продуктивних з поступовим нарощуванням частки галузей, що мають найвищу конкурентоспроможність на глобальному ринку.

Варто зауважити, що інформація, що розглянута вище, є важливою для розуміння ситуації і формування парадигми подальшої побудови стратегії розвитку, але водночас з тим є практично неможливою без вирішення базисних питань проблематики розвитку країни після війни. Перш за все варто зрозуміти, що спочатку ні про який розвиток неможливо буде говорити – спочатку буде відбудова, що потребуватиме вирішення багатьох питань, основними з яких стануть:

– Базисною проблемою будь-якого суспільства після закінчення війни є безпековий фактор. Саме забезпечення стабільного відчуття безпеки дозволить провадити політику стабільного розвитку. Безпековий фактор буває різних типів: від стану та положення країни – Швейцарія, де безпека сприймається як щось належне; до активної безпеки – Ізраїль, де безпека забезпечується безперервною роботою військових. Щодо України забезпечення саме активної безпеки забезпечить побудову безпекового фактору.

– Вирішення безпекового фактору дозволить забезпечити вирішення проблем міграції населення та залучення інвестицій. Під час військових дій є природним активна міграція населення в безпечні регіони, а тому після закінчення активних військових дій та забезпечення безпеки з'явиться змога, завдяки активній та системній політиці, повернути населення до місць проживання задля активізації процесу відбудови. Щодо інвестицій, то країна з низьким безпековим фактором може запропонувати лише можливість високоризикових інвестицій, але вони будуть невеликими, оскільки великі інвестиції не є «мобільними» та жорстко прив'язуються

географічно – фактично вони не є інвесторам цікавими без належного забезпечення безпеки таких інвестицій.

– В розрізі фінансових питань, окрім інвестицій, важливим буде питання залучення донорської допомоги на відновлення. Зважаючи на доступну на зараз інформацію, в державі наявний план відбудови, проте ніде немає конкретизованої системи розподілу та управління такими коштами. Фактично в даному вимірі ми стикаємось з питанням управління та контролю за фінансами, що спрямовані на відновлення та розвиток економіки. Історія державності нашої країни завжди була пов'язана із корупцією та відсутністю чіткої та системної і скоординованої роботи органів вищої влади, а це є свідченням високої ймовірності виникнення проблеми неефективного розподілу та розкрадання ресурсів, а тому вже зараз потрібно розробляти систему цільового фінансування та залучення зовнішніх кураторів таких центрів прийняття рішень та розподілу.

– Зважаючи на розміри країни та рівень пошкоджень, проблематикою стане і побудова реальної стратегії відновлення та розвитку. Як показує історія основними джерелами фінансування стануть саме внутрішні джерела, а тому стане логічним використовувати «працюючі» регіони як донори задля відбудови постраждалих регіонів на основі інноваційної кластерної моделі, які в свою чергу стануть донорами для розвитку регіонів – донорів першого етапу. Найбільша проблема даного питання може бути прихована не тільки в розробці помилкової стратегії, але й історичної розрізненості поглядів населення різних регіонів країни, а відповідно і виникнення спротиву населення регіонів-донорів.

– Досить цікавим в розрізі проблематики постане і питання втрати значної частини документації та архівів, що могли б бути використанні задля відновлення пошкоджених об'єктів – це призведе до додаткових витрат на розробку оновленої документації. Проте в цьому є і додатковий стимул не витрачати ресурси на відновлення документації і зруйнованих об'єктів, а одразу розробити та побудувати високоефективні та конкурентні об'єкти на місці зруйнованих із врахуванням тенденцій ринку та екологічних питань.

– Варто також згадати і екологічне питання. Фактично дане питання є характерне не лише для післявоєнного розвитку, а й стабільного розвитку загалом. Проте в розрізі проблематики післявоєнного розвитку вирішення та розробка даного питання може стати додатковим джерелом залучення інвестицій. Як показала практика багатьох країн, серед них і Сінгапуру [3], робота з екологічними питаннями, та пов'язаним питанням туризму дозволить залучити велику кількість іноземців в якості туристів, що водночас будуть і потенційними інвесторами. Адже саме туристи при знайомстві з невідомою їм економікою приймає рішення не тільки раціонально, а й емоційно.

Розглянута проблематика є лише частиною усіх проблем післявоєнного відновлення та розвитку; також ця проблематика є лише одним із варіантів можливого розвитку подій, що побудована на оптимістичному сценарії закінчення військових дій на території України. Фактично досвід України та характер сучасної війни є нетиповим, а тому всі моделі, як розглянута вище, так й інші напрацювання є теоретичними, а відповідно і заходи щодо вирішення цієї специфічної проблематики будуються на історії, досвіді та теоретичних напрацюваннях, а тому основою стане координованість, цілеспрямованість та гнучкість.

Література:

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
2. Головні експортери країни. *Forbes Ukraine*. № 1 (22) 2023. С. 70–82.
3. Лі Куан Ю Із третього світу в перший. Історія Сінгапуру: 1965–2000. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2018. 760 с.

Петрівський Олексій Олегович

аспірант кафедри смарт-економіки

Київського національного університету технологій та дизайну

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-10>

МЕТА І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ CBDC

Сьогодні фінансові установи змушені виконувати поліцейські функції в інтересах глобальної системи боротьби з відмиванням коштів, яка відрізняється вражаючою неефективністю. За інформацією ООН, об'єм фінансових злочинів станом на 2020 сягав 2,7% світового ВВП, тобто 1,6 трлн дол. США, а міри по боротьбі з відмиванням коштів, дозволяють відслідкувати за різними оцінками 1-3% від цієї суми. Однак, ці кілька відсотків обходяться банкам занадто дорого і ціна продовжує зростати: згідно даних звіту **Global True Cost of Compliance 2022** [1], загальні витрати на дотримання правил AML (розписати антідані) у фінансових установах в світі становлять **274,1 мільярдів доларів США** проти 180,9 мільярдів доларів 2020 року і мають тенденцію до подальшого зростання.

Посилення вимог AML, змусили багатьох шукати альтернативу банківським транзакціям, і вона була знайдена в криптовалюті, в першу чергу, в стейблкойнах. За 2022 рік об'єм транзакцій в USDT склав 18,2 трильйона доларів, в той час, як об'єм річних транзакцій Visa і MasterCard склав 14,1 і 7,7 трлн доларів США відповідно [2]. Це безпрецедентні суми, які обертаються поза банківською системою, що крім неможливості відслідковувати центральними банками дані грошові потоки, може нести системні ризики для фінансових ринків окремих країн. Зважаючи на потенційні ризики, регулятори не можуть ігнорувати процеси, що відбуваються на фінансовому ринку і як відповідь, почали розробку власних цифрових валют. Перші тестові розробки почались в 2016–2017 роках в період першої хвилі масової популярності криптовалют і набрали

системності в останні два роки. За оцінками МВФ, станом на 2021 рік більше 80% національних фінансових регуляторів вивчали можливість впровадження CBDC [3]. З моменту появи перших криптовалют представники фінансових регуляторів різних країн давали їм різні оцінки, але практично всі сходилися в одному – Blockchain це цікава та перспективна технологія. Власне, переважна більшість проектів CBDC(розписати) розробляється на базі Blockchain і менше 20% використовують інші технології розподіленого реєстру, відмінні від Blockchain.

Цифрова валюта центрального банку – це нова форма безготівкових грошей, випущена центральним банком на основі розподіленого реєстру. Існує декілька моделей CBDC, але найбільш перспективними видаються дві з них: оптова та роздрібна моделі CBDC. Оптова модель це інновації на макроекономічному рівні. Використовується тільки фінансовими установами і застосовуються у міжбанківських операціях клірингу в міжнародній торгівлі і переказах. Технологія оптових CBDC дає можливість регулювати попит на гроші, проводити гнучку монетарну політику, скоротити витрати на транскордонні перекази, фіксація операцій в розподіленому реєстрі, що знижує ризик відмивання коштів та ухиляння від податків, а також знижує кредитні і розрахункові ризики, оскільки джерелом коштів і гарантом по зобов'язаннях виступає безпосередньо центральний банк. Дана модель викликає найбільший інтерес у центральних банків, оскільки саме вона потенційно здатна значно пришвидшити роботу фінансової системи, підвищити її рівень безпеки, знизити витрати та надати безпрецедентні можливості контролю за обігом грошової маси. Роздрібна модель CBDC, це спроба дати юридичним і фізичним особам те, що останнім часом не спроможна була дати традиційна банківська система, але змогли дати стейблкойни. Це в першу чергу, швидкість, простота і ціна транзакцій. CBDC не вимагатимуть документи, які підтверджують джерела походження коштів, оскільки відображення транзакцій у розподілених реєстрах, а також програмованість цифрової валюти дозволяє бачити походження

коштів. Це також швидкість – перекази SWIFT, які використовує бізнес в зовнішньоекономічній діяльності та фізичні особи при транскордонних переказах значних сум, заходять на рахунок отримувача, як правило, через 1-3 дні після відправки. CBDC заходитиме на рахунки отримувача практично миттєво, так само, як і перекази в згаданих вище USDT. І що не менш важливо, вартість транзакцій. Для фізичних осіб, в першу чергу мігрантів та іноземних студентів досить актуальним є питання комісій за міжнародні перекази. Як правило, середні суми переказів у цих категорій користувачів коливаються від кількох десятків до кількох сотень доларів, але комісії системам міжнародних переказів вони платять несправедливо великі. Наприклад, при переказі через Western Union від 50 до 100 доларів, відправник має заплатити 15 доларів комісії, тобто від 15 до 30 відсотків від суми [5]. Тобто, пропонуючи платіжну інфраструктуру з меншими затратами на перекази, CBDC ще й сприяє підвищенню фінансової інклюзивності. CBDC може бути в безпосередній власності громадян і корпорацій в якості цифрової форми готівкових грошей на додачу до паперових на спеціалізованих гаманцях.

У цифровій валюті, безумовно, буде передбачена програмована частина, яка дозволить нести в собі потрібну і актуальну бізнес-логіку аналогічну смарт-контрактам в Blockchain. Наприклад, допомога при народженні дитини, виплачена в цифровій валюті, не зможе бути потрачена на алкоголь чи цигарки. Так само, підприємства не зможуть здійснювати сумнівні транзакції. Заробітна плата чиновникам та держзакупівлі в CBDC дозволять контролювати обіг виплачених державою коштів, таким чином створюючи суттєві ускладнення для проведення корупційних оборудок. Держава зможе автоматично, в режимі реального часу утримувати податки з фізичних та юридичних осіб, що має значно спростити їх адміністрування.

CBDC допоможе збирати більш точні і своєчасні дані про фінансові операції, для отримання більш точної аналітики і статистики про поточний стан економіки та поведінки споживачів,

для прийняття відповідних монетарних рішень фінансовими регуляторами.

Сьогодні питання впровадження CBDC уже не стоїть в жодній з провідних країн, стоїть питання лише коли. Як і у випадку з фіатною валютою, їх вплив і ступінь розповсюдження буде визначатись силою і впливом окремих центральних банків, що стоять за емісією конкретних CBDC. Експерименти слабких економік з CBDC вірогідно не зможуть здійснити суттєвий вплив на глобальну фінансову систему, а от досвід провідних країн, якщо він виявиться успішним, переймуть і інші країни. Цілком ймовірно, що банки почнуть впровадження в першу чергу оптові CBDC. Наступний етап, логічно припустити, буде повна або часткова виплата заробітної плати чиновникам та соціальної допомоги населенню роздрібними CBDC. Очевидно, що процес впровадження в економіку цифрової валюти буде значно розтягнутий в часі, і безумовно, в осяжному майбутньому буде ще одною формою грошей, а не прийде на заміну готівці та традиційним безготівковим розрахункам.

Література:

1. New Study Reveals Challenges of Balancing Compliance Costs with Rapid Change and Customer Expectations. URL: <https://risk.lexisnexis.com/global/en/insights-resources/research/true-cost-of-financial-crime-compliance-study-global-report>
2. Tether випередив Visa та Mastercard за обсягом транзакцій у 2022 році. URL: <https://forklog.com.ua/news/tether-vyperedyv-visa-ta-mastercard-za-obsyagom-tranzaktsij-u-2022-rotsi>
3. Central Bank Digital Currency and Financial Inclusion. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2023/069/001.2023.issue-069-en.xml>
4. Перекази Western Union. URL: <https://privatbank.ua/sistemy-denegnih-perevodov/western-union>

Пилипенко Олена Сергіївна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-11>

ІННОВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний етап розвитку ринкових відносин, які здійснюються в умовах зовнішнього середовища, характеризуються необхідністю пошуку інноваційних форм, методів раціоналізації господарського життя.

Особливість маркетингу полягає в тому, що він розвивається завдяки потребам практики і більшість його положень являють собою узагальнення і систематизацію емпіричних даних живого досвіду, передусім ринкової діяльності великих монополістичних концернів.

Стратегія маркетингу – це комплекс заходів щодо формування та реалізації цілей і задач підприємств-виробників по окремому ринку (сегменту ринку) та кожному товару на певний період часу для здійснення виробничо-комерційної діяльності у повній відповідності до ринкової ситуації та можливостей підприємства або галузі. Вона повинна розроблятися на основі дослідження та прогнозування кон'юнктури товарного ринку, вивчення товарів, покупців, конкурентів та представляє собою раціональну логічну побудову, керуючись якою організація розраховує вирішити свої маркетингові задачі [1].

Ми погоджуємося з думкою Ілляшенка С.М., який вважає, що стратегія як інновація, передбачає необхідність застосування новітніх підходів до формування довгострокових цілей розвитку [2; 4].

Інноваційність маркетингу виражається, в першу чергу, в якісних змінах в його структурі. Це проявляється в наступних напрямках: постійному пошуку та ініціалізації змін потреб; оновленні асортименту, наданні товарам нових рис і досягненні нових ринків задоволення потреб; використанні нових форм комунікацій [6].

В стратегічному контексті, саме позиціонування представляє рівновагу між організацією та оточуючим середовищем, де вона функціонує. При цьому стратегія як перспектива – це перспектива с позицій компанії або корпоративне уявлення про зовнішнє середовище. У такому вигляді стратегія може виникати з певного набору нематеріальних цінностей та поглядів. Стратегія як інновація вимагає використання новаторських підходів до формування довгострокових цілей розвитку [5].

Маркетингову інновацію визначають як «впровадження нового методу маркетингу, спрямованого на здійснення значних змін у дизайні, упаковці; розміщенні продукту, просуванні на ринок або встановленні ціни» [3].

Маркетингові інновації значно посилюють ефект від впровадження продуктових і процесних інновацій з точки зору створення і посилення конкурентних переваг підприємства, базованих на нових рішеннях щодо комплексу маркетингу, формування маркетингових стратегій тощо. Маркетингові інновації є менш витратними, ніж продуктові та процесні, тому їх пріоритетне використання є доцільним, зокрема, в умовах економічної нестабільності [8].

Слід зазначити, що трактування маркетингової інновації періодично переглядається міжнародною експертною спільнотою, відповідно до змін середовища бізнесу в сучасних умовах. Відокремлюються два типи інновацій: продуктові та інновації бізнес-процесу.

Серед багатьох бізнес-функцій підприємств, які є об'єктами інновацій, безпосередньо маркетингу стосується лише одна – маркетинг і продажі. Інновації, що стосуються дизайну продуктів, віднесено фахівцями до продуктових інновацій, а зміни в дизайні пакування залишаються в межах маркетингу [8].

Міжнародні тенденції, які змінюють підходи до комунікаційної політики та стратегії просування товарів відповідно до викликів інформаційного суспільства, притаманні й вітчизняним підприємствам. Серед товарних інновацій на цей час залишається актуальною зміна форми і матеріалу пакування та дизайну товару. Споживачі підтримують вакуумне пакування, яке краще захищає продукт, використання QR-кодів з ідентифікацією товарів та постачальника.

Інновації в ціноутворенні, що представлені динамічним ціноутворенням (знижка в інтернет-магазині за кожен одиницю товару, преміальне ціноутворення та використання кешбеку), сприяють підвищенню ефективності, зокрема, маркетингових інноваційних стратегій.

Інтернет-комунікаційні інструменти найкращим чином можуть передати відповідну інформацію адресату і є доступним цільовій аудиторії в будь-який час та в будь-якому місці. На теперішній час, поряд з активним використанням інтернет-технологій, підприємства активно використовують різноманітні можливості діджитал-маркетингу і включають до свого комплексу інтегрованих маркетингових комунікацій цифрові офф-лайн інструменти.

Довгостроковий план дій стосовно досягнення цілей компанії за допомогою цифрових інструментів, узгоджений з наявними ресурсами і адаптований до зовнішніх умов, які змінюються, є цифровою (digital) стратегією [8].

Наявність ефективної стратегії є ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності. Стратегічна роль інтегрованих маркетингових комунікацій потребує використання найсучасніших комунікаційних інструментів, орієнтації на майбутнє і внесення вкладу в формування бізнес-стратегії підприємства. Для того, щоб найкраще сприяти досягненню підприємством поставлених довгострокових цілей шляхом ефективного використання технологій та інструментів діджитал-маркетингу, нагальним завданням підприємства має стати розроблення та імплементація маркетингової цифрової стратегії.

Література:

1. Гриньов А.В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства. *Проблеми науки*. 2003. № 12. С. 12–17.
2. Ілляшенко С.М. Стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємства на засадах маркетингу інновацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 12. С. 111–119.
3. Ілляшенко С.М. Організаційно-економічні засади інноваційного маркетингу промислових підприємств : монографія. Суми : Вид-во СумДУ, 2011. 384 с.
4. Ілляшенко С.М. Інновації і маркетинг – рушійні сили економічного розвитку: монографія / за ред. д.е.н., проф., С.М. Ілляшенка. Суми : Папірус, 2012. 516 с.
5. Ковальчук С.В. Маркетингові технології в умовах інноваційного розвитку економіки : монографія. Хмельницький : Поліграфіст-2, 2001. 322 с.
6. Локтіонова О.С. Визначення цінової усталеності інноваційних товарів на ринку. *Вісник НТУ ХПІ*. 2018. № 15(129). С. 144–147.
7. Oslo Manual: Guidedlines for Collecting and Interpreting Innovation Dat. Edition, OE CD Publishing, 2006. 112 p.
8. Тараненко І.В., Мішустіна Т.С., Яременко С.С. Стратегічні інноваційні орієнтири маркетингової комунікаційної діяльності підприємств країн ЄС та України. *Нобелівський вісник*. 2021. № 1(14). С. 92–106.

Піріашвілі Олександр Борисович
*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу розвитку
інфраструктури
Державної установи «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-12>

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ¹

На сучасному етапі розвитку національної економіки різні питання європейської інтеграції України, а також розвитку міжнародного економічного співробітництва з державами-членами ЄС, США, Канади та іншими економічно розвинутими країнами світу набувають особливої актуальності та гостроти, зокрема, серед них механізми фінансування капітальних інвестицій, стратегічні пріоритети розвитку окремих секторів національної економіки, угоди про економічне співробітництво та зони вільної торгівлі, а також інші важливі питання соціально-економічного розвитку країни.

Тому, на наш погляд, питання щодо сучасного стану інвестиційного забезпечення розвитку залізничної транспортної інфраструктури України достатньо актуальні і потребують свого вирішення. Так, залізнична транспортна інфраструктура країни відіграє важливу роль у розвитку національної економіки і виступає одним з провідних секторів виробничої інфраструктури економіки країни в сучасних умовах. Підвищення продуктивності залізничного транспорту в умовах поглиблення процесів конвергенції між Україною

---

¹ Публікацію підготовлено в рамках виконання НДР відомчої (прикладної) теми: «Конвергенція в секторах виробничої інфраструктури України з ЄС» (Державний реєстраційний № 0121U112428)

та ЄС на пряму залежить від обсягів та динаміки капітальних інвестицій у зазначений сектор виробничої інфраструктури національної економіки на сучасному етапі розвитку.

До того ж від сьогоднішніх обсягів та темпів інвестування у повоєнну відбудову та подальший розвиток залізничної транспортної інфраструктури України залежать у майбутньому обсяги, якість та безпека перевезень вантажів та пасажирів залізничним транспортом, а також терміни і швидкість доставки вантажів та пасажирів в пункти їх призначення. Зазначимо, що сектор залізничного транспорту у складі виробничої інфраструктури національної економіки має достатньо різноманітний склад основних засобів виробництва, а саме: рухомий склад (парк локомотивів та парк залізничних вагонів), залізничні колії, залізничні вокзали, залізничні станції, залізничні вузли та відстійники, залізничні депо та ремонтні майстерні, тощо.

Так, в табл. 1 наведено обсяги капітальних інвестицій АТ «Укрзалізниця» за основними напрямками використання капітальних інвестицій у період з 2018–2020 роки.

Як свідчать дані таблиці 1, за період, що аналізується обсяги капітального будівництва на АТ «Укрзалізниця» становили 4282,7 млн. грн. – у 2018 р., 1912,8 млн. грн. – у 2019 р. та 1816,5 млн. грн. – у 2020 р., що становило 95,0% виконання до 2009 р.; обсяги придбання основних засобів становили 6302,0 млн. грн. – у 2018 р., 3016,2 млн. грн. – у 2019 р. та 1164,8 млн. грн. – у 2020 р., що становило 38,6% виконання до 2009 р.; обсяги модернізації, модифікації основних засобів становили 3390,6 млн. грн. – у 2018 р., 3297,0 млн. грн. – у 2019 р. та 2488,0 млн. грн. – у 2020 р., що становило 75,5% виконання до 2009 р.; обсяги капітального ремонту становили 2443,1 млн. грн. – у 2018 р., 2044,9 млн. грн. – у 2019 р. та 2622,1 млн. грн. – у 2020 р., що становило 128,2 % виконання до 2009 р.

**Капітальні інвестиції АТ «Укрзалізниця»
за основними напрямками використання у 2018–2020 рр.**

(у млн. грн.; відсотках)

Напрями капітальних інвестицій	2018 р. факт	2019 р. факт	2020 р. факт	Виконання до 2009 р.
Капітальне будівництво, зокрема:	4282,7	1912,8	1816,5	95,0
реконструкція колії	2006,4	1024,0	846,6	82,7
Придбання основних засобів, зокрема:	6302,0	3016,2	1164,8	38,6
рухомий склад	5571,5	2447,0	797,0	32,6
інші основні засоби	730,5	569,2	367,8	64,6
Придбання необоротних матеріалів активів	330,3	366,2	306,8	83,8
Придбання нематеріальних активів	164,1	60,0	44,1	72,5
Модернізація, модифікація основних засобів, зокрема:	3390,6	3297,0	2488,0	75,5
модернізація рухомого складу	2887,6	2902,2	2266,8	78,1
модернізація інших основних засобів	503,0	394,8	221,2	56,0
Капітальний ремонт, зокрема:	2443,1	2044,9	2622,1	128,2
капітальний ремонт рухомого складу	962,6	1116,5	1718,9	154,0
капітальний ремонт будівель та споруд	1400,0	845,5	859,3	101,6
капітальний ремонт інших основних засобів	80,5	82,9	43,9	53,0

Джерело: складено автором на основі даних [1]

Слід також зазначити, що за період з 2016–2020 рр. у структурі капітальних інвестицій АТ «Укрзалізниця» частка капітального будівництва зменшилась у 2 рази з 43,2% – 2016 р. до 21,5% – у 2020 р. або на 21,7 в.п.; частка придбання основних засобів зменшилась з 19,4% – у 2016 р. до 13,8% – у 2020 р. або на 5,6 в.п.;

частка модернізації, модифікації основних засобів зменшилась з 34,0% – у 2016 р. до 29,5% – у 2020 р. або на 4,5 в.п.; проте частка капітального ремонту збільшилась у 1,9 рази з 16,6% – 2017 р. до 31,1% – 2020 р. або на 14,5 в.п. [2, с. 38].

Так, за інформацією АТ «Укрзалізниця» за 2020 рік ключовими міжнародними партнерами, з якими Товариство співпрацює за інвестиційними інфраструктурними проектами, зокрема, є Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Світовий банк, Міжнародна фінансова корпорація (IFC), Фонд глобальної інфраструктури (GIF), Rail Capital Markets PLC [1, с. 102].

Отже, державне управління щодо інноваційного розвитку залізничного транспорту передбачає, серед всього комплексу заходів, реалізацію також ефективної інвестиційної політики в зазначеному секторі виробничої інфраструктури національної економіки. Тому, на нашу думку, головним питанням інвестиційної політики на залізничному транспорті країни, зокрема, щодо інноваційного розвитку сектору в сучасних умовах є пошук та оптимізація джерел фінансування капітальних інвестицій, а також ефективне освоєння необхідних обсягів капітальних інвестицій у зазначеному секторі.

Література:

1. Інвестиційна діяльність. Інтегрований звіт АТ «Укрзалізниця» за 2020 рік. С. 100–101. URL: <https://uz.gov.ua/about/activity/> (дата звернення: 11.10.2023).

2. Піріашвілі О.Б. Основні напрямки інвестиційної політики на залізничному транспорті України. *Економіка і регіон*. 2022. № 4 (87). С. 35–43. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2780> (дата звернення: 12.10.2023).

Радєв Дмитро Валерійович

аспірант

Класичного приватного університету;

Коломієць Вікторія Миколаївна

доктор економічних наук, доцент

Мелітопольського інституту державного

та муніципального управління

Класичного приватного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-13>

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Формування цифрової економіки почалося ще в 20 сторіччі. Але розквіту та правового становлення цифрова економіка набула в останні роки, чому сприяли наступні фактори.

В сфері державного регулювання нові технології та платформи дають можливість громадянам співпрацювати з урядами, висловлювати свої думки, координувати свої зусилля та здійснювати нагляд за державними органами [1]. В свою чергу, з боку держави відбувається посилення контролю над населенням за допомогою поширених систем спостереження та здатності контролювати цифрову інфраструктуру.

В цілому набуває розвитку децентралізація влади через застосування нових технологій та відкритості доступу даних, співпраця урядів і регуляторних органів з бізнесом і громадянським суспільством з метою збереження контролю та конкуренції.

Головними передумовами розвитку цифрової економіки вважають «розвиток фізичної інфраструктури доступу до Інтернету; зростання кількості користувачів мережі Інтернет; розвиток електронної комерції; розвиток ІТ-галузі країни; вдосконалення національної системи електронного уряду» [2, с. 215].

Існування необмеженого ринку комунікацій відкритим, без бар'єрів та обмежень, відсутність законодавчо-правового врегулювання, наявність великої кількості операторів в значній мірі сприяло формуванню та зростанню цифрової економіки. З одного боку, велика кількість операторів на українському цифровому ринку надає широкі можливості для конкуренції. І, як наслідок підвищення якості послуг, зниження рівня тарифів. Це в значній мірі сприяє розвитку електронної економіки. З другого боку, відкритий ринок обмежую надходження податків в Україну, контроль за ІТ-бізнесом, е-економікою.

Відносно сприяння формуванню цифрової економіки з боку держави у напрямку забезпечення цифрової трансформації національної економіки Верховною Радою України визначено підготовка 15 законопроектів в даній сфері. Було прийнято закони «Про віртуальні активи», «Про хмарні послуги», розроблено законопроект «Про електронні комунікації», а також про оподаткування крипто валюти. У березні 2021 року було схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей та затверджено план заходів з її реалізації.

Також ефективні державні електронні послуги, які на даний час надаються населенню України: Електронний кабінет платника податків; Єдиний державний реєстр підприємств і організацій; Єдиний державний реєстр нерухомого майна; національний портал відкритих даних; онлайн калькулятор для розрахунку субсидій; державний сервіс «Дія»; електронний сервіс центру надання адміністративних послуг.

В державних установах (медичні заклади, адміністративні центри, служби соціального захисту) запроваджено електронні черги, в які можна записатися без відвідування закладу. Також у фінансовій сфері широко застосовуються цифрові технології (перерахування коштів між рахунками та картками, отримання в банкоматах готівки, відкриття карток, укладення договорів). Отримав широке розповсюдження та в деяких випадках обов'язкове використання електронний цифровий підпис (в «Дії», в банках).

У сфері освіти успішно функціонує ЄДЕБО – єдина державна електронна база з питань освіти, яка надає повну інформацію щодо суб'єктів освітньої діяльності, працівників та здобувачів освіти, містить відповідні реєстри. Також в базі здобувач має можливість перегляду та друку власних документів про здобуту освіту, для чого призначений реєстр документів про освіту. «Єдина державна електронна база з питань освіти є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей та даних з питань освіти. Власником Єдиної державної електронної бази з питань освіти є держава». Особливістю бази є доступність для осіб з порушенням зору.

У той же час процеси прискорення ритму існування сучасної людини, посилення міжнародної інтеграції, необхідності глобальної взаємодії та спілкування, структурні зміни економічних, політичних, соціальних, ідеологічних сфер, неочікуване поширення захворювання коронавірусом, військові дії в Україні, тимчасова окупація деяких українських територій, гостра задача відновлення зруйнованих територій – все це сприяло стрімкому розвитку цифровізації. Ендогенні та екзогенні інституціональні фактори впливають на функціонування цифрової економіки.

Цифровізація національної економіки визнана одним з мультитрендів післявоєнного розвитку економіки, поряд з глобалізацією, інтелектуалізацією, соціалізацією, екологізацією [3].

Важливими факторами формування цифрової економіки, не виключаючи інших, вважаємо наступні: процеси прискорення ритму існування сучасної людини, посилення міжнародної інтеграції, необхідність глобальної взаємодії та спілкування, структурні зміни економічних, політичних, соціальних, ідеологічних сфер, макроекономічна нестабільність та економічна безпека, міжнародні зміни та виклики, проблема утримання конкурентоспроможності на міжнародних ринках, досягнення міжнародних стандартів; розробка нових способів захисту інформації та безпеки країни, вдосконалення національної системи електронного уряду, розвиток децентралізації влади, посилення контролю за населенням з боку держави, співпраця

громадян з урядом, можливість нагляду та контролю за держорганами; розвиток ІТ-галузі країни, розвиток інфраструктури доступу до Інтернету; зростання кількості користувачів мережі Інтернет; розвиток електронної комерції трансформація інформаційно-комунікаційного простору, розширення інтернет-сервісів, інтернет-доступу, телекомунікацій, розробки високотехнологічних програмних комплексів, технічних засобів; спрощення комунікацій між постачальниками фінансових послуг та їх споживачами, інтернет – банкінгом, трансформації ринку фінансових послуг; стрімке поширення цифрових хабів, цифрових платформ, промислових технологій індустрії 4.0, FinTech, RegTech, SupTech; орієнтація виробництва на цифрові технології; наявність високої фахової освіти, кваліфікованого людського капіталу, наявність значної кількості фахівців; освіченість населення та придатність використовувати послуги цифрової економіки; поширення захворювання коронавірусом; військові дії в Україні, тимчасова окупація деяких українських територій, гостра задача відновлення зруйнованих територій, у зв'язку з цим необхідність цифрових послуг.

Література:

1. Пустоваров А.І. Концептуальний підхід до стратегії цифрової трансформації національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 41. С. 230–237.
2. Пустоваров А.І. Формування механізму цифрової трансформації управління розвитком національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2020. Вип. 34. С. 213–218.
3. Bilyaze O. Strategy of Economic Development of the state in the conditions of Globalization. *Three Seas Economic Journal*. 2022. № 3 (2). P. 21–28. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/threeseas/article/download/1718/1736/>

Сорока Олександра Володимирівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Одеського національного економічного університету*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-14>

КРОС-КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Відокремлення крос-культурної компетентності від поняття крос-культурних комунікацій відбулося ще у середині 20 століття. Саме у цей період сферу крос-культурного менеджменту досліджував Пітер Мердок. Разом з Дугласом Уайтом ним було досліджено більше 180 різних культур та складено глибинні описи їх культурних особливостей [1, с. 121]. Згодом, почало підніматися питання крос-культурного менеджменту та впливу національних культур та мовних відмінностей на управління персоналом.

Можна виокремити три компетенції, якими має володіти фахівець у сфері міжнародних комунікацій: знання іноземних мов; використання інформаційних технологій. Сьогодні Інтернет являє собою віртуальний електронний ринок. Завдяки інформаційному обміну між міжнародними компаніями, значно знижуються комунікаційні витрати; знання особливостей бізнес-культур своїх потенційних партнерів.

Формування згуртованого мультикультурного колективу – це тривалий і складний процес. Це пов'язано з тим, що культурні погляди та чутливість кожного учасника можуть стати серйозною перешкодою для формування та подальшого успіху команди. Кожен член мультикультурної команди є не тільки носієм цінностей певної національної ділової культури, а й володіє індивідуальними особистісними особливостями.

При управлінні мультикультурними командами культурні відмінності та міжкультурні конфлікти є спільними проблемами, які необхідно вирішувати.

Як і у випадку з учасниками крос-культурних груп, менеджери, керівники груп і команд можуть бачити різні шляхи розв'язання цих питань, залежно від їхнього культурного походження. У кожного менеджера будуть свої підходи, стратегії, оцінки ризиків, слабкі та сильні сторони команди.

Показниками успішності роботи у крос-культурних колективах є [2, с. 334]:

- культурна гнучкість (уміння заміщати певну діяльність у приймаючій культурі діяльністю, характерною для власної культури);
- соціальна орієнтація (здатність встановлювати нові міжкультурні взаємини);
- готовність до спілкування (активне використання мови приймаючої культури);
- навички у вирішенні крос-культурних конфліктів (навички використання стилю співробітництва);
- крос-культурна толерантність (здатність утримуватися від оціночних висловлювань стосовно представників інших культур).

Саме для прогнозування успішності діяльності спеціаліста у складі міжкультурного колективу, на нашу думку, необхідно проводити діагностику крос-культурної компетентності фахівців.

Міжкультурна компетентність охоплює здатність правильно сприймати іншу сторону, орієнтуватися в культурі країни, в якій вони спілкуються, і досягати згоди щодо правил і методів спілкування, прийнятних для представників усіх культур.

Міжкультурна компетентність підвищує ймовірність високої ефективності роботи в міжкультурних командах, оскільки члени команди можуть легше спілкуватися, висловлювати свої думки і розуміти своїх колег. Вона також полегшує ухвалення рішень і підвищує здатність менеджерів вирішувати проблеми на глобальному рівні.

Основними аспектами, що визначають компетентність у міжкультурній комунікації, є когнітивний, мотиваційний і поведінковий. Учасники міжкультурних команд повинні володіти знаннями мови та культури, а також поведінковими навичками, такими як терпимість, харизма і навички управління.

Когнітивний аспект стосується здатності людини обробляти отриману інформацію. Людина з високим рівнем міжкультурної компетенції має не лише засвоїти отриману інформацію, а й застосувати її в реальних ситуаціях, що можуть виникнути, і зрозуміти, де і для чого ця інформація корисна.

Мотиваційний аспект тісно пов'язаний із самооцінкою та усвідомленням ефективності роботи людини на роботі. Якщо мотивація слабка, то й рівень адаптації в мультикультурному середовищі буде низьким.

З погляду поведінки, адаптація означає не тільки набуття знань про те, що і як робити в крос-культурній групі, а й вироблення набору поведінкових моделей, що являють собою певний спосіб дій, тобто специфічні реакції на певні ситуації. Важливо мати здатність адаптувати свою поведінку до конкретних ситуацій і пристосовувати її до конкретних культурних аспектів.

Керівники, які займаються управлінням багатокультурними командами, повинні наймати професіоналів, які можуть виступати в ролі лідерів і гравців, щоб ролі та обов'язки були чітко розподілені та розроблені. Менеджери також мають постійно контролювати роботу команди та відносини між її членами, передбачаючи потенційні конфлікти та розв'язуючи проблеми, які можуть перешкодити розвитку змішаної культури.

Крос-культурна компетентність допомагає членам команди зрозуміти поведінку самої команди і дає їм змогу наполегливо працювати, незважаючи на труднощі у взаємодії з іншими культурами і субкультурами. Крім загальних культурних норм, існують також правила і норми, розроблені самими групами для регулювання своєї діяльності. Люди, які мають міжкультурну

компетенцію, можуть встановити і визначити ці правила і дотримуватися їх для досягнення спільних цілей.

Відсутність знань у сфері міжкультурного менеджменту та нехтування міжкультурною чутливістю можуть негативно вплинути на прийняття рішень, процес підготовки до ділових зустрічей, неформальних і формальних міжкультурних заходів, а також на визначення стратегії і тактики ділових переговорів.

Ефективність міжкультурної комунікації підвищиться, якщо члени міжкультурної команди зможуть правильно ідентифікувати лінгвістичні та нелінгвістичні повідомлення і гнучко адаптувати свою поведінку до очікувань інших учасників із різних культур. Досягнення компромісу між специфікою залучених культур і універсальністю культур є ключем до взаєморозуміння й успішного міжкультурного обміну.

В якості рекомендації заходи, що підвищують крос-культурну компетентність персоналу автором запропоновано здійснювати моніторинг рівня крос-культурної компетенції (таблиця 1).

Таблиця 1

**Запропоновані складові для моніторингу
крос-культурної компетентності персоналу**

Складові крос-культурної компетентності	Зміст
Пластичність психіки	Здатність адекватно реагувати на культурні зміни
Толерантність	Терпимість до представників інших культур
Культурна емпатія	Вміння адекватно сприймати представників інших національних культур, ідентифікувати культурні особливості та грамотно вибудовувати власну поведінку з ними
Культурна чуйність	Вміння ідентифікувати особливості національної культури
Крос-культурна комунікативність	Вміння розуміти та взаємодіяти з представниками різних культур
Крос-культурна сенситивність	Чутливість до культурних відмінностей, здатність розуміти та приймати множинність культурних ідей, цінностей, установок

Джерело: складено автором

Моніторинг крос-культурних компетенцій співробітників може здійснюватися на основі об'єктивних (інформаційні, фінансові, матеріально-технічні тощо) і суб'єктивних параметрів (культурні, соціальні, поведінкові тощо). Моніторинг цих параметрів проводять на основі загальноприйнятих у кроскультурному менеджменті параметрів, що ґрунтуються на дослідженнях Гофстеде Г., Холла Е. та інших. У рамках моніторингу рівня крос-культурної компетенції співробітників виявляють певні групи проблем: міжкультурної комунікації, політико-правові проблеми, ставлення до статусу, ставлення до часу, рівень дистанції влади, ставлення до невизначеності. У рамках роз'яснювальних семінарів, майстер-класів, додаткових навчальних програм і тренінгів можна підвищувати крос-культурну компетенцію співробітників.

Рішенням щодо їх подолання, насамперед, будуть:

- налагоджена система навчання, яка дасть змогу розширити систему соціальної роботи та мотивації працівників, знизити плинність кадрів, підвищити інтерес до трудової діяльності;

- конкретизувати перспективу особистого розвитку, підвищення кваліфікації, оскільки раніше отримані знання, уміння та навички застаріли і стали неактуальними.

Проведення діагностики крос-культурної компетентності співробітника має забезпечити отримання інформації для формування його крос-культурного портрета, спрогнозувати рівень результативності його роботи в новому бізнес-середовищі, визначити першочергові завдання для розробки індивідуальних адаптаційних програм, які мають забезпечити підвищення рівня культурного пристосування – оволодіння навичками успішного функціонування в іншій культурі.

Література:

1. Бурак О.С. Крос-культурна комунікація як наслідок глобалізаційних крос-культурних контактів. 2012. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Grani/2012_5/27.pdf (дата звернення: 02.10.2023).

2. Samovar L.A., Porter R.E., McDaniel Edwin R. Communication Between Cultures. Boston : Wadsworth, 2009. 465 p.

НАПРЯМ 2. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Черба Віта Миколаївна

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення
та податкової політики*

Університету митної справи та фінансів

Павлюченко Анжела Олександрівна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Університету митної справи та фінансів*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-15>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З початком військової агресії РФ проти України у 2014 році, потреба в соціальній роботі значно підвищилась через зростання кількості постраждалих громадян та появи нової категорії осіб, які були вимушені покинути свої домівки і переселитися в інші області країни. Такі особи потребують допомоги в забезпеченні житла, медичного обслуговування, психологічної підтримки, допомоги інтеграції та інших соціальних послуг. З цих причин, суб'єкти соціальної роботи відіграють дуже важливу роль у розв'язанні цих проблем і підтримці потерпілих громадян.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (стаття 1) визначає внутрішньо переміщену особу (ВПО) як громадянина України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства,

масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Згідно з даними УВКБ ООН, станом на 5 серпня 2014 року було нараховано вже приблизно 117 тисяч ВПО і кількість зростала з кожним місяцем. З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року було відзначено істотне зростання ВПО. Наразі в Україні кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб становить понад 5 мільйонів осіб, а фактична кількість складає понад 7 мільйонів [2]. Важливо враховувати той факт, що серед ВПО велику частку осіб становлять соціально вразливі категорії населення, такі як: особи з інвалідністю, літні люди, самотні батьки, малозабезпечені тощо, і обставини переселення посилюють фактори ризику для них. Ці чинники викликають безліч викликів для системи соціального захисту в Україні та створюють шалене соціально-економічне навантаження на приймаючі громади, оскільки ресурси надання соціальних послуг для постраждалих осіб є обмеженими.

Науковці, що займаються питаннями соціальної роботи відокремили декілька основних форм надання соціальних послуг для осіб в групах ризику, в тому числі ВПО. Таким чином, існують класичні (формальні) та некласичні (неформальні) форми. Так, формальні форми соціальної роботи охоплюють усі види підтримки та широкий спектр соціальних послуг, а також загальні підходи, які використовуються для надання допомоги тим особам, які опинилися у складних життєвих обставинах, незалежно від конкретного виду проблем, що їх супроводжують. Для всіх груп населення, які є об'єктами соціальної роботи, зокрема для малозабезпечених, людей похилого віку, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, традиційні форми відображають державну соціальну допомогу та гарантований перелік соціальних послуг [3].

До нетрадиційних видів соціальної роботи віднесено специфічні для соціальної роботи технології реабілітації та адаптації окремих осіб, сімей або соціальних груп. Для діагностики та дослідження клієнта, його сім'ї та соціального оточення використовуються

психологічні та технологічні методи. Ці різновиди роботи також передбачають створення методик соціальної роботи, що базуються на терапевтичних підходах [там само]. Некласичні методи роботи орієнтовані на більш індивідуалізовані та адаптивні підходи до визначення та розв'язання потреб і проблем клієнтів. Ці методи доповнюють традиційні підходи до соціальної роботи і надають більше уваги конкретним ситуаціям та унікальним потребам ВПО. Останнім часом ці методики починають активніше використовуватися в соціальній роботі з вимушеними переселенцями.

Необхідність врахування філософії розвитку системи соціальної інтеграції для вразливих категорій населення є ще одним викликом для сфери соціальної роботи. Серед вимушених переселенців, як показують дослідження, нерідко простежується тенденція до споживацького мислення та специфічних ціннісних орієнтирів. З цієї причини важливо підкреслити, що професійна соціальна підтримка для вразливих груп населення повинна ґрунтуватися на нових принципах, відмінних від традиційного патерналістського підходу та враховувати унікальні потреби таких осіб. Тобто, існує необхідність використання більш адаптивних та індивідуально орієнтованих методів у роботі з вразливими групами, в тому числі ВПО, з метою залучення до прийняття рішень та самодостатнього розвитку і до уникнення подальшої їх залежності від допомоги соціальних працівників чи волонтерів.

Проведений аналіз наукової літератури та практичний досвід взаємодії з вказаною категорією населення дозволяють визначити первинні потреби серед ВПО, які можна поділити на три основні категорії. До першої відносимо матеріальні потреби, а саме: житло, продукти харчування, засоби гігієни, одяг та взуття, медикаменти, побутові речі. До другої категорії належать соціальні потреби: допомога у працевлаштуванні та навчанні, допомога у соціальній адаптації та психологічна допомога, доступ до медичних послуг. Третя категорія стосується юридичних потреб: допомога у відновленні документів та захисті своїх прав. Важливо зазначити, що переміщені особи мають індивідуальні потреби, різний фінансовий

та психологічний стан, деякі потребують переважно матеріальної підтримки, інші соціальної та психологічної. До того ж, з часом ці потреби можуть змінюватись. З цих причин, в рамках класичних форм соціальної роботи, соціальні працівники, волонтери та громадські активісти надають низку послуг та організують необхідні заходи для розв'язання визначених проблем, зокрема надають гуманітарну допомогу, консультування, пошук короткострокового житла та інші.

Прикладом інноваційного методу проведення соціальної роботи у діяльності вітчизняних територіальних центрів надання соціальних послуг сьогодні є здійснення оцінювання потреб клієнтів і складання індивідуальних планів. Однак, ця практика ще не переросла у повноцінний кейс-менеджмент, оскільки діяльність центрів обмежується наданням чітко визначеного переліку соціальних послуг і більше орієнтована на потреби груп, ніж на потреби окремих осіб. Крім того, для повноцінного впровадження кейс-менеджменту необхідна професійна підготовка кваліфікованих спеціалістів, але наразі це є досить складним завданням [4]. Проте впровадження практик кейс-менеджменту відкриє можливість не лише допомагати ВПО в подоланні щоденних труднощів, але й сприятиме ефективному пошуку повноцінної роботи, що може стати стійким джерелом доходу, а також сприятиме їх самозайнятості та обмежить потребу у зовнішній допомозі.

Таким чином, реалізація всіх існуючих форм соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами є складним процесом активізації адаптаційного механізму, виникнення якого в довгостроковій перспективі є принциповою специфікою, яка виходить з прозорості та відкритості приймаючих громад. Ефективним рішенням для довгострокової адаптації є узагальнення поглядів, поєднання класичних та неklasичних форм соціальної роботи та впровадження інноваційних практик з оцінюванням ключових потреб клієнтів та в подальшому формуванні реалістичних уявлень та механізмів про те, чи можуть виявлені потреби бути задоволені командною роботою з представниками

різних державних і недержавних структур, до опори на громадянське суспільство і на самого клієнта.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 3 серпня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

2. Україна пододала кризовий поріг за кількістю ВПО. URL: <https://www.unian.ua/society/vereshchuk-utochnila-skilki-vpo-zareyestrovano-v-ukrajini-v-berezni-12167304.html>

3. Мельник І.П. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. Вип. 23. 2017. С. 176–182.

4. Горемикіна Ю.В. Інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні. *Demography and social economy*. 2021. № 45(3). С. 91–113.

НАПРЯМ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Крачок Людмила Ігорівна

кандидат економічних наук, викладач-стажист

кафедри обліку і оподаткування

Уманського національного університету садівництва

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-16>

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах трансформаційних змін системи публічного управління та посиленням ролі місцевого самоврядування в Україні змінюються вектори соціально-економічного розвитку, коли в його авангарді стають територіальні громади, наділені більшими повноваженнями та фінансовими ресурсами для стимулювання якісних ендогенних змін.

Фінансова децентралізація в Україні передбачає удосконалення механізму формування місцевих бюджетів, ураховуючи існуючі нині системні причини загальної неефективності, недосконалості та невідповідності діючої податкової системи поставленим цілям адміністративно-територіальної реформи та соціально-економічного розвитку держави. Тому важливим є розуміння ролі оподаткування в системі податкового регулювання соціально-економічного розвитку країни в умовах децентралізації.

Важливими проявами фіскальної децентралізації є не лише розосередження суспільних фінансових ресурсів, але й передання частини податкових і бюджетних повноважень центрального уряду органам місцевої та регіональної влади, а також всебічне

забезпечення можливості територіальних органів здійснювати власну, відносно незалежну від центру фінансову політику [1]. Відповідно, місцеві бюджети виступають запорукою економічної самостійності органів місцевого самоврядування, що є одним із ключових факторів активізації господарської діяльності, розвитку інфраструктури, нарощення економічного потенціалу території, пошуку, виявлення та використання фінансових ресурсів, а відтак і задоволення населення суспільними послугами в повному обсязі та інтересів територіальних громад загалом [2, с. 109].

Водночас, зростає роль податкового регулювання як сукупності заходів із забезпечення сприятливих умов з боку органів влади державного, регіонального, місцевого рівня для стимулювання прогресивних змін у соціально-економічній системі країни через використання методів впливу на економічних агентів шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження.

Варто зважати, що в загальній системі соціально-економічного розвитку України в умовах децентралізації податкове регулювання потрібно розглядати, ураховуючи:

- 1) загальнонаціональні пріоритети соціально-економічного розвитку окремих територій та країни;
- 2) ресурсні можливості, галузево-виробничі, географічно-територіальні, соціально-демографічні, воєнно-політичні та інші особливості територіальних громад;
- 3) взаємоузгодженість інтересів державного та місцевих бюджетів;
- 4) забезпечення фінансової самодостатності місцевого самоврядування;
- 5) визначеності напряму розвитку податкової системи, починаючи з рівня територіальних громад.

Зважаючи на це, концептуальну модель податкового регулювання соціально-економічного розвитку в Україні можемо представити на рисунку 1 як сукупність взаємопов'язаних елементів впливу на економічну систему на взаємопов'язаних мезо- та макрорівнях.

Рис. 1. Концептуальна модель податкового регулювання соціально-економічного розвитку України

Джерело: складено автором

При цьому оподаткування як ключовий інструмент податкового регулювання є основним методом забезпечення стабільного розвитку економіки країни у довгостроковій перспективі, оскільки шляхом застосування податкових важелів може прямо та опосередковано впливати на економічну активність та соціальні відносини, створюючи сприятливі умови для прогресивних соціально-економічних змін, задоволення потреб й інтересів держави та окремих її територій.

З метою формування концептуальних засад податкового регулювання як важеля забезпечення соціально-економічного розвитку країни, починаючи з територіального рівня, необхідним є:

- аналіз існуючого інституційного, зокрема нормативно-правового забезпечення процесів бюджетної децентралізації у частині формування бюджетів територіальних міст та районів;

- дослідження міжнародного досвіду податкового регулювання розвитку окремих територій;

- оцінка стану та проблем соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні із визначенням ролі оподаткування, формування місцевих бюджетів у забезпеченні економічного зростання та соціального добробуту громад;

- виявлення можливостей і напрямів удосконалення існуючої податкової політики з метою стимулювання соціально-економічного розвитку на рівні територіальних громад.

Таким чином, ефективність податкового регулювання соціально-економічного розвитку України в умовах децентралізації вимагає формування науково-обґрунтованої податкової політики стимулювання соціально-економічного розвитку громад, сформованої з урахуванням існуючого стану та проблем їх функціонування.

Література:

1. Пилипенко Я.В. Механізм забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 243–250.
2. Сорговицька Я.Г. Наповнення місцевих бюджетів в умовах децентралізації на прикладі Одеської області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2017. Вип. 26 (2). С. 109–113.

Оляднічук Наталія Володимирівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманського національного університету садівництва*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-17>

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року, або одного операційного періоду [1]. Правильний облік основних засобів передбачає дотримання єдиного принципу їх грошової оцінки: первісної вартості (при зарахуванні активу на баланс), залишкової (при нарахуванні зносу), переоціненої (дооцінка або переоцінка) і ліквідаційної (при списанні об'єкту основних засобів з балансу підприємства).

Методологічні основи обліку наявності та використання основних засобів регламентуються чинними нормативно-законодавчими та правовими актами, основними серед яких є: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2], Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [1], Податковий кодекс України [3], Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків [4].

Чинна нормативно-правова та законодавча база забезпечує належне регламентування бухгалтерського обліку основних засобів та відображення обліково-економічної інформації в регістрах обліку

і звітності. Система нормативних документів недостатньо дає роз'яснення проблемних практичних питань щодо оцінки й переоцінки основних засобів, їх аналітичного обліку та контролю. Так, необхідним завданням і досить важливим процесом є надання інформації про наявність основних засобів та контроль за їх використанням з метою ефективного управління виробничо-господарською та економічно-фінансовою діяльністю суб'єктів підприємництва. Проте якість такої інформації та об'єктивність її відображення у звітності є недостатньою для управління основними засобами.

Проблемним питанням було і є на сьогодні документальне забезпечення облікових процесів та своєчасність їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку. З моменту затвердження типових первинних документів з обліку основних засобів відбулися істотні зміни в організації бухгалтерського обліку основних засобів, а форми документів мають дещо застарілий економічний зміст: містять реквізити, які не є актуальними сьогодні, а необхідні параметри – відсутні у типових або спеціалізованих документах.

Організацію обліку основних засобів необхідно здійснювати з урахуванням їх специфічних особливостей, забезпечуючи одночасне проведення контрольно-аналітичних процедур. Вивчення теоретичних положень, результатів наукових досліджень, практики діяльності підприємств свідчить, що облік основних засобів в останній час дещо ускладнився, а ряд проблем негативно впливають на процес управління виробництвом, знижуючи ефективність використання основних засобів. Сучасне ринкове середовище вимагає чіткої об'єктивної і своєчасної інформації про наявність, стан та ефективність використання основних засобів. З метою формування та використання в управлінні інформаційної бази про наявність та рух основних засобів доцільно здійснювати комплексний економічний аналіз господарських операцій з основними засобами та контроль за їх документальним відображенням. Головними завданнями контролю основних засобів є забезпечення зацікавлених осіб достовірною інформацією щодо

наявності, стану й руху основних засобів, забезпечення їх збереження та ефективного використання, дотримання законності та документальної обґрунтованості операцій, пов'язаних з рухом основних засобів. Внутрішній контроль це зв'язок між об'єктом управління й органом управління, який інформує про дійсний стан об'єкта і фактичне виконання управлінських рішень.

Удосконалення обліку і контролю за наявністю та рухом основних засобів в системі управління матеріально-технічною базою суб'єкта підприємництва вимагає розробки відповідного дієвого механізму, докорінних змін у його функціонуванні та гармонізації запитів користувачів обліково-економічної інформації. Для забезпечення динамічного процесу виконання робіт з оприбуткування та списання об'єктів основних засобів доречно оптимізувати робочу інструкцію, де чітко визначити перелік робіт і порядок їх здійснення, функції та завдання кожного члена комісії, а також їх відповідальність за якість виконаних функціональних обов'язків.

З огляду на вище викладене, для удосконалення обліку основних засобів доречними є наступні заходи:

- з метою усунення розбіжностей при визначенні основних засобів доцільно адаптувати їх тлумачення в податковому обліку до вимог щодо цієї економічної категорії, визначеної Національними стандартами бухгалтерського обліку;

- запровадити єдину узгоджену систему класифікації основних засобів для цілей бухгалтерського та податкового обліку;

- визначитись з однозначним тлумаченням поняття «балансової вартості основних засобів» в різних нормативних актах щодо регламентування обліку основних засобів;

- у податковому обліку відносити всі витрати на ремонт основних засобів до складу валових витрат підприємства або запровадити таку систему компенсації витрат на ремонт, яка застосовується у бухгалтерському обліку.

Аспекти удосконалення внутрішнього контролю передбачають:

– управлінський (адміністративний) контроль, що включає план організації, положення і записи, які стосуються вказівок з боку керівництва щодо дозволу на проведення операції, як підґрунтя встановлення бухгалтерського контролю за її здійсненням;

– бухгалтерський контроль, щодо достовірності та узгодженості обліку операцій відповідно до облікової політики підприємства та чинних стандартів бухгалтерського обліку;

– внутрішньогосподарський контроль за використанням основних засобів є проведення якісної перевірки, розробка ефективних рекомендацій та подальший контроль за їх виконанням.

Таким чином, реалізація вказаних пропозицій забезпечить застосування єдиного методологічного підходу до визначення понять, пов'язаних з основними засобами та спрощення обліку цієї категорії активів підприємства; сприятиме уніфікації та удосконаленню первинної документації з обліку основних засобів; забезпечить економію робочого часу на оформлення первинної документації з обліку основних засобів; дозволить уникнути помилок при визначенні прибутку для цілей оподаткування; підвищить продуктивність праці обліково-економічної служби та якість аналітичної інформації.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (зі змінами та доповненнями). База даних Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14&p=1306924068>

3. Податковий кодекс України (зі змінами і доповненнями). База даних Законодавство України. URL: <http://sfs.gov.ua/nk/>

4. Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженою наказом Мінфіну України від 11.08.1994 р. № 69 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0202-94>

НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Ковальчук Ярослав Вячеславович

студент магістратури

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-18>

ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗРОСТАННЯ

Накопичення доходів державного бюджету є ключовим елементом фінансово-бюджетної політики країни. Ці бюджетні надходження відіграють важливу роль у розподілі валового внутрішнього продукту та є одним з основних інструментів державного економічного регулювання. Крім того, доходи державного бюджету відображають ефективність промисловості, розглядаючи частку доданої вартості в загальній структурі виробництва, а також впливають на доходи суб'єктів господарювання.

Одним із загальноновизнаних підходів до розуміння сутності доходів державного бюджету з позицій матеріального та економічного аспектів є погляд відомого українського вченого Дем'янишина В.Н. Він визначає: «доходи державного бюджету як об'єктивне економічне явище, пов'язане з різноманітними економічними відносинами, які стосуються розподілу та перерозподілу національного валового внутрішнього продукту для створення централізованого фонду грошових ресурсів держави». Цей погляд акцентує увагу на важливості економічних процесів, спрямованих на забезпечення функціонування держави як органу

влади та виконання її соціальних та економічних завдань для задоволення потреб населення [2, с. 70].

Склад доходів державного бюджету встановлюється Бюджетним кодексом України та законами, що стосуються державного бюджету на конкретний рік. Якщо виникає потреба у включенні нового джерела доходів державного бюджету, це вирішується законодавчим шляхом у межах відповідного бюджетного року, поки не внесені відповідні зміни до Бюджетного кодексу України.

Доходи Державного бюджету України включають: доходи (за винятком тих, що за Бюджетним кодексом України закріплені за місцевими бюджетами), що отримуються відповідно до законодавства про податки, збори і обов'язкові платежі та Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів», а також від плати за послуги, що надаються бюджетними установами, які утримуються за рахунок Державного бюджету України та інших, визначених законодавством джерел, включаючи кошти від продажу активів, що належать державі або підприємствам, установам та організаціям, а також проценти і дивіденди, нараховані на частку майна, що належить державі в майні господарських товариств; гранти і дарунки у вартісному обчисленні; міжбюджетні трансферти з місцевих бюджетів [1].

Зростання доходів Державного бюджету України можливе шляхом впровадження різних заходів та стратегій, які сприяють збільшенню надходжень у бюджет.

Спираючись на дослідження [3, с. 242], можна констатувати, що до основних шляхів зростання доходів Державного бюджету України можна віднести:

1. Податкова реформа і зменшення податкового навантаження. Податкова реформа та зменшення податкового навантаження – це складний процес оновлення податкової системи з метою збільшення доходів державного бюджету та полегшення фінансового тягаря на платників податків. Цей підхід передбачає розгляд і перегляд податкових норм, ставок, та процедур збору податків.

Одним з основних аспектів податкової реформи є спрощення податкової системи. Це може включати об'єднання різних видів податків та зборів в один більш легко адміністрований податок. Мета полягає в полегшенні для платників податків процедур звітності та сплати податків, зменшенні витрат на податкове управління та спрощенні контролю за дотриманням податкового законодавства.

Важливо ретельно розглядати систему податкових пільг та стимулів для підприємств та громадян. Деякі пільги можуть призводити до перерозподілу податкового навантаження з одних груп на інші, що не завжди ефективно або справедливо. Податкова реформа може включати перегляд і скорочення надмірних пільг та стимулів з метою спрощення системи та збільшення доходів бюджету.

Важливо зміцнювати контроль за тіньовими операціями та недекларованими доходами. Це може включати в себе вдосконалення механізмів контролю та нагляду, зменшення можливостей для ухилення від оподаткування, та впровадження суворих санкцій для тих, хто порушує податкове законодавство.

2. Розвиток бізнесу та підприємництва. Підтримка малого та середнього бізнесу, а також стимулювання підприємницької діяльності може призвести до зростання податкових надходжень. Розвиток нових галузей та технологій також може сприяти збільшенню виробництва та прибутковості. Це може включати в себе спрощення процедур для реєстрації підприємств, стимулювання інновацій та інвестицій у розвиток бізнесу. Важливі аспекти цього напрямку включають:

- зменшення бюрократичних перешкод. Зменшення адміністративних бар'єрів для реєстрації та ліцензування бізнесу сприяє залученню більшої кількості підприємців та підприємств. Це допомагає прискорити процес створення нових підприємств та розширення існуючих.

- фінансова підтримка. Доступ до фінансових ресурсів, таких як кредити та інвестиції, є критичним для розвитку підприємств. Уряд може створити спеціальні програми фінансової підтримки та

гарантій для підприємців, що допомагають їм здійснювати інновації та розширення бізнесу.

– підтримка підприємницької освіти та навчання. Розвиток підприємницьких навичок та знань є важливим фактором, що сприяє створенню нових підприємців та підвищенню ефективності їхньої діяльності. Держава може підтримувати програми навчання та підприємницької освіти для розвитку підприємництва в країні.

3. Боротьба з тіньовою економією та ухиленням від сплати податків. Боротьба з тіньовою економією та ухиленням від сплати податків є ключовим завданням для зростання доходів Державного бюджету України та покращення фінансової стійкості країни. Цей підхід передбачає прийняття широкого спектру заходів для зменшення недекларованого доходу та тіньових операцій.

Підсилення податкового контролю є однією з ключових стратегій боротьби з недекларованим доходом. Для цього необхідно підвищити ефективність податкового контролю та нагляду, використовуючи сучасні технології та аналітичні інструменти. Крім того, важливо співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями для боротьби з міжнародним податковим ухиленням.

Поліпшення податкової законодавчої бази є ще одним важливим кроком. Оновлення та вдосконалення податкового законодавства допомагає запобігти податковим зловживанням.

Підвищення фінансової грамотності громадян та підприємств також грає важливу роль у боротьбі з тіньовою економією. Освітні програми та інформаційні кампанії щодо правил обліку та сплати податків, а також наслідків ухилення від сплати податків, можуть сприяти покращенню фінансової свідомості.

Боротьба з тіньовою економією та ухиленням від сплати податків вимагає комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін. Виконання цих заходів може покращити фінансову стійкість країни та забезпечити більше ресурсів для реалізації соціальних та економічних програм.

Кожен із цих шляхів має свої власні переваги та вимоги і може бути реалізованим в рамках комплексної стратегії для зростання

доходів Державного бюджету України. Успішне впровадження цих заходів може покращити фінансову стабільність та забезпечити достатні ресурси для реалізації важливих програм та проектів у країні.

Таким чином, підвищення доходів Державного бюджету України – це важлива задача, що може бути досягнута різними шляхами. Одним із ключових напрямків є податкова реформа, яка передбачає спрощення податкової системи, перегляд податкових пільг та боротьбу з ухиленням від сплати податків. Ця реформа спрямована на збільшення доходів бюджету, зменшення навантаження на платників податків та покращення податкового клімату.

Розвиток бізнесу та підприємництва є ще одним важливим аспектом. Підтримка малого та середнього бізнесу, стимулювання інвестицій та фінансова підтримка можуть сприяти збільшенню доходів державного бюджету. Важливо також боротися з тіньовою економією, вдосконалюючи податковий контроль та нагляд, поліпшуючи законодавчу базу та підвищуючи фінансову грамотність громадян та підприємств.

Успішна реалізація цих шляхів сприятиме стабільності фінансів країни, забезпечить більше ресурсів для соціальних та економічних потреб населення та сприятиме загальному економічному розвитку України.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).
2. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 496 с.
3. Канєва Т.В., Думікян А.К. Проблеми формування бюджетних надходжень. *Економічний вісник університету*. 2018. № 31. С. 241–244.

Kozak Vitaliy

Postgraduate Student at the Department of Finance,

Accounting and Taxation

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-19>

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES
OF ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF SUBJECTS
OF THE AGRO-FOOD MARKET OF UKRAINE**

Financial instability, economic contradictions and objectively inevitable transformational processes in Ukraine during the martial law require an in-depth study of the financial security of the subjects of the agro-food market, whose deterministic level of financial condition does not ensure stable protection against threats from the external environment. Accordingly, the financial philosophy of stabilizing the development of agro-food market subjects requires a review of the theoretical and methodological priorities of ensuring their financial security in the post-conflict period in order to strengthen the national, food and environmental security of the state. It is natural that during a military conflict in the country, when financial opportunities and the strengthening of a stable financial condition are leveled, external risk factors disrupt the normal functioning of the process of reproduction of financial resources of subjects of the agro-food market and lead to the emergence of threats regarding the failure to achieve positive results, the use of own capital, violations amortization policy, as well as communicative management of the structure of financial flows, financial reserves and measures for the rational distribution of profit between assets. In this aspect, the lack of techniques for normalizing subsystems of financial security does not allow generating a sufficient amount of financial resources and ensuring the restoration of important economic and financial relationships [4].

During the formation of the laws of natural connection between the components of the financial security of subjects of the agro-food market, the material basis of their financial potential is singled out in the form of a system that consists of a finite number of elements and has clearly defined properties of financial resources. However, the interrelated and mutually determined specific features of the systemic factors of financial security, during significant external environmental threats, do not fully illuminate the transformational trends in the agro-food sector of the country's economy, but are formed on the basis of the natural principles of strengthening individual elements of the financial system and individual levels of intersectoral relationships. They use only multifactorial processes to reproduce the stable financial condition of economic entities during the predicted pressure of the external environment [1]. At the same time, it should be noted that the theoretical understanding of the paradigm of ensuring the financial security of the subjects of the agro-food market is conditioned by the dialectic of financial relations, which are in the plane of researching the development of the potential of their financial capacity, under the influence of the urbanized space of the digital ecosystem, a comprehensive analysis of regional asymmetry, equalization and smoothing parameters disproportions in the development of the state's financial policy [2].

Within the framework of the financial policy of the state, the new definition of financial security of agro-food market entities distinguishes a set of measures for financial diagnosis and forecasting of crisis phenomena, financial levers and methods of ensuring financial stability, the efficiency of economic activity, as well as the assessment of their implementation according to such factors as: occurrence shortage of financial resources within rural areas, under-financing of needs in the field of material production, significant debts and problems with their servicing, growth in interest rates for the use of soft loans, reduction in the volume of long-term bank lending, growth in inflation, sharp changes in the national currency exchange rate, outflow of financial assets abroad [2].

Ensuring the financial security of subjects of the agro-food market in Ukraine is due to the rapid influence of foreign capital on the pace of

implementation of important state programs in the agrarian sector of the economy, the displacement of domestic products from the international market (which is almost done), obtaining unlimited access to the country's resources, imposing contracts for the supply of morally outdated and ecologically harmful productions and technologies... All these factors have a negative impact on the level of the country's GDP, on the state of security of the financial system of the subjects of the agro-food market and the economy of Ukraine as a whole, requiring corrections to be made in the organization of the country's financial security system, also in Ukrainian legislation [5].

During the period of martial law in Ukraine, the leading role of financial resources and the possibility of their involvement by subjects of the agro-food market to overcome losses due to the consequences of the military conflict is determined by restoring their financial potential, implementing anti-crisis measures and with the help of financial institutions, active use of the digital ecosystem for prevention and protection of financial transactions from cyberattacks of various levels and ensuring transparency of payments in the electronic payment system during and after the end of martial law. Therefore, the creation of a digital ecosystem through the development of a single digital environment is a necessary component of ensuring the financial security of agro-food market entities to support their effective activities. The digital ecosystem encompasses regulation, standards, information infrastructure, human resources and information security; development of data protection systems in electronic information systems and combating cybercrimes. It is characterized by self-organization, scalability and stability, orientation towards the performance of such main tasks as capital management and change management. The first solves the issue of facilitating access to investment capital, the second determines the improvement of investment efficiency due to the multifactorial assessment of the investment project, transformation of business models, digitalization of consulting technologies, reduction of transaction costs, uncertainty and risks, changes in the way of thinking, implementation of behavioral technologies, etc. Within the framework of the ecosystem, a network

organizational-management and partnership structure is created, where the subjects of the agro-food market are among the first [3].

The main idea of the working hypothesis to ensure the financial security of the subjects of the agro-food market consists in the accumulation of their financial potential, as a modified generation of financial resources that form the present value of the sources of its filling through the integrated structure of the digital ecosystem, which includes institutions of financial credit and investment support. The orientation of the subjects of the agro-food market to the highest level of profitability (profitability) from an economic point of view is fully justified, since the future value of own financial resources will be higher than the weighted average value of financing sources. Development of investment programs to ensure it is the most rational approach to attracting funding sources. The implementation of such an approach presupposes, first of all, the availability of opportunities for product and regional diversification of production, as well as the existence of other financing alternatives for the branches of the agro-food sector of the economy [6]. Therefore, in order to maintain the optimal combination of financing sources and methods, it is important to take into account changes in the market value of the subjects of the agro-food market in a timely manner. This is one of the main tasks of the financial potential in the direction of ensuring the financial security of the subjects of the agro-food market.

Thus, when solving the problem of financial security of subjects of the agro-food market at the expense of state investment projects (programs), one should take into account various possible options for the structure of funding sources necessary for their implementation. At the same time, the evaluation of the financial and credit support of the subjects of the agro-food market should be carried out in two directions. The first direction of research represents the assessment of external conditions of their functioning in the context of monitoring the state of financial stability and the emergence of risks in the digital ecosystem. The second direction of the research allows to evaluate the branch and regional aspects of the activities of the subjects of the agro-food market, using the defined criteria, parameters and indicators of a stable level of financial security at the

macro-, meso- and local level with the development of anti-crisis development programs, namely: determining the forecast parameters of the profitable activities of subjects of the agro-food market with the perspective of their development; identification of risks; assessment of the compliance of financial and credit provision of agro-food market industries with the needs of enterprises in these industries; assessment of financial stability trends; forecasting the financial stability crisis scenario; harmonization of priorities of agro-food market subjects in public-private partnership; modeling of the results of the effective use of financial resources, with the selection of protective tools and measures for the organization of their rational use, which are reinforced by the high dynamism of financial relations, the constant generation in this process of a digital ecosystem that ensures the safety of the movement of financial resources under the condition of the predicted nature of the occurrence of risk.

References:

1. Boronos V.G. (2011) Methodological principles of managing the financial potential of the territory. Sumy: Sumy State University.
2. Hryvkivska O.V. (2012) Ensuring the financial security of agriculture. Ternopil: Aston.
3. Panteleeva N.M., Panteleeva K.O. (2019) Digital ecosystem of investment lending. *Black Sea Economic Studies*, no. 43, pp. 151–155.
4. Pengjie G., Qi Y. (2013) Political Uncertainty and Public Financing Costs of the agrarian production: Evidence from US. *Municipal Bond Markets*, no. 145, pp. 25–36.
5. Prykazyuk O. (2009) Profit in the formation of financial security of agricultural enterprises. *Banking*, no. 2, pp. 82–88.
6. Trusova N.V., Prystemskyi O.S., Hryvkivska O.V., Sakun A.Zh., Kyrylov Yu.Y. (2021) Modeling of system factors of financial security of agricultural enterprises of Ukraine. *Regional Science Inquiry*, vol. 13(1), pp. 169–182.

Малашенко Юлія Анатоліївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління та адміністрування

Придніпровського інституту вищого навчального закладу

«Міжрегіональна академія управління персоналом»

Єфременко Аліна Григорівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри управління та адміністрування

Придніпровського інституту вищого навчального закладу

«Міжрегіональна академія управління персоналом»

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-20>

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В КРЕДИТНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Питання фінансового моніторингу в нашій державі є невід'ємною частиною діяльності кредитних організацій. Враховуючи наслідки фінансової кризи, особлива увага приділяється моніторингу фінансової стабільності банківського сектора, оскільки саме система фінансового моніторингу дозволяє передбачити виникнення факторів, що негативно впливають на стійкість кредитних організацій.

Фінансовий моніторинг визначається як сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1, с. 93].

Чумакова І. та Кравченко Ю. [2] зробили спробу описати національну систему протидії відмиванню грошей в Україні. Її головними дійовими особами є основні суб'єкти фінансового моніторингу, які безпосередньо не пов'язані з фінансовими

операціями своїх клієнтів, але вони можуть бути залучені, щоб забезпечити видимість законності відмивання «брудних» коштів. На основі комплексного аналізу ступеня країни відповідно до рекомендацій ФАТФ, в статті виявлено причинно-наслідковий зв'язок між національною оцінкою ризиків легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму, та оцінкою ризиків на рівні окремих його компонентів – первинних суб'єктів фінансового моніторингу.

Фінансовий моніторинг у кредитних організаціях здійснюється як із метою пошуку «хороших» клієнтів та недопущення значних фінансових проблем у діяльності кредитних організацій, так і для виявлення операцій, пов'язаних з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та фінансуванням поширення зброї масового знищення.

В сучасних умовах невеликим кредитним організаціям стає важче підтримувати необхідний рівень фінансових показників, оскільки можливості нарощування клієнтської бази обмежені, що призводить до виходу цих банків з ринку. Крім того, проведення фінансового моніторингу є значним елементом боротьби з легалізацією незаконних доходів, оскільки саме кредитні організації виступають як основне джерело інформації про здійснення різноманітних фінансових операцій.

Дослідивши специфіку здійснення фінансового моніторингу в кредитних організаціях, слід зазначити, що механізм здійснення фінансового моніторингу вимагає радикального перегляду підходу до організації свого інформаційного забезпечення та розроблення єдиного концептуального проекту організації інформаційної інфраструктури кредитних організацій з урахуванням технологічних, нормативних, функціональних та організаційних особливостей роботи кредитних організацій та їх підрозділів.

Враховуючи об'єктивні можливості та підпорядкованість філій, потрібне проведення чіткого розмежування між обсягом повноважень та функцій відповідального працівника кредитної організації та відповідального працівника філії банку.

Відсутність налагодженого механізму надання повідомлень та недостатня підготовка спеціалістів щодо проведення моніторингу клієнтів кредитної організації загрожують ефективності функціонування кредитної організації. Існує необхідність удосконалення організації системи фінансового моніторингу, підвищення її ефективності, а також подальше впровадження в

Ефективність фінансового моніторингу забезпечується організацією діяльності різних рівнях. Найважливішу роль у здійсненні фінансового моніторингу відіграють саме кредитні організації, оскільки на них покладено обов'язок виявлення фінансових махінацій. Від якості виконання цього обов'язку багато в чому залежить результативність державного фінансового контролю.

Сутність етапів процесу фінансового моніторингу, зміст їх процедур полягає в тому, що кредитна організація на початковому етапі вивчає операцію клієнта та за наявності певних сумнівів у її законності, економічності доцільності додатково вимагає від клієнта пояснень та підтверджуючих документів.

Внутрішньому фінансовому моніторингу в кредитній організації обов'язково підлягають операції клієнтів кредитної організації з наступними ознаками:

1. Відсутність економічної доцільності;
2. Невідповідність основної діяльності;
3. Регулярність протиправних операцій;
4. Стандартні порушення.

Заходи, створені задля недопущення скоєння економічних злочинів, який завжди дають необхідний результат – виключення злочинів такого характеру. Тому потрібна робота щодо вдосконалення заходів фінансового моніторингу на всіх рівнях.

Враховуючи, що фінансовий моніторинг покликаний захищати легальність проведення фінансових операцій, що здійснюються в банківському секторі, очевидно є необхідність розгляду механізму державного фінансового моніторингу в системі банківського контролю. Узагальнення досвіду реалізації банківських операцій

дозволяє систематизувати послідовність дій, якими здійснюється фінансовий моніторинг у кредитних організаціях.

Що стосується вдосконалення вітчизняної систем з метою детінізації кредитних організацій доцільно:

- підвищувати рівень обізнаності працівників кредитних організацій у галузі фінансового моніторингу шляхом проведення лекцій, навчальних тренінгів та спеціальних тестувань;

- забезпечити підготовку висококваліфікованих працівників у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення шляхом створення вузькоспеціалізованого державного навчального закладу;

- посилити контроль за діяльністю у сфері фінансового моніторингу шляхом більш частого проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту без попередження та збільшення штрафів за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу;

- виправити основні недоліки законодавства у сфері фінансового моніторингу;

- підвищити обізнаність населення шляхом доступності інформації та забезпечення її прозорості у сфері фінансового моніторингу;

- з метою боротьби з «грошовими мулами» впроваджувати сучасні технології відстеження та виявлення взаємопов'язаних банківських рахунків осіб, навіть якщо перекази здійснюються на користь великої кількості рахунків.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної фінансової системи спостерігається недостатність дієвих механізмів, спрямованих на забезпечення підвищення рівня ефективності контролю за фінансовими операціями, які підпадають під дію як обов'язкового, так і внутрішнього фінансового моніторингу. Існує необхідність удосконалення організації системи фінансового моніторингу, підвищення її ефективності, а також подальше впровадження в національне законодавство міжнародних стандартів. Введення заходів щодо створення передумов появи певних механізмів чи бар'єрів має

розглядатися як невід’ємна частина глобальної політики боротьби зі злочинністю, яка руйнує економіку та суспільство загалом.

Література:

1. Єгоричева С.Б. Організація фінансового моніторингу в банках : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 292 с.

2. Чумакова І, Кравченко Ю. Проблеми формування системи внутрішнього фінансового моніторингу в контексті запобігання ризикам відмивання коштів. *Фінанси України*. 2014. № 2. С. 54–69. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=690 (дата звернення: 07.10.2023).

3. Акімова О.В. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5562> (дата звернення: 07.10.2023).

Малій Олена Григорівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Державного біотехнологічного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-21>

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні транснаціональні корпорації (ТНК) є ключовим елементом світового господарства. Через свої глобальні масштаби і специфіку діяльності вони відіграють стратегічну роль в інвестиційному секторі. Ці корпорації сприяють позитивному розвитку економіки країни-реципієнта, навіть у складних економічних умовах.

Присутність ТНК в державі і виходом національних компаній на світові ринки є свідченням інтеграції національної економіки в глобальний економічний контекст. Цей процес часто називають «транснаціоналізацією» економіки. Основний механізм взаємодії ТНК з національною економікою – це прямі іноземні інвестиції.

За даними Національного банку України, станом на 31.12.2021 року обсяг ПІ в українську економіку досяг 65 746,8 млн дол. США. Більшість інвестицій направлені в промисловість (43,7%) та оптову та роздрібну торгівлю (15,5%) [1].

Основні країни-інвестори: Кіпр (31,7%), Нідерланди (21,6%), Швейцарія (5,8%), Велика Британія, Німеччина (4,6%), Австрія (3,0%), Люксембург (2,4%) та Франція (2,0%) [2].

ТНК з вищезгаданих країн активно сприяють розвитку України, вносячи вклад в зменшення валютного дефіциту, підвищення бізнес-культури, створення робочих місць і інші аспекти економічного зростання.

Журнал Forbes нещодавно оприлюднив рейтинг найдорожчих компаній світу, де Apple займає лідируючу позицію з вартістю в 2,8 трлн доларів, слідує Microsoft (2,2 трлн доларів), Aramco (2 трлн доларів), Alphabet (1,8 трлн доларів), Amazon (1,6 трлн доларів), Tesla (905,7 млрд доларів) та Berkshire Hathaway (705,56 млрд доларів) [3].

На українському ринку присутні такі глобальні гіганти як Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та інші транснаціональні корпорації.

Транснаціональні корпорації впливають на економіку країн через прямі іноземні інвестиції, які дозволяють резиденту однієї країни здійснювати довгострокові інвестиції в підприємства іншої країни. В Україні іноземні інвестори мають різні можливості для інвестування, але найпопулярніший варіант – це створення спільних підприємств.

Діяльність транснаціональних корпорацій в Україні має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вони створюють робочі місця, надають доступ до новітніх технологій та діляться досвідом. З іншого – може виникати конкурентний тиск на місцеві компанії, а також потенційні екологічні проблеми та виснаження природних ресурсів [4]. Більшість ТНК фокусуються на просуванні своїх товарів в Україні або на переробці сировини, що може вести до викликів для місцевої економіки та екології.

Україна володіє значущим потенціалом для залучення іноземних інвестицій, завдяки своєму зростаючому ринку, ресурсам для виробництва, розвиненій інфраструктурі та стратегічному географічному розташуванню. Але фактори, такі як непередбачуваність податкового законодавства, закритість фінансового ринку, відсутність надійної захисту прав власності та висока роль держави в економіці, стримують притік іноземних інвестицій [5]. Макроекономічна та політична нестабільності також додають невизначеності.

Більшість іноземних інвестицій зосереджена у галузях із швидким оборотом капіталу, як от харчова та тютюнова промисловості та нерухомість. Велике занепокоєння викликає

відсутність інвестицій у реальний сектор економіки, особливо у такі галузі як сільське господарство, машинобудування та металургія. Велика частина інвестицій має короткостроковий характер із акцентом на швидке отримання прибутку та обхід торговельних бар'єрів, що гальмує експортний потенціал країни [6].

Діяльність деяких іноземних компаній має негативний вплив на ключові галузі української економіки, включаючи автомобілебудування та харчову промисловість. Спостерігається також тривога щодо географічного розподілу інвестицій. Багато інвестицій надходить через офшори, зокрема з Кіпру, що може свідчити про спроби відмивання коштів. Враховуючи вище сказане, потрібен глибокий аналіз всіх аспектів діяльності іноземних інвесторів в Україні для розробки ефективної стратегії залучення капіталу для сталого розвитку країни.

09 серпня 2023 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями» [7], основною метою його є стимулювання залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій шляхом спрощення вимог до інвестиційних проектів із значними інвестиціями, удосконалення форм державної підтримки для реалізації таких проектів, що створить сприятливі умови для залучення більшого кола інвесторів та збільшення кількості інвестиційних проектів.

Отже, присутність транснаціональних корпорацій в Україні має двосторонній ефект. З однієї сторони, вони привносять інновації, підвищують продуктивність та впроваджують ефективні методи управління. Але, з іншої сторони, такі корпорації можуть бути недостатньо зосереджені на загальному благополуччі української економіки, віддаючи перевагу лише високодохідним секторам. Це може ставити під загрозу менш прибуткові галузі.

Таким чином, на наш погляд, збільшити позитивний вплив від діяльності міжнародних корпорацій, можливе завдяки чіткому регулюванню діяльності ТНК на основі національних інтересів, розробці законодавчої бази, що визначатиме умови входу таких

компаній на український ринок і гарантуватиме пріоритетність місцевим інвесторам; забезпеченні передачі новітніх технологій та результатів науково-дослідної роботи від міжнародних корпорацій до українських підприємств; підтримці та розвитку українських транснаціональних корпорацій, створенні сприятливого середовища для їхньої діяльності.

Література:

1. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua>
2. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885>
3. Журнал Forbes Україна. URL: <https://forbes.ua/company>
4. Лимонова Е.М. Інвестиційна діяльність ТНК в Україні: проблеми і перспективи. *Економічний вісник*. 2013. № 3. С. 67–72.
5. Малій О.Г. Джерела фінансового забезпечення інноваційного розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. № 4. С. 72–77.
6. Mandych O., Ryzhikova N., Yevdokimova M., Maliy O., Lutsenko O.A. Approaches to the assessment of sustainable development of companies. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue 26-02 (2023). Part 2. P. 131–135.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями : Закон України № 3311-IX, від 09.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20#Text>

Melnyk Oleksiy
*Graduate Student at the Department of Finance,
Accounting and Taxation
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-22>

CYBER PROTECTION OF THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE ON THE BASIS OF TRANSFORMATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF META-SPACE

In the conditions of aggravation of threats to Ukraine during the martial law, the problem of protecting national interests, in particular protecting the financial market, which connects all spheres of the economy, carries out funds storage and credit service to clients through national and currency flows, is becoming an actual issue. The financial market of Ukraine, dependent on external regulatory mechanisms for the protection of the national monetary unit, capitalization and distribution of capital on electronic payment systems, characterized by a high level of cyber attacks and threats of fraud. In the absence of protective information resources, this can cause a loss of financial balance in the payment landscape of financial institutions, and, accordingly, fundamentally destabilize the financial system of the state as a whole. Financial threats often appear as an attempt by criminals or fraudsters to destroy the country's financial system and appropriate resources through actions that appear to be legal and (or) economically justified [7]. There is a conflict of interests in the financial market, which is disguised as the optimization of information media to accelerate the flow of financial resources through electronic payments. Therefore, instant protection of payment transactions in the network of financial institutions is the result of a timely response of the electronic financial regulator to fraud and misinformation regarding the legality of financial flows between users of payment systems [8].

The objectively difficult situation for financial institutions, during the martial law in Ukraine, is aggravated by the fact that the digitalization of financial transactions is carried out at an extremely fast pace, leaving practically no time for adaptation to a fundamentally new reality. These circumstances force the financial market of Ukraine to integrate into the global digital ecosystem, which includes mobile applications, contactless payments, online lending, electronic money, etc.

Cyber protection of information technologies is a complex management technological system of the financial sector, with a set of specific processes and means of security management (protection from certain types of threats or investigations of cyber incidents, to broader ones – the application of configuration standards and security hardening) [1]. Accordingly, the information protection of the financial market requires a complex, clearly planned, phased project for the introduction of Fintech ecosystems. Such a complex combines approaches to identifying threats to the functioning of information systems of financial institutions. It begins with technological protection operations (optimization of the entire IT infrastructure of financial institutions) to possible threats (security of IT technologies of financial institutions), as well as information protection of the entire financial sector – working with management to understand all possible risks of cyber attacks, compliance with legal requirements, use of centralized monitoring tools) and conducting trainings with personnel (data confidentiality, qualification, work with information carriers, operation of bank servers) [2].

The regulatory mechanism of the financial market of Ukraine is carried out according to the principles of synergism and hybridity. This significantly improves the process of cyber protection of payment systems, as a component of the state's national security. It is carried out through the integration of information resources (IR) of the country's financial institutions into the global financial system, which significantly reduces the threat of cyber incidents and creates a platform for the development of Fintech ecosystems, as a network of innovative meta-space technologies. From the standpoint of cyber protection of the financial market, Fintech ecosystems make it possible to determine the

level of service hierarchy for participants and users of the Electronic Payment System of the National Bank of Ukraine (EPS of the NBU) based on a comprehensive assessment of threat objects, namely: information security (IS), oversight security of payment systems (SOPS), payment portfolio security of financial institutions (SPPF) [7]. It includes: building an integrated model of confidentiality, integrity, authenticity and reliability of financial services when information resources are changed, subject to determining the probability of the impact of threats on IS, SOPS, SPPF objects that provide service to participants and users of the EPS of the NBU; indicators of the protection of information resources under the conditions of the oversight of payment systems and the payment portfolio of financial institutions to ensure cyber protection of the EPS of the NBU [7].

Thus, the development of innovative meta-space technologies has changed the financial market of Ukraine. Under the influence of external factors, the digitalization of the ecosystem has begun in all spheres of social life. A significant feature of the modern development of the financial market is the emergence of new players in this market – Fintech companies that are not financial intermediaries, but they use certain technological developments and specialized software to provide a certain type of financial services, replacing traditional financial intermediaries. The dynamic development of Fintech ecosystems ensured the functioning of technologies of distributed access (Blockchain), artificial intelligence, analytics of big data (Big Data) and application programming interfaces, cloud technologies, biometrics and others. In a broad sense, the Fintech ecosystem is a field of the country's financial system that unites companies that use the latest developments to provide better services in the financial market, and in a narrower sense, it is companies that belong to the field of financial services for users of payment systems [4].

The implementation of digital technologies on the financial market of Ukraine is carried out in stages, according to the Strategy for the development of Fintech in Ukraine until 2025. This document describes the principles and elements of a stable Fintech ecosystem, details the

indicators of its development with the aim of introducing a cashless economy and building an innovative financial market platform with large-scale financial inclusion (of citizens and businesses), with convenient and safe-to-use services and products that have affordable price and distribution channels [3]. The main digital technologies in the financial market of Ukraine are: Internet of Things, robotics and cyber systems, big data array, paperless technologies, artificial intelligence, additive technologies (3D printing), unmanned and mobile technologies, quantum, biometric technologies, identification technologies and Blockchain [6].

In 2022, the Law "On Payment Services" in the financial market entered into force in Ukraine, which harmonizes the normative provisions of the state financial regulator with the legislation of the European Union, namely with the Second Payment Directive (PSD 2), and as a result – the introduction of Open Banking among the main financial and related services market participants to develop mechanisms, standards, risk minimization criteria regarding the introduction of new tools, provision of information about new services and products among end consumers [3].

The development of digital technologies in the financial market of Ukraine contributes to the emergence of certain potential risks that affect the efficiency of the country's financial system. Such risks include: market risk, which involves negative consequences from a significant change in the market situation; cyber risk arising from the specifics of the financial technology environment; technological risk, which involves a violation of the uninterrupted provision of services as a result of failures or errors in the operation of the service; legal risks related to insufficient protection of consumer rights [9]. The above-mentioned risks may be aggravated by the rapid growth of new innovative Fintech ecosystems and forms of their interconnection, which are not covered by the financial regulator. The most significant impact on the effective functioning of Fintech ecosystems in the conditions of digitalization of the financial market is the risk of cyber attacks, which has a 70% impact on the activities of financial companies in the global financial system [5].

Despite the existing risks of financial technologies, the potential for their use is much higher; therefore the National Bank of Ukraine should

improve the institutional structure of innovative Fintech ecosystems, monitoring the most advanced global financial technologies, adapt to international regulatory rules and supervisory practices and modernize payment systems legislation.

References:

1. Doran N.M., Bădîrcea R.M., Manta A.G. (2022) Digitization and Financial Performance of Banking Sectors Facing COVID-19 Challenges in Central and Eastern European Countries. *Electronics (Switzerland)*, no. 11(21).
2. Eisenbach, T.M., Kovner, A., & Lee, M.J. (2022) Cyber risk and the U.S. financial system: A pre-mortem analysis. *Journal of Financial Economics*, no. 145(3), pp. 802–826.
3. Fintech development strategy in Ukraine until 2025. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf?v=4
4. Pavlenko L.I. (2017) Financial technologies: development and regulation. *Economy and society*, no. 13, pp. 1193–1200.
5. Reagan J.R., Raghavan A., Thomas A. (2016) Quantifying risk: What can cyber risk management learn from the financial services industry? Available at: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/deloitte-review/issue-19/quantifying-risk-lessons-from-financial-services-industry.html>
6. Semenog A.Yu., Tsyrylyk S.V. (2018) Trends in the development of Fintech services on the world and domestic markets of financial services. *Business Inform*, no. 10, pp. 327–334.
7. Trusova N.V., Chkan I.O. (2021) Payment systems in Ukraine and the risks of their operation. *Business Inform*, no. 1, pp. 257–263.
8. Trusova N.V., Chkan I.O., Kondratska N.M., Zakharova N.Yu., Osypeko S.O. (2023) Cybersecurity of the Banking Sector in the Context of Digitalization of the World's Economy. *The Banking Law Journal*, no. 140(9), pp. 471–502.
9. Volosovich S.V., Vasylenko A.V. (2019) Regtech in the financial technology ecosystem. *Modern Economics*, no. 15, pp. 62–68.

Носач Наталія Володимирівна

студент магістратури

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-23>

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Децентралізація в Україні – це процес передачі більшої влади та фінансових ресурсів з центрального рівня управління до місцевих органів влади. Цей процес розпочався у 2014 році та має значний вплив на місцеві фінанси в країні.

Україна розділена на області, райони та громади. Кожен рівень має свій місцевий бюджет, який формується з різних джерел доходів, включаючи податки, субвенції від держави, а також власні доходи, які збираються на місці.

Один з інструментів, що використовується для впровадження регіональної економічної політики держави, – це місцеві фінанси [1]. Підвищення фінансового (бюджетного) потенціалу місцевих фінансів має прямий вплив на якість життя населення, боротьбу з бідністю та зниження рівня інфляції. Місцеві фінанси представляють собою загальну суму фінансових ресурсів, що перебувають під управлінням органів місцевого самоврядування, і вони важливі при формуванні, розподілі, використанні та розширенні фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Організація місцевих фінансів передбачає обов'язкове визначення функцій та повноважень між державною владою та місцевим самоврядуванням, чіткий розподіл джерел доходів і видатків між державними і місцевими бюджетами, а також надання відповідних власних доходів місцевим органам [2]. Важливо також забезпечити самостійність у формуванні та використанні фінансових ресурсів, забезпечити державну фінансову підтримку найменш

розвиненим територіальним громадам, здійснювати фінансове вирівнювання, стимулювати збільшення доходів як державних, так і місцевих бюджетів, раціонально використовувати матеріальні та фінансові ресурси, а також постійно контролювати використання наявних ресурсів та дотримуватися прозорості та відкритості у формуванні та використанні фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Основними джерелами місцевих фінансів можуть бути такі: державні кошти, які передаються органам місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства, власні кошти місцевих органів, запозичені кошти або комунальні кредити.

Складовими місцевих фінансів є місцеві бюджети, включаючи цільові фонди органів місцевого самоврядування, комунальні кредити, місцеві позики, місцеве господарство і об'єкти комунальної власності. Фінансові ресурси можуть бути отримані через кредитні та страхові організації, а також від підприємств з місцевою формою власності. Підприємства, які функціонують і здійснюють господарську діяльність на території місцевих утворень, також беруть участь у формуванні місцевих фінансів.

Джерелом місцевих фінансів є цільові фонди органів місцевого самоврядування. Цільовий фонд є частиною спеціального фонду місцевого бюджету та призначений для використання у визначені цілі. Він створюється з метою надходження додаткових фінансових ресурсів до спеціального фонду місцевого бюджету з метою фінансування витрат на вирішення завдань соціально-економічного розвитку території, соціального захисту населення, зміцнення та розвитку місцевого самоврядування і проведення загальноміських заходів.

Місцеві запозичення є одним із джерел фінансового забезпечення розвитку місцевого самоврядування і потужним фінансовим інструментом, що допомагає успішно вирішувати їх поточні та довгострокові проблеми. Один із найбільш розповсюджених методів мобілізації фінансових ресурсів органами

місцевого самоврядування – це випуск місцевих облігацій. Ринок муніципальних облігацій в Україні на сьогодні майже не існує.

Значний потенціал для збільшення доходів має місцеве господарство, комунальна власність та інші активи, які служать джерелом отримання доходів місцевого самоврядування та задоволення соціально-економічних потреб населення на відповідній території. Основу місцевого господарства складають об'єкти комунальної власності. Суб'єкти господарювання, які мають комунальну форму власності, виступають як платники як загальнодержавних, так і місцевих податків і зборів. Отже, вони здійснюють важливий внесок у дохідну частину місцевих бюджетів, що підкреслює важливість ефективного управління об'єктами комунальної власності.

Держава надає субвенції місцевим бюджетам для забезпечення фінансового забезпечення різних програм і проєктів. Ці субвенції можуть бути спрямовані на розвиток інфраструктури, охорону здоров'я, освіту, соціальні послуги тощо.

Місцеві органи влади мають право встановлювати деякі місцеві податки та збори, які сплачуються на їхній території. Це дозволяє збирати додаткові ресурси для місцевого розвитку.

З введенням децентралізації місцеві органи влади стали більш відповідальними за свої фінанси і ефективність витрат. Це сприяє більш ефективному управлінню фінансовими ресурсами та розвитку місцевих громад.

Фінансова (бюджетна) децентралізація в Україні має свої позитивні та негативні сторони [3].

Переваги полягають у наступному:

- місцеві бюджети отримали фінансову незалежність, і об'єднані територіальні громади отримали право на прямі міжбюджетні відносини;

- збільшено кількість податків і визначено частку доходів, яка залишається на місцях і не спрямовується до загальнодержавного бюджету;

– введено нові види трансфертів, включаючи базову дотацію та субвенції, такі як освітня, медична та реверсна дотація;

– органи місцевого самоврядування мають можливість брати позики під власні гарантії від міжнародних фінансових організацій, які можуть бути використані на розвиток соціальної інфраструктури.

До недоліків можна віднести наступне:

– необхідно здійснити кардинальну реформування структури бюджетної системи, яка повинна відповідати новим вимогам і завданням;

– відсутність достатніх джерел фінансування на державному та регіональному рівнях призводить до неефективного управління місцевими фінансами.

Децентралізація також створює виклики, такі як нерівномірність фінансових можливостей різних регіонів, але вона також має потенціал для підвищення якості життя мешканців та стимулювання розвитку регіонів.

Література:

1. Луніна І.О., Булана О.О., Фролова Н.Б. та ін. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації : кол. моногр. / за ред. д.е.н. І.О. Луніной; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2014. 296 с.

2. Карлін М.І., Шулик Ю.В., Кулай А.В. та ін. Проблеми розвитку фінансової системи України та шляхи їх вирішення : монографія / за ред. д.е.н. проф. М.І. Карліна. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 364 с.

3. Коваленко В.В. Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України. *ScienceRise*. 2015. № 2(3). С. 43–46.

Стеценко Тетяна Володимирівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент закладу вищої освіти кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Кравець Ганна Сергіївна
*студентка магістратури
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-24>

ПОДАТОК З ПРОДАЖІВ ЯК РІЗНОВИД ПОДАТКУ НА СПОЖИВАННЯ

Одним з найважливіших джерел формування дохідної частини бюджету держави виступають непрямі податки. За визначенням, непрямі податки – це ті, що обчислюються на основі обсягу споживання, а не доходу чи майна. Вони додаються до вартості товару чи послуги, і кінцевий споживач є тим, хто їх оплачує [1, с. 15]. І дійсно, у доходах Зведеного бюджету України за 2022 р. непрямі податки склали 45,31% від усіх податкових надходжень та 27,71% від загальної суми доходів бюджету.

Непрямі податки, які ще називають податками на споживання, в Україні поділяються на такі види: податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, податки на експорт та імпорт. Проте у світовій діяльності до податків на споживання включається податок з продажів. На практиці, частина держав використовує його як різновид непрямого податку, а інша частина – як альтернатива ПДВ.

За своєю сутністю податок з продажів (англ. «Sales tax») представляє собою непрямий збір, який нараховується під час купівлі товарів чи послуг. Він відрізняється від податку з обігу тим, що його справляють лише на етапі роздрібної торгівлі, тобто у точці продажу. Зазвичай цей різновид податку є адвалорним, а це значить,

що він обчислюється шляхом застосування процентної ставки до ціни продажу, яка є оподаткованою. Однак згідно із законодавством деякі товари та послуги можуть бути виключені з-під оподаткування.

В період Першої Світової війни брак коштів, через високі військові витрати, став передумовою виникнення податку з продажів [2]. Податок було визначено на кожній стадії товарообігу, тобто від виробничого процесу до кінцевого споживача. Основною проблемою був «каскадний ефект» при сплаті податку, а саме створювалося накопичення податків і за рахунок цього збільшувалася кінцева сума до оплати покупцям. В наслідок значного зменшення попиту на ринку та великих збитків виробників товарів після завершення Першої Світової війни цей тип податку було скасовано в більшості країн. На сьогодні у країнах Євросоюзу ПДВ офіційно виступає заміною податку з продажів, так як цей вид податку повністю відповідає загальносвітовій тенденції «централізації»: податок, який сплачується центральному уряду, а не місцевим органам влади.

Проте у 20-му столітті США стала однією з перших країн, хто запровадив податок з продажів у постійне використання замість ПДВ. Першим штатом США, який розглянув впровадження податку з продажів, став Вайомінг. До 1940 року кількість штатів, що стягують цей податок, зросла до тридцяти. І до 1969 року майже всі штати США впровадили податок з продажів, за винятком п'яти – «штатів NOMAD»: Нью-Гемпшир, Орегон, Монтана, Аляска та Делавер [3]. Варто врахувати, що Аляска і Монтана дозволяють стягувати даний податок на місцевому рівні. В США понад 11 000 податкових юрисдикцій, в більшості з них діє податок з продажів, та розмір цих податків відрізняється і залежить від певної юрисдикції [4].

Однією з причин активного впровадження у економіку податку з продажів є той факт, що ПДВ – досить складний непрямий податок. Адже зобов'язання з ПДВ за одну одиницю товару може стосуватися десятків людей. Це зумовлює додаткову витрату часу на перерахунки та використання людських ресурсів. Складна система

обліку та звітності стимулює до вчинення ПДВ-злочинів серед платників податків. Ухилення від сплати податків залишається головною проблематикою української податкової системи і складність у веденні обліку та блокування ПДВ-накладних владою є причинами несплати податків та, як наслідок, недостатнього рівня наповнення бюджету.

Також проблемою залишається той фактор, що неправильні розрахунки податкових надходжень від ПДВ створюють фіскальні ризики держави. Визначення ефективності прогнозування надходжень ПДВ можливе через розрахунок відхилення фактичних сум надходжень від прогнозованих. Проаналізуємо показники ефективності прогнозування за період з 2018–2022 рр. (див. табл. 1).

Таблиця 1

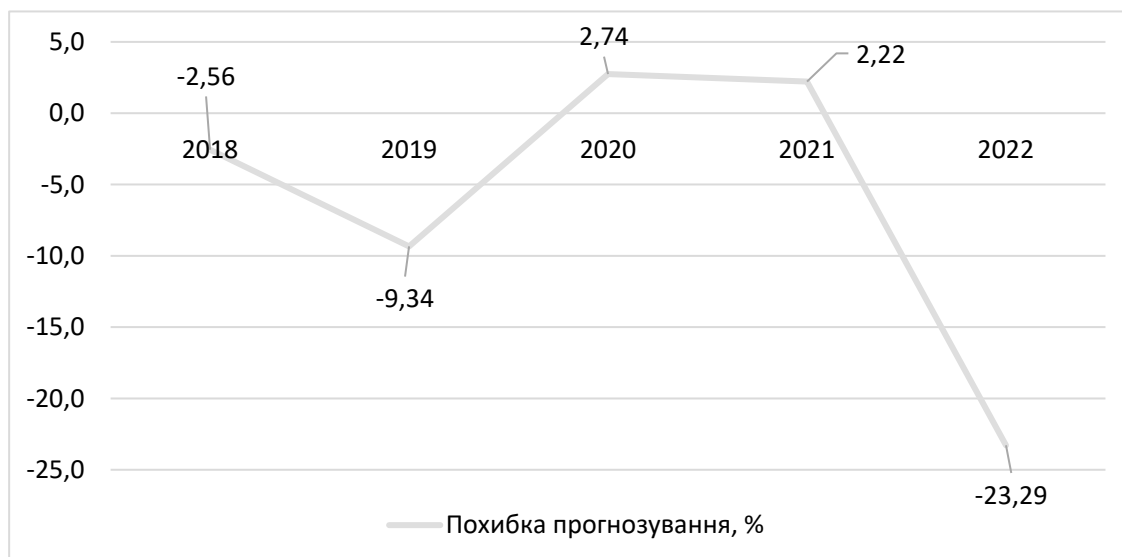
Ефективність прогнозування надходжень ПДВ до Зведеного бюджету України у 2018–2022 рр.

Рік	2018	2019	2020	2021	2022
Надходження податку, млн грн	374508,1	378690,2	400600,1	536489	467001
Уточнений річний план, млн грн	384362,9	417681,1	389900,1	524860,1	608750,8
Відхилення від плану, млн грн	-9854,8	-38990,9	10700	11628,9	-141749,8
Похибка прогнозування, %	-2,6	-9,3	2,7	2,2	-23,3

Джерело: розраховано автором на основі джерел [5; 6]

Враховуючи факт, що значення відносних показників не повинне відхилятися більше ніж на 5%, можемо зробити наступні висновки: ефективність прогнозування надходжень ПДВ до Зведеного бюджету України за затвердженою методикою не є високою. Відхилення від прогнозу у середньому коливаються від 2,5% до – 16%. У більшість років план надходжень був недовиконаний. Найбільш точний прогноз був зроблений у 2021 р.

(похибка становила 2,2%), найменш точний прогноз – 2022 р. (похибка становила – 23,3%) (див. рис. 1). Проте варто врахувати, що причиною недовиконання плану у 2022 р. стало повномасштабне вторгнення до України.

Рис. 1. Похибка планування надходження ПДВ до бюджету у 2018–2022 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 1

У жовтні 2021 р. Український інститут майбутнього проводив аналіз альтернативних систем оподаткування у напрямку податків на споживання. Основною гіпотезою цього дослідження був податок з продажів, який розглядався альтернативою податку на додану вартість. У дослідженні були наведені розрахункові дані впровадження даного податку в Україні та досвід зарубіжних країн, у яких податок з продажів вже функціонує [3].

Дивлячись на результати проведеного дослідження, можна виокремити переваги впровадження податку з продажу в українську податкову систему:

- зменшення рівня тиску на бізнес за рахунок зменшення відсотку податку;
- зменшення рівня ухилення від сплати податку;
- збільшення рівня надходжень до бюджету України;

- полегшення ведення обліку;
- збільшення рівня ВВП країни;
- покращення ліквідності проведення операцій;
- скорочення вартості інвестиційних активів, оскільки у вартості не буде 20% вхідного ПДВ.

Література:

1. Сотниченко О. Економічний зміст непрямих податків. *Бухгалтерія у сільському господарстві*. 2002. № 3. С. 15
2. Sales tax. URL: <https://www.britannica.com/money/topic/sales-tax>
3. Податок з продажів vs ПДВ. URL: <https://uifuture.org/publications/podatok-z-prodazhiv-vs-pdv/>
4. Керівництво по sales tax. Частина I: що таке sales tax і на кого він поширюється. URL: <https://4b.ua/blog/sales-tax-guide-first-part/>
5. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 08.10.2023).
6. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 08.10.2023).

НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

Бадо Артем Сергійович

аспірант

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Кучеренко Віктор Юрійович

аспірант

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-25>

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ефективність системи фінансового менеджменту підприємства, як суб'єкта господарювання, в першу чергу залежить від спроможності ефективно функціонувати в умовах існуючого економічного середовища. Саме тому, важливими є різноманітні аспекти системи фінансового менеджменту, які враховують особливості сучасної економіки і в сукупності сприяють становленню її ефективності.

В науковій літературі існують різноманітні трактування сутності фінансового менеджменту. Так Бланком І.О. визначає фінансовий менеджмент «це систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, що пов'язані із формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства і організацією обороту його грошових коштів» [2]. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. [3] розглядають фінансовий менеджмент як систему управління фінансами, процес розробки мети управління фінансами та її досягнення за допомогою методів і важелів фінансового механізму.

За думкою Непочатенко О.О., Пташник С.А. [4], Осадчук Ю.М., Фертюк С.В. [5], фінансовий менеджмент являє собою «комплексну систему принципів, методів розробки, реалізації управлінських рішень, що спрямовані на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства та організації його грошових потоків з метою досягнення оперативно-тактичних та стратегічних цілей».

По суті фінансовий менеджмент – це система управління фінансами підприємства, яку слід розглядати як комплексну систему, оскільки будь-яке управлінське рішення стосується всіх аспектів діяльності підприємства і може призвести до змін у багатьох її сферах функціонування [1–5]. Безперечно, фінансовий менеджмент пропонує широкий набір методів для досягнення мети підприємства, а менеджеру необхідно вибрати ті, які будуть відповідати поставленим цілям та вміти їх ефективно використати [5].

В роботі [6] зазначається, що фінансовий менеджмент – це насамперед використання фінансових оцінок, які впливають на фінансовий стан підприємства, що дозволяє планувати, використовувати проекти, капітал, майно для максимізації повернення інвестицій. В [1] проведений аналіз поглядів науковців щодо основних складових системи фінансового менеджменту підприємства. Більшість авторів вважають, що до елементів системи фінансового менеджменту включає правове і нормативне забезпечення управління фінансами, суб'єкти і об'єкти фінансового менеджменту, комплекси фінансових задач, фінансові інструменти, важелі, методи, технічні засоби управління фінансами. Фінансовий менеджмент означає планування, організацію, управління та контроль фінансової діяльності, а саме придбання та використання активів і включає [6]:

1. Інвестиційні рішення – інвестиції в основні активи (капітал) та інвестиції в оборотні активи – оборотний капітал.

2. Фінансові рішення – рішення, що стосуються збільшення коштів з різних джерел, періоду фінансування, витрат на активи та повернення цих активів.

3. Дивідендні рішення – розподіл чистого прибутку на дві категорії – дивіденди для акціонерів і тезаврований прибуток.

Загалом, фінансовий менеджмент пов'язаний із постачанням, розподілом і контролем фінансових ресурсів. Задачами фінансового менеджменту є:

- регулярне та належне забезпечення фондів;
- забезпечення регулярного прибутку акціонерам залежно від отриманого доходу, ринкової ціни акцій та очікувань акціонерів;
- забезпечення оптимального використання коштів;
- забезпечення безпеки інвестицій;
- планування структури капіталу.

Іншими словами, ключовими видами діяльності фінансового менеджменту є:

1. Фінансове планування: підготовка фінансового плану, який передбачає доходи, витрати та потреби у фінансуванні на певний період.

2. Інвестиції (витрачання грошей): інвестування коштів підприємства в проекти та цінні папери, які забезпечують високий прибуток порівняно з ризиками.

3. Фінансування (залучення грошей): отримання фінансування для основної діяльності та інвестицій, пошук найкращого балансу між позиковими коштами та власним капіталом.

Враховуючи що фінансова діяльність посідає важливе місце в управлінні підприємством, від якої залежить повнота фінансового забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності і розвитку підприємства, головною метою фінансового менеджменту є знаходження компромісу між завданнями, що їх ставить перед собою підприємство і фінансовими можливостями реалізації цих завдань. Ми поділяємо думку Остапчук О., Баксалова О., Бабій І. [7] у тому, що фінансовий менеджмент слід розглядати як комплексну систему управління фінансами підприємства яка направлена на прийняття управлінських рішень з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів у досягненні поставлених цілей,

про що ми згадували раніше. В структурі фінансового менеджменту слід виділити наступні складові [2; 7]:

– операційний менеджмент – управління витратами, бюджетне та цільове планування, проведення оцінки фінансового стану підприємства;

– інвестиційний менеджмент – управління підготовкою, розробкою, оцінкою та реалізацією інвестиційних проектів;

– власне фінансовий менеджмент – управління джерелами фінансування, (структура капіталу, вартість капіталу, цінні папери тощо).

Кожне управлінське рішення впливає на фінансовий стан підприємства, як позитивно, так і негативно. В свою чергу ефективний фінансовий менеджмент забезпечує формування ресурсного потенціалу підприємств, сприяє підвищенню продуктивності, здійснює системне накопичування власного капіталу та сприяє зростанню конкурентоздатності суб'єкта господарювання на ринку, стабілізує економічне становище, дозволяє формувати стратегію розвитку та впроваджувати її.

Література:

1. Максимова М.В. Система фінансового менеджменту в умовах розвитку цифрової економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.58>
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : Учебный курс. Киев : Ника-Центр, 1999. 653 с.
3. Коваленко Л.О. Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент. 3-тє видання, випр. і доп. Київ : Знання, 2008. 483 с.
4. Непочатенко О.О., Пташник С.А. Фінансовий менеджмент як необхідна складова ефективної системи управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/13.pdf9
5. Осадчук Ю.М., Фертюк С.В. Необхідність фінансового менеджменту як складової ефективної системи управління підприємством. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 282–286.

6. Grozdanovska V., Bojkovska K., Jankulovski N. Financial management and financial planning in the organizations. *European Journal of Business and Management*. 2017. Vol. 9. No. 2. P. 120–125.

7. Остапчук О., Баксалова О., Бабій І. Суть та тенденції зміни фінансового менеджменту в умовах посиленої цифровізації економіки. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 2. С. 167–172.

Зінов'єв Георгій Олександрович
генеральний директор ТОВ «Логосенерго»

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-26>

КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЦІ ЗНАНЬ

Найважливішим чинником розвитку людської цивілізації є науково-технічний прогрес, завдяки якому вдосконалюються засоби виробництва, суттєво скорочуються витрати праці внаслідок механізації, автоматизації та роботизації, небаченими раніше темпами зростають можливості розвитку людини та її творчих здібностей. Скорочення потреби світової економіки в робочій силі породжує дилему: скоротити населення до кількості, що відповідає цій потребі (проте цей процес неспинний і прямує до суцільного відсторонення людини від продуктивної праці), або визнати наукову діяльність масовою професією та почати випереджальними темпами готувати вчених, що, згідно синергетичної теорії призведе до небаченого розквіту цивілізації. Оскільки наука має невичерпні можливості для свого розвитку, знання та інформація не витрачаються, а здатні лише накопичуватися, цей розвиток буде відбуватися за принципом позитивного зворотного зв'язку, який може бути описаний експоненційним законом. Слід зазначити, що саме галузь створення знань та смислів в сучасному світі є найпотужнішим джерелом економічного зростання.

Сучасна наука поступово відходить від суворого дотримання поділу на підгалузі, в яких і тільки в яких вчені проводять свої дослідження, наука стає трансдисциплінарною. Завдяки сучасним дослідницьким інструментам, штучному інтелекту та різного роду мультимедійним та інтерактивним засобам, а також напрацьованим та постійно розвиваним технікам ефективної одноосібної та

колективної творчої праці, вчені можуть досягти небаченої раніше результативності власної діяльності.

Вирішення складних завдань, до того ж не поодинці, а у колективі мудреців-однодумців та ще й у симбіозі з сильним штучним інтелектом, чого вимагає сучасна й тим більш наука вже навіть найближчого майбутнього, можливе лише у випадку постійного гармонійного розвитку наукових кадрів вищої кваліфікації на принципах трансдисциплінарності та високої ерудиції та на базі єдиної антропологічної теорії та методології. Це можливо при поєднанні трьох типів розвитку людини: формальної, неформальної та інформальної освіти. Остання, зокрема, включає в себе й такий засіб, як телебачення.

Найбільш адекватним потребам суспільства знання способом передання інформації тепер стає відео, яке здатне передавати максимально можливий її обсяг за мінімально можливий час. Це створює й новий спосіб мислення й спілкування. Таким чином, телебачення як екранне мистецтво поступово перетворюється з розважального та просвітницького засобу на засіб спілкування вчених, науково-дослідну лабораторію та дослідний університет.

Дослідження сучасних науково-популярних та просвітницьких каналів ТБ – як ефірного, так і мережного – дає можливість констатувати, що їхній рівень дуже низький, розрахований на допитливих дітей або малоосвічених людей. Ідеї є, але подані вони не дуже різнобічно та глибоко, теоретичні узагальнення відсутні, трансдисциплінарність й зовсім не спостерігається. Це лише розважальне шоу, дещо на кшталт інтерактивного музею науки – тепер такі масово створюються, вони є по суті різновидом атракціону. Навіть попри те, що ведучими є люди з вченими ступенями. Такі канали лише створюють сумбур, зовсім не створюючи системи, пригнічуючи мислення глядачів. Негативна роль їх посилюється тим фактом, що основним принципом існування живої матерії є економна витрата енергії, а відтак і зведення до мінімуму будь-якого роду зусиль. Мозг людини не є виключенням. І яким би допитливим він не був, у силу вказаного принципу він

схильний шукати готові відповіді, а не намагається дати їх самостійно на базі власного досвіду, знань та розумових здібностей. Але людина має мислити самостійно!

Виділяються лише канали, присвячені культурі, хоч і вони у питаннях науки настільки ж безпорадні. Таке телебачення не здатне заставити думати та творити, тим більше в умовах становлення синерго-антропологічної парадигми, що вимагає розглядати складні явища як системи, тобто з позицій трансдисциплінарності. Це потребує своєю чергою створення потужного та концентрованого потоку наукових знань.

Наукове телебачення може й повинно його організувати, але таке телебачення тільки належить створити. Вихор наукового телебачення має підхоплювати всіх з будь-якого стану розумового розвитку та захоплювати за собою до відкриттів, творчості та вдосконалення. Мова наукового ТБ має бути не науково-популярною з акцентом на другій складовій, а суворо науковою, трансдисциплінарною, що передбачає її зрозумілість для представників різних наукових дисциплін. Створення такої мови саме по собі є нетривіальним завданням. Його розв'язання – це одна з цілей антропології, єдиної трансдисциплінарної науки про людину як єдність косної, живої, та розумної природи. Наукове ТБ має являти собою не лише майданчик для дискусій, не тільки кафедру для лектора або кінозал та науковий театр, але й бути в прямому сенсі науково-дослідною лабораторією, сценою для документального спектаклю, де знання буде одержуватися та гранітися у прямому ефірі. На допомогу йому будуть штучний інтелект та інтернет. Це стане й реалізацією ідеї Гессе про гру в бісер – гру всім багатством знань та смислів, накопичених людством, у поєднанні зі створенням нових.

Наукове телебачення має створюватися не журналістами, а науковцями й саме для науковців. Притому науковці мають представляти всі галузі науки, бути співробітниками різних університетів та науково-дослідних інститутів. Кількість глядачів, яка в цих умовах може й не перевищувати кількох сотень, або навіть

десятьків, не так важлива, її можна порівняти з кількістю читачів найцікавіших та найважливіших монографій, що розкривають шляхи розвитку науки та заснованої на ній практичної діяльності, яка ніколи не буває значною внаслідок невисокого рівня розвитку людей, нездатних сприймати такі матерії, або невеликої кількості професіоналів. Проте за умови, що інтелектуальний рівень телеканалу (або телепередачі) буде високим, орієнтованим на розумних, ерудованих людей, професіоналів в галузі науки, ми досягнемо головної мети економіки знань, яка полягає у розвитку людського капіталу, здатного до пізнання надскладного всесвіту та створення великих ідей та смислів. Для цього достатньо й невеликої кількості пасіонаріїв-науковців. Важливо, щоб люди вірили пасіонаріям та вірили у них. Вони мають вести за собою, вони повинні створювати собі подібних. За законами еволюції якщо саме цей вид людей забезпечить кількісний та якісний розвиток людства, їх ставатиме все більше й більше, і коли певний поріг буде досягнуто – вони стануть домінувати.

Оскільки глядачами наукового каналу як правило будуть науковці та викладачі, ці ідеї, думки, образи вони передадуть своїм учням, а також своїм знайомим, рідним, які також перебувають під їхнім інтелектуальним впливом. Сукупний інтелект суспільства зростатиме, розвиватиметься економіка знань. Таке телебачення реалізує ідею елітарного клубу інтелектуалів.

Інтелектуальний клуб – це добровільне об'єднання рівноправних учасників-однодумців, які переслідують ті самі або схожі цілі, яких набагато легше досягнути разом, ніж поодинці (при цьому, як відомо, багатьох цілей неможливо зовсім досягнути поодинці, вони вимагають командної роботи). Клуб відрізняє вільна форма організації, заснована не на ієрархічній системі підпорядкування, а на вільній повазі; це мережева організація, де всі є рівними і кожен може контактувати з кожним. Більш того, завдання клубу полягає й у підтримці своїх членів як у творчій діяльності, так і в науково-дослідній і діловій. Інтелектуальний клуб – це місце живих та азартних дискусій, місце зустрічі та взаєморозвитку

інтелектуалів, місце їх співтворчості. Але клуб не повинен бути лише місцем продуктивної діяльності, тут має бути місце для інтелектуальної гри – театру, шахів, вікторин, преферансу. Клуб має привертати інтелектуалів можливістю знайти вихід для їхніх талантів та вмінь, які є побічними для їх професійної діяльності, тут повинні збиратися вчені, бізнесмени, вчителі, політики, дипломати, актори, митці, письменники, прості інтелектуально розвинені люди. Після досягнення критичної маси клуб стає дуже потужним актором ноосфери, він стає здатним вирішувати з легкістю багато теоретичних та практичних питань. Для клубу виключно важливою є елітарність – аудиторія має бути огляданою, її мають утворювати виключно обдаровані люди – аристократи духу з будь-яких прошарків суспільства, кастовість здатна зруйнувати ідею розвитку. Соціальні мережі, в яких можливе існування наукового ТБ, забезпечать функціонування такого клубу навіть в умовах відсутності майданчику для зустрічей його членів.

Слід також зауважити, що екранне мистецтво, яким є телебачення, сприймається людиною лише в тому випадку, якщо воно створено за законами драматургії та театрального мистецтва, мистецтва перформансу, що вимагає від науковців-телевізійників опанування ними.

Можелянська Анна Валеріївна

аспірантка

Державного біотехнологічного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-27>

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

В Україні існують усі необхідні передумови для забезпечення населення країни і світу якісними та доступними продуктами харчування. Чи не найкращі у світі родючі землі, сприятливі кліматичні умови, багатий історичний досвід і працездатність населення формують потужний потенціал аграрного сектору України. Пріоритетність розвитку аграрного сектору в національній економіці зумовлена винятковим значенням та незамінністю продукції сільського господарства в життєдіяльності людини і суспільства. Аграрний сектор є одним із основних бюджетоутворюючих секторів української економіки, має резерви для розширення експортного потенціалу країни, розвитку інших галузей, які постачають засоби виробництва чи споживають продукцію сільського господарства як сировину, реалізації підприємницьких ініціатив селян. Водночас «законсервованість» екстенсивного підходу до нарощування виробництва сільськогосподарської продукції не дозволяє здійснити якісний стрибок у його розвитку, максимально повно розкрити наявні конкурентні переваги. В умовах модернізації економіки України важливим є формування та реалізація державної аграрної політики, спрямованої на ефективне управління в галузі сільськогосподарського виробництва та землекористування, підтримку агро-виробництва, стимулювання інтеграційних процесів, формування передумов збереження та комплексного розвитку сільських територій і підтримки підприємницьких ініціатив на селі [1].

Основним питанням дослідження організаційно-економічного аспекту розвитку галузі тваринництва, присвячена значна кількість наукових праць провідних вчених таких як Юрченко А.Д., Кухарська Н.А., Собкевич О.В., Пархоμεць М.К., Касія Р.Л. [1–5].

Тваринництво – це комплекс взаємопов'язаних галузей сільського господарства. Воно забезпечує населення найбільш цінними продуктами харчування (м'ясо, молоко, яйця), промисловість – сировиною (шкіри, хутро, вовна, пух, перо), а рослинництво – органічними добривами.

Нестабільність соціально-економічної ситуації, низький рівень концентрації капіталу в аграрній сфері, диспаритет цін між сільськогосподарською продукцією і продукцією промисловості та його наслідки зумовили хронічні негаразди в цій галузі аграрного виробництва [2].

В процесі реформування аграрного сектору тваринництво України зазнало, на жаль, негативних змін. Масове скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин, зниження продуктивності, збитковість виробництва та погіршення якості продукції ставлять під загрозу національну продовольчу безпеку, знижується експортний потенціал країни та погіршується соціальна ситуація в сільській місцевості. Зважаючи на унікальні властивості галузі та провідне місце в структурі важливим є комплексне дослідження розвитку тваринництва, створення сприятливих інвестиційних умов та запобігання збитковості виробництва. Однією із найважливіших напрямів тваринництва є молочне скотарство, яке перебуває також у скрутному становищі та потребує якнайшвидшого реагування та відновлення.

У 2022 р. поголів'я корів в усіх категоріях господарств скоротилося на 13,1% – до 1,34 млн голів. Найбільших втрат поголів'я та виробництва галузь зазнала в перші місяці війни. Окупація територій і воєнні дії вплинули на те, що велика кількість поголів'я була просто знищена російськими загарбниками, ще частина господарств були змушені збувати за безцінь або за можливості перевозити в безпечніші регіони. Перебої в постачанні

кормів та ветеринарних препаратів, недостатня забезпеченість електроенергією, також мали вплив і на продуктивність корів, що у результаті призвело до скорочення валового виробництва [3].

Вважаємо, що одним із перспективних напрямів відновлення молочного скотарства є впровадження інноваційних технологій та підходів. Сучасний розвиток будь-якого підприємства, галузі, країни неможливий без впровадження та використання інновацій та техніко-технологічних рішень, оскільки рівень активізації останніх визначають загальний рівень конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Інновації у молочному скотарстві повинні бути спрямовані перш за все на збільшення продуктивності і розширення відтворення поголів'я молочної худоби; використання кращих світових і вітчизняних генетичних ресурсів; корінну модернізацію виробництва кормів, технології утримання тварин; технології доїння із залученням провідних технічних розробок; профілактики або впровадження ефективних і відносно недорогих схем лікування хвороб [5]. Всеохоплююче впровадження інновацій сприятиме підвищенню продуктивності праці, економії ресурсів, скороченню витрат та зниженню собівартості продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності виробництва, що робить галузь привабливою для інвестицій [4].

Таким чином, проведені дослідження визначають, що на сучасному етапі галузь тваринництва і молочне скотарство зокрема знаходяться на трансформаційному етапі та переживають важкі часи. Для того, щоб забезпечити у найближчій перспективі високо інтенсивний розвиток галузі необхідно інтенсивно імплементувати інновації, модернізувати тваринницькі приміщення, оновлювати ресурсні бази підприємств, підвищити їхню конкурентоспроможність на внутрішньому ринку. Реалізація такого підходу забезпечить стабільність і розвиток тваринництва та прибутковість виробництва тваринницької продукції.

Література:

1. Русан В.М., Собкевич О.В., Юрченко А.Д. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2012. 88 с.
2. Кухарська Н.А. Стратегування соціально-економічного розвитку регіону як нового підходу до розробки та реалізації стратегій регіонального розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 22–28.
3. Державна служба статистики України. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_tv_2021.pdf
4. Пархомець М.К., Уніят Л.М. Доходи галузей тваринництва та шляхи їх збільшення у аграрних підприємствах регіону. *Вісник ТНЕУ*. № 1. 2015. С. 49–62.
5. Касіян Р.Л. Економічна ефективність виробництва молока і напрями її підвищення. *Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 78–85.

Хмарська Ірина Анатоліївна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку та підприємництва
Первомайського навчально-наукового інституту
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-28>

РОЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОГО СТАНУ

Розвиток ринкових відносин поставив ряд нових завдань, рішення яких неможливе на базі старих уявлень, методів і підходів до управління підприємством. Особливу гостроту набуває проблема організації управлінської праці на підприємстві.

Ефективність функціонування економічних систем, ключове місце серед яких посідає підприємство, багато в чому визначається тим, наскільки злагоджено й раціонально взаємодіють між собою їх елементи в процесі реалізації поставленої мети, тобто наскільки дієва та адекватна відповідна система управління.

Управління є інструментом організації виробництва, необхідним для того, щоб підприємство мало змогу досягнути вибрану кінцеву мету управління. Організація виробництва і управління є невід'ємні один від одного. Без організації виробництва управління втрачає сенс, оскільки не можна управляти хаосом, а без управління навіть при чіткій організації виробництво є малоефективним. Управління починається з моменту вибору кінцевої мети і здійснюється при проектуванні, організації, будівництві, функціонуванні, реконструкції і модернізації підприємств.

Основна мета управління – це кінцевий бажаний результату праці. Після того, як мета вибрана, вона починає підкорювати людей, які прагнуть її досягти, бо методи і засоби, які вибираються людьми,

визначаються наміченою метою. Мета управління має бути реально досяжною, не суперечити об'єктивним законам природи і суспільства, мати конкурентну форму вираження, бути зрозумілою усім, хто працює заради її досягнення, і не повинен змінюватися в процесі просування до неї [1].

Розглядаючи «управління підприємством» як економічну категорію, необхідно чітко позначити його сутність і зміст. «Управління підприємством» як економічна категорія являє собою логічне поняття, яке відокремлено характеризує сутність цілком визначеного економічного явища. Управління розглядається і як мистецтво, тобто здатність ефективно застосовувати й поєднувати теоретичні знання та практичний досвід у конкретних умовах місця й часу, саме управління підприємством, будучи продуктом поділу праці, відокремившись у самостійний вид діяльності, організовує, регулює й координує решту видів господарської діяльності підприємства. У цьому полягає його особлива місія.

В умовах сучасних викликів, які диктувались спочатку пандемією корона вірусної інфекції COVID-19, а потім збройним протистоянням з ворогом, економіка України постійно знаходиться у зоні ризику втрати функціональних можливостей. Ситуація погіршується на фоні того, що ключові елементи економіки будь-якої країни – суб'єкти господарювання, не маючи можливостей продовжувати роботу в нових умовах, припиняють діяльність, обмежують її, або змушені провести евакуацію особового складу до безпечніших регіонів. Отже, натеper на принципово новий рівень виходить застосування гнучкого менеджменту. Ключем до успіху гнучкої системи менеджменту підприємства вважається активне застосування в роботі підприємства інформаційних технологій та програмних додатків.

В ситуації яка склалась протягом останнього часу, в Україні цілком очевидною є необхідність широкого використання в діяльності підприємств принципів антикризового управління. До ключових принципів такого управління відноситься [2]: рання діагностика кризових явищ діяльності підприємства; терміновість

реагування на різні кризові явища; реагування підприємства на ступінь реальної загрози його діяльності; повноцінна реалізація резервного потенціалу для забезпечення виходу підприємства з кризи. В умовах, в яких опинився зараз бізнес в Україні, практично немає можливостей витратити додаткові ресурси на залучення антикризових спеціалістів. Відтак, виживання підприємств забезпечується переважно за рахунок гнучкого антикризового управління.

Тому, управління повинно бути гнучким, інтегрованим й відкритою системою, яка охоплює функції, принципи, методи, способи за допомогою яких забезпечується стабільність в діяльності підприємства. Цілі підприємства є вхідною ланкою системи антикризового управління, її ефективність – вихідна ланка. Будь-яке підприємство функціонує в динамічному, складному конкурентному середовищі, тому воно неминуче стикається з інтересами різних суб'єктів зовнішнього середовища. Головну мету антикризового управління бачимо в забезпеченості збалансованості інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, адаптивності і гнучкості до динамічних вимог ринку, що дозволить безперервно розвиватися підприємству та запобігти можливості виникнення кризових явищ.

Враховуючи проблеми з якими стикається на сьогодні український бізнес здійснюючи управління персоналом в умовах воєнного стану, необхідно провести перегляд кадрової політики в частині перепрофілювання її на збереження та утримання персоналу, а також підтримку продуктивності працівників та формування безпечних умов праці. Для цього доцільно відкоригувати стратегію управління персоналом, яка повинна бути зорієнтована на перегляд робочого навантаження. З урахуванням цього, необхідно згенерувати нові цілі та завдання для працівників, при наявності можливості провести ротацію персоналу, який виконував функції, необхідність здійснення яких знизилась. Важливо становити методи навчання персоналу, які найбільше відповідають сучасним реаліям та потребам.

У той же час, ми можемо бачити, що на ефективність роботи працівників, не залежно від зовнішніх умов діяльності, прямо впливає наявність системи їх мотивування. В Україні цей інструмент активно використовується під час воєнного стану, додатковими стимулами для працівників можуть слугувати запровадження гнучкого графіку роботи, організація програм психологічної допомоги, надання одноразової грошової допомоги, або компенсація витрат на оренду тимчасового житла.

Отже, підводячи підсумки, можна вважати, що найбільшим викликом для вітчизняних підприємств стало запровадження воєнного стану в Україні, адже вони опинились у принципово нових умовах. Очевидно, що стандартний метод управління на підприємстві, менеджмент, став неідеальним, а отже, потрібно звернутись за іноземним досвідом. Запровадження системи гнучкого менеджменту, та антикризового управління, у вигляді антикризового консультування, а також управління під керівництвом антикризового менеджера, залученого ззовні. Попри брак ресурсів у підприємств у поточних умовах, найбільш прийнятною в Україні є застосування аматорського управління. Головним елементом кожного підприємства є колектив, його збереження та роль мотивування, навіть в умовах воєнного стану.

Література:

1. Божидарнік Т.В., Білик О.С. Інформаційне забезпечення менеджменту у воєнний та кризовий час. Теорія та практика менеджменту : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 24-26 травня 2022 року). Луцьк, 2022. С. 46–48.
2. Лункіна Т., Зубрик А. Антикризовий менеджмент підприємств в Україні в умовах воєнного стану. Інституційний репозитарій Миколаївського НАУ. 2022. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11999/1/36-38.pdf>
3. Дослідження ринку праці в Україні. Європейська Бізнес Асоціація. 2022. URL: <https://eba.com.ua/doslidzhennya-rynku-pratsi-ukrayiny>
4. Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., Бурачек І.В. та ін. Менеджмент : підручник / під заг. ред. Т.П. Остапчук. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир : Вид-во «Рута», 2021. 856 с.

НАПРЯМ 6. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Кобеля-Звір Мар'яна Ярославівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики

Львівського торговельно-економічного університету

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-29>

ГРАНТОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЩІ

З початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року український бізнес зазнав великих збитків. Особливо постраждали ті підприємства, які безпосередньо розташовувалися в зонах бойових дій та опинилися в окупації. Згідно з результатами опитування, яке провела Європейська Бізнес асоціація, суттєво зросли втрати, що зазнає малий та середній бізнес внаслідок війни. 27% опитаних Європейською Бізнес Асоціацією підприємців оцінюють такі втрати в суму до 10 тисяч доларів, 28% – в діапазоні 10-50 тисяч, ще 13% – 50-100 тисяч, а 20% – більше 100 тисяч. Про відсутність втрат повідомляють тільки 5% підприємців [1].

Перспективи використання грантових інструментів міжнародних та національних донорів викликали поживлення й зацікавленість представників ММСП в Україні.

В Україні значна частка в економіці припадає на малі та середні підприємства. ММСП складають приблизно 99,98 відсотка всіх суб'єктів господарювання з точки зору їх кількості, 82 відсотки –

за кількістю зайнятих працівників та 65 відсотків – за продажами товарів, робіт і послуг. Саме через соціально-економічний ефект від діяльності ММСП грантодавці пріоритетно підтримують їх бізнес-діяльність. Превалюючі напрямки підтримки: створення нових робочих місць, посилення підготовки персоналу та забезпечення персоналом, створення або відновлення ланцюгів постачання, просування на внутрішньому та зовнішньому ринках, полегшення доступу до фінансування представникам малого та середнього бізнесу.

Найбільш перспективна з погляду грантодавців виробнича сфера. Адже саме завдяки розвитку виробництв створюється додана вартість продукції, з'являється велика кількість робочих місць, сплачуються податки до бюджету, поліпшується бізнес-клімат. Наприклад: Програма «Робота» пропонує гранти до 8 000 000 грн на створення та розвиток переробних підприємств [2].

Сфери послуг і торгівлі привабливі для грантодавців завдяки їх соціально-економічному ефекту. Зокрема, Програма «Робота» пропонує мікрогранти до 250 000 грн для створення та розвитку власної справи [3]. У пріоритеті фондів також аграрна сфера. Адже її підтримка – це інвестиція в продовольчу безпеку країни, що вкрай важливо для держави в будь-який час та період. Підтримка ІТ-сфери є також суттєвою допомогою економіці України. В 2022-му уряд України повідомив про старт грантових програм для ІТ-галузі. ІТ Generation – це навчання для старту кар'єри в ІТ і програма грантів для стартапів у сфері ІТ [4; 5].

Пріоритетний у грантодавців мікро-, малий та середній бізнес України. Згідно з рекомендаціями Європейської Комісії до категорії «малі та середні підприємства (МСП)» належать підприємства, які відповідають таким критеріям: кількість працівників – до 250 осіб, річний дохід – до 50 млн євро та/або річний баланс – до 43 млн євро. Своєю чергою, МСП поділяються на мікро-, малі та середні підприємства.

**Граничні значення МСП відповідно до класифікації
Європейської комісії станом на 1 січня 2005 р.**

Тип підприємства	Кількість персоналу	Річний дохід, млн євро	або	Річний баланс, млн євро
Середнє підприємство	< 250	≤ 50		≤ 43
Мале підприємство	< 50	≤ 10		≤ 10
Мікропідприємство	< 10	≤ 2		≤ 2

Джерело: розроблено на основі [6]

У переважній більшості грантових конкурсів серед критеріїв прийнятності є ті, що стосуються відповідної організаційно-правової форми заявника (ФОП, ТОВ, ПП, кооператив тощо). Дотримання критеріїв прийнятності – необхідна умова отримання гранту. Тобто, суб'єкт подання заявки на грантове фінансування повинен бути чинним ФОП або юридичною особою та продемонструвати попередню бізнес-діяльність. Проте деякі грантодавці охоче підтримують фізичних осіб в їх прагненні розпочати бізнес-діяльність. Наприклад: гранти Програми «Робота на відкриття власної справи або ж започаткування переробного підприємства. Щоправда, у випадку підтримки бізнес-плану фізична особа, яка планує його реалізувати, зобов'язана набути організаційно-правової форми [3].

Лояльний до фізичних осіб Український фонд стартапів, який підтримує інноваторів, діяльність яких спрямована на розроблення, створення, впровадження та реалізацію інноваційної продукції [7]. Значною від держави є грантова підтримка бізнесу ветеранів. Гранти для ветеранів надає Український ветеранський фонд. Нині діє програма мікрофінансування бізнесу ветеранів війни та їхніх родин, завдяки якій можна отримати до 20 000 грн на відшкодування вартості товарів та обладнання для ФОП, придбаних після початку повномасштабної війни [8].

Представники мікро-, малого та середнього підприємництва можуть претендувати на грантову підтримку від фондів для

діяльності, що стосується таких пріоритетів: відкриття власної справи, розвиток уже існуючого бізнесу, розширення виробничих потужностей, вихід на нові ринки, експорт, створення нових робочих місць, адаптація або перепрофілювання бізнес-діяльності, започаткування та розвиток соціального підприємництва, запозичення досвіду від іноземного бізнесу, консультаційна, експертна підтримка, впровадження інноваційних ідей. У залежності від критеріїв прийнятності, видів і розміру допустимих витрат по кожному окремому конкурсу фінансова підтримка грантодавця може бути використана на оплату праці, закупівлю сировини та матеріалів, орендну плату за приміщення, закупівлю або оренду обладнання, лізинг, консультативні послуги тощо. Суми грантів різняться в залежності від сфери діяльності, особливостей заявника, грантодавця та грантової програми. Грантове фінансування в розмірі \$10 000–50 000 може бути надане на такі бізнес-проекти: проведення аналізу ринку, розширення виробництва, створення нових робочих місць, створення концептуального проекту для розуміння того, куди і як далі рухатися з продуктом, перепрофілювання діяльності або адаптація до нових умов, запуск соціального підприємства, створення прототипу продукту, участь у міжнародних конференціях, виставках/форумах, отримання експертної або менторської підтримки, організація бізнес-заходів і т.п.

Для представників ММСП доступна методологічна, експертна, консультаційна підтримка. Яскравим прикладом такої «руки допомоги» для бізнесу є ЄБРР. Компаніям, які прагнуть перейти на новий рівень свого розвитку, ЄБРР надає методологічну та фінансову підтримку щодо реалізації консультаційних проектів. ЄБРР допомагає підприємствам залучати висококваліфікованих консультантів, які здатні якісно трансформувати їхній бізнес, і надає гранти для часткової оплати послуг консультантів [9].

Є ряд організацій, які надають консультативну підтримку українському бізнесу. PUM Netherlands Senior Experts – некомерційне об'єднання більше ніж 3000 експертів із різних галузей виробництва, сільського господарства, торгівлі, послуг,

логістики, фінансів та управління, які допомагають підприємствам у 65 країнах світу [10]. Служба Старших Експертів (SES) – провідна німецька організація та однойменний благодійний фонд, що направляє фахівців із Німеччини на проекти в інші країни на громадських засадах. Експерти з різноманітних сфер діяльності, які мають багаторічний професійний досвід, готові на безоплатній основі працювати на будь-якому підприємстві й надати співробітникам допомогу [11].

У лютому 2023 року Україна приєдналася до **Програми ЄС «Єдиний ринок»**. Це програма фінансової підтримки ЄС з бюджетом 4,2 млрд євро, яка розрахована на 7 років (з 2021-го по 2027 роки). Започатковано два конкурси пропозицій під спільною назвою «ReadyForEU» із загальним бюджетом 7,5 млн євро: перший конкурс «Бізнес-міст» (бюджет становить 4,5 млн євро), другий конкурс «Erasmus для молодих підприємців – Україна» (з бюджетом у 3 млн євро) [12].

Розглянемо основні перестороги та труднощі в залученні грантових інструментів, які вказують при опитуванні представники ММСП, згруповані тематично [13].

1. Непоінформованість у питаннях грантових можливостей для бізнесу.

2. Відсутність умінь та компетенцій із розробки грантових проектів.

3. Недовіра представників бізнесу до грантових можливостей та побоювання відповідальності.

Отже, в умовах війни вітчизняні суб'єкти господарювання захищають державу на економічному фронті. А роль грантової підтримки у цьому процесі значна. Адже, надаючи безповоротну грошову та негрошову допомогу представникам ММСП, грантодавці сприяють створенню робочих місць і сплаті податків до бюджету. Бізнес має можливість не лише вистояти в скрутних умовах, але й розвиватися та виходити на новий рівень прибутковості.

Література:

1. Сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <http://surl.li/efvdu>
2. Грант на переробне підприємство. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-pererobne-pidpriyemstvo>
3. Грант на власну справу. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-vlasnu-spravu>
4. DAN.IT. URL: <https://dan-it.com.ua/uk/it-generation>
5. Порядок реалізації експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій. URL: <https://drive.google.com/file/d/1c9wjs8b74hFO2JcRvgiVFtTIZcGKgD70/view>
6. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>
7. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua>
8. Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/>
9. Support for small businesses. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). URL: <https://www.ebrd.com/knowhow?fbclid=IwAR0QZfAh2A6n-1QY6zo7feMzP2-skWPf-uLbMZTH68HpvA-HySCmhaRGZKGI>
10. Towards a vibrant business environment. URL: <https://www.pum.nl/en>
11. Служба Старших Експертів (SES). URL: <https://www.ses-bonn.de/startseite>
12. Європейська програма обміну для підприємців. URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/>
13. Гранти 2023. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023>

Юрків Руслан Русланович

доктор філософії (фінанси, банківська справа та страхування),

доцент кафедри економіки та публічного управління

Львівського національного університету імені Івана Франка

Поврозник Петро Павлович

аспірант кафедри економіки підприємства

Львівського національного університету імені Івана Франка

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-30>

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ТРЕНДИ ТА ПРІОРИТЕТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО СТИМУЛЮВАННЯ

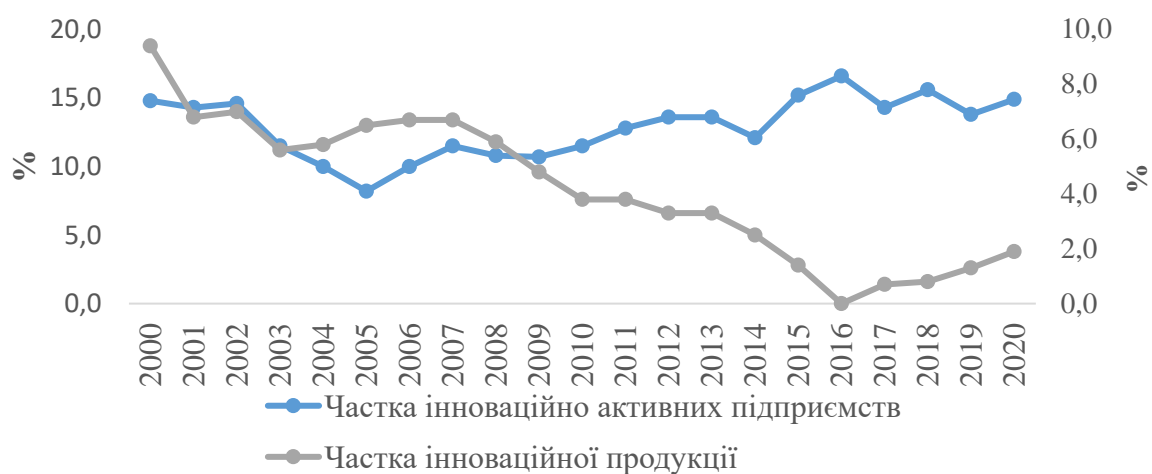
Сучасні виклики глобального та національного характеру, що стоять перед Україною в умовах війни, потребують розуміння драйверів збереження позитивної економічної динаміки та водночас нагромадження потенціалу для відновлення країни у післявоєнний період. У цьому контексті особливе значення має розвиток підприємництва на інноваційних засадах. Безумовно існуючі складнощі на внутрішньому і зовнішньому ринку, невисока конкурентоспроможність вітчизняної продукції у багатьох галузях ускладнюють вирішення цих завдань, водночас простежується дефіцит дієвих інституційних стимулів для імплементації планів відновлення країни, в тім числі розвитку бізнесу. Адже інноваційна активність суб'єктів господарювання може сформувати необхідне підґрунтя для покращення інвестиційного клімату, залучення іноземних інвесторів, участі у перерозподілі глобальних фінансових потоків на користь України.

Метою дослідження є аналіз трендів інноваційної активності підприємств в Україні та обґрунтування пріоритетів її інституційного стимулювання в умовах війни та на період післявоєнного відновлення.

Вважаємо за доцільне уточнити концептуальне розуміння необхідності інституційного стимулювання, зокрема інноваційно-інвестиційних процесів за участі суб'єктів господарювання. Слід зауважити, що таке розуміння було сформоване Нортон Д., що виділив формальні й неформальні інститути. Водночас акцент на ролі неформальних зроблений уже вченими, що вивчали проблеми поведінкової економіки, зокрема Канеманом Д. (перелічені дослідники водночас є лауреатами нобелівської премії в галузі економіки). Зауважимо, що найчастіше під інститутом розуміють закріплену (формально або неформально) окрему норму, а також сукупність таких норм в певному секторі, і організації чи установи («фінансові інститути», «інститути державного управління») [1, с. 16]. Перевагою інституціональної концепції, як уже стверджують українські фахівці, є те, що різні процеси пояснюються не тільки економічними, але і соціально-політичними, правовими, соціально-психологічними, етичними умовами, а також звичаями, традиціями і звичками як окремого індивіда, так і соціуму загалом [2, с. 192]. З-поміж наукових візій проблем інституційного регулювання та стимулювання поширеним є також твердження про концептуальне розуміння важливості функціонування саме усієї сукупності різнорівневих інститутів, що розглядається як певна інституційна матриця формальних правил і неформальних обмежень [3, с. 26]. Узагальнюючи наведені підходи, вважатимемо, що інституційні основи стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання формують формальні та неформальні інститути. До перших зачислимо безпосередньо законодавство у сфері регулювання інноваційної активності, а також органи державної влади та місцевого самоврядування, у компетенції яких є вплив на інноваційно-інвестиційні процеси в країні. Водночас неформальні інститути – це інноваційна культура, традиції ведення бізнесу, стартап-культура, інноваційне мислення, цифрова грамотність тощо.

З'ясуємо тренди інноваційної активності підприємств в Україні, враховуючи окремі труднощі. Так внаслідок повномасштабної війни,

інформаційна база для аналізу інноваційної активності є суттєво обмеженою. Згідно з Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [4] підприємства мають право у зазначений період не подавати статистичну звітність. У зв'язку з цим офіційна статистика про інновації в Україні впродовж довоєнного періоду розміщена станом на 2020 р. включно, дані про 2021 р. й далі відсутні, втім все ж проаналізуємо деякі довоєнні тренди. Так на рис. 1 наведено динаміку частки промислових підприємств України, які впроваджували інновації, а також інноваційної продукції у загальному обсязі її реалізації.

Рис. 1. Динаміка частки інноваційно активних промислових підприємств та частки інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації у довоєнний період (2000–2020 рр.)*

* У 2016 р. розрахунок показника інноваційної продукції не здійснювався.

Джерело: побудовано за [5]

Зокрема у довоєнний період в Україні (впродовж 2000–2020 рр.) частка інноваційно активних промислових підприємств у їх загальній кількості змінювалася в діапазоні 8,2%–16,6% з нестабільною тенденцією до зростання. Значною мірою «переломним» для динаміки інноваційної активності вітчизняних підприємств можна вважати 2009 рік, після якого значення індикатора «частка

інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції» стало значно нижчим за рівень частки інноваційної активних підприємств. Якщо ж аналізувати в галузевому розрізі, то слід зауважити, що серед виробничих підприємств України лідером за часткою інноваційно активних суб'єктів підприємництва у довоєнний період (2018–2020 рр.) були [5]:

- у добувній промисловості – підприємства з добування металевих руд (21,1%), сировини нафти, природного газу (20,0%);

- у переробній промисловості: виробники фармацевтичних продуктів і препаратів (38,3%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (27,2%), виробництво автотранспортних засобів (20,8%), інших видів (24,5%), хімічних речовин і хімічної продукції (21,4%).

Наведена інформація дає підстави припустити, що в умовах війни дані тренди змінились, безумовно враховуючи збитки завдані виробництвам у багатьох регіонах України, а також загалом проблеми із збутом, купівельною спроможністю, можливостями експорту продукції, які частково були втрачені.

Відтак, інституційне стимулювання інноваційної активності підприємництва в Україні в умовах війни та на період післявоєнного відновлення, на наш погляд, повинно ґрунтуватись на таких пріоритетах:

- удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання, зокрема в частині обґрунтованих стимулів і пільг для інноваторів, які водночас не спотворювали би конкуренцію, але й допомагали бізнесу зберегти потужності і розвиватись в умовах війни;

- перегляд повноважень різних державних органів влади і управління у сфері інноваційної, наукової та науково-технічної діяльності з метою уточнення, узгодження, перерозподілу відповідних функцій задля дієвості стимулюючого впливу, який би позначався на інноваційній діяльності в Україні, водночас створюючи передумови для післявоєнного відновлення;

- окремий акцент на розвитку стартап-екосистеми на базі інституційних механізмів, які уже вдало апробовані, зокрема

Українського фонду стартапів, з метою фінансової підтримки, програм акселерації, інкубації для креативних команд стартапів, молодих підприємств, які справді мають потенціал інноваційного розвитку та можуть бути авангардом відновлення у тих чи інших галузях економіки, чи задаватимуть тренди розвитку у післявоєнний період;

– пріоритетність національної безпеки і оборони, що можна забезпечувати шляхом підтримки виробництва не лише військової продукції, але й товарів подвійного призначення, адже стимулювання креативних ідей і нових рішень у частині таких проектів матиме значення як для перемоги, так і застосування науково-технічних та інших розробок у різних галузях у мирних цілях;

– концептуальний перегляд важливості і акцент на інститутах неформального регулювання і стимулювання в частині подальшого розвитку стартап-культури, проектного мислення, традицій розвитку власного бізнесу на основі інноваційності і креативності, а також цифрової грамотності.

Таким чином проведений аналіз довоєнних трендів інноваційної активності підприємств України та ролі інституційного стимулювання дає підстави стверджувати про наявність багатьох системних проблем у цьому контексті у вітчизняній економіці та українському соціумі. Від успішності їх вирішення, зокрема зважаючи на обґрунтовані пріоритети, залежатиме перемога у війні з росією та післявоєнне відновлення країни та засадах інноваційності підприємницької діяльності, традицій інноваційного мислення, сформованої стартап-культури серед молодих поколінь. Водночас інституційні трансформації необхідні для підвищення рівня національної безпеки та зміцнення конкурентоспроможності країни у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Алимов О.М., Даниленко А.І., Трегобчук В.М. та ін. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія. Київ, 2015. 540 с.

2. Данько М. Теоретико-методологічний аспект визначення трансакційних витрат. *Економічна теорія*. 2017. № 1. С. 36–46.
3. Манцуров І.Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки : монографія. Київ : НДЕІ, 2018. 655 с.
4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України. Редакція від 06.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>
5. Державна служба статистики України. Статистична інформація: Наука. Технології. Інновації. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

НАПРЯМ 7. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Потелешенко Петро Володимирович

кандидат технічних наук, здобувач ступеня доктора наук

Воєнної академії імені Євгенія Березняка

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-31>

АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ І ВИГОД В УПРАВЛІННІ ОБОРОННИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ: ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Безпрецедентні соціальні та інші видатки спричиняють величезні проблеми у збалансуванні державних бюджетів для урядів майже всіх країн світу. Їх політичний істеблішмент намагається виконати чисельні передвиборчі обіцянки щодо першочергового фінансування витрат на охорону здоров'я, соціальні допомоги, державні пенсії та програми допомоги по безробіттю.

Оскільки найбільшою дискреційною статтею в національних бюджетах виступають військові витрати, вони регулярно стають предметом дискусій щодо можливостей їх оптимізації.

Оборона країни в економічній літературі загалом розглядається як суверенна функція держави, а військові витрати трактуються як своєрідна категорія державних витрат. Основними джерелами фінансування військових витрат є податки, державні запозичення та інфляція. У випадку захоплення територій та інших військових трофеїв, фінансування військ може здійснюватися за рахунок переможених, однак історичний досвід свідчить, що його максимальні обсяги досягали 12% від необхідної суми. Крім цих

джерел фінансування, у деяких країнах значну частку у загальних витратах становить міжнародна допомога [1, с. 33].

Разом з цим, військові витрати кардинально відрізняються від інших і у цьому зв'язку досить точним є твердження, що «...різні види державних витрат (наприклад, у розвиток державної інфраструктури, досліджень і розробок, а також в освіту, які нерідко розглядаються як суспільні товари, які мають позитивний вплив на економічне зростання) мають гетерогенний вплив на економічне зростання. Втім в умовах деформації формального й фактичного наповнення поняття «війна», а відтак способів її упередження й зростання витрат на підтримання миру, розглянуті підходи не відповідають сучасним запитам на достовірність отриманих теоретичних висновків» [2, с. 12].

Маючи серйозні бюджетні обмеження і невизначене середовище загроз, представники оборонного відомства в усьому світі постійно стикаються з нагальною необхідністю приймати термінові рішення щодо вибору між конкретними проектами (інфраструктура, медицина, житло для військових, навчання тощо) чи необхідності розвитку військових програм (новітні системи озброєння – безпілотні літальні апарати, зв'язок, бронетехніка, кіберзахист тощо). У цьому випадку аналіз військових витрат та вигод пропонує дієвий набір аналітичних інструментів для підвищення прозорості та ефективності критично важливих оборонних рішень. Зокрема, аналіз військових витрат та вигод дозволяє провести ранжування взаємовиключних портфелів проектів чи військових програм. Алгоритм аналізу повинен передбачати такі основні етапи:

- визначення ключових осіб, які приймають рішення, а також інших зацікавлених сторін з уточненням їх цілей, завдань, уподобань, можливих фінансових обмежень;

- структурування проблеми та визначення можливих альтернатив, що сприятимуть досягненню цілей і задовольнятимуть прийнятим обмеженням;

- визначення необхідного ресурсу часу для проведення аналізу;

- поетапна оцінка витрат на кожну альтернативу для конкретно визначеного періоду часу;
- прогнозна оцінка вигод для кожної альтернативи. У випадку, коли вигоди не мають грошового виразу, рекомендується аналогічна програма з найвищою вартістю на теперішній час;
- оцінка невизначеності та аналіз чутливості (визначення залежності результируючих показників від зміни ключових параметрів);
- підготовка звіту за результатами аналізу (побудова рейтингів проектів чи програм, виходячи із зроблених ключових припущень);
- обґрунтування рекомендацій.

Аналіз військових витрат і вигод вимагає також розробки відповідних прогнозних показників та побудови економетричних моделей. При цьому, базовий концепт «аналіз витрат» слід використовувати у широкому розумінні – він мусить включати не лише процеси оцінки вартості проекту, але й процедури отримання, обробки необхідної інформації та розгляду різного роду ризиків [3, с. 5].

Окремо слід зупинитися на методичних труднощах, які характерні для процесу оцінювання результатів діяльності сектору безпеки і оборони, оскільки він вимагає проведення аналізу складного набору змінних, пов'язаних із загрозами національній безпеці, управлінням ризиками, включаючи ті, яким вдалося запобігти. Приватні ринки, надаючи характеристики вигоди, апелюють до показників продажів, продуктивності праці, прибутковості тощо. Для продукції оборонного сектору формулювання точних показників вигоди неможливе априорі – ми можемо точно оцінити лише оборонні ресурси. У зв'язку з цим актуалізується питання щодо інформативності показників щорічного оборонного бюджету в частині оцінки його ефективності та результативності військових витрат.

Виходячи з основ класичної економічної теорії, можна було б сподіватися, що функція суспільного добробуту сама визначатиме переваги продукції оборонного сектору чи цивільного виробництва, однак на практиці ця концепція виглядає досить проблематичною,

оскільки вигоди від оборони виступають базовими характеристиками суспільного блага. Одним з найбільш релевантних способів виявлення переваг щодо конкретних суспільних благ та послуг вважаються демократичні вибори, однак у нашому випадку вони можуть виявитися ненадійними і неточними. Це пояснюється тим, що, як правило, вибори передбачають голосування за конкретну політичну партію, програма якої носить загальний характер (часто популістський), де оборонні бюджети і політика безпеки часто розпорочені в широкій політичній платформі. Тому можна погодитися з тим, що основна проблема є наслідком ситуації, коли «...економічна модель передбачає максимізуючу поведінку з боку індивідів, в той час як більшість агентів можуть бути пристосуванцями, готовими задовольнятися прийнятними рішеннями, які не є оптимальними [4, с. 411]. Очевидно, що основним аргументом тут є те, що оборона повинна виступати одним головних суспільних благ, яке є неконкурентним беззаперечним.

Таким чином, незважаючи на ряд обмежень методичного характеру, застосування інструментарію аналізу витрат і вигод надає унікальні можливості щодо трансформації національних збройних сил в ефективні, дієві і підзвітні безпекові формування. Застосування методики аналізу військових витрат і вигод ще не набуло масового характеру, однак широко використовується на національних рівнях в процесах: формування стратегії національної безпеки; планування політики воєнних закупівель; обґрунтування критично важливих інвестицій.

Література:

1. Сохацький О.Ю. Макроекономічні ефекти військових витрат у відкритих економіках: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії : 292(056) – міжнародні економічні відносини. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 251 с.

2. Панченко В.Г., Резнікова Н.В., Іващенко О.А. Критичний аналіз теоретичних підходів до встановлення макроекономічних ефектів військових витрат. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. DOI: https://doi.org/10.32702/2307_2105-2019.11.13

3. Forsyth P. Using CBA and CGE in Investment and Policy Evaluation: a Synthesis, Submission to the Productivity Commission Inquiry into Public Infrastructure. Clayton, 2014. 17 p. (Preprint. Monash University). URL: <https://www.pc.gov.au/inquiries/completed/infrastructure/submissions/submissions-test2/submission-counter/subdr117-infrastructure-attachment1.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

4. Hartley K. The Case for Defence. *Defence and Peace Economics*. 2010. No. 21(5–6). P. 409–426.

Шульга Ольга Антонівна

*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри управління
Київського університету імені Бориса Грінченка*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-32>

СПЕЦИФІКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФАКТОРИ, ЩО ЇЇ ФОРМУЮТЬ

Іноземні інвестиції є одним із визначальних чинників економічного зростання. Адже залучення іноземних інвестицій дозволяє розширити обсяги ринків збуту, підвищити ВВП, рівень добробуту громадян та посилити конкурентоспроможність підприємств на світовій арені.

У цілому інвестиційна діяльність включає у себе наступні аспекти:

– інвестування фізичних осіб і юридичних осіб (суб'єктів підприємницької діяльності, громадських і релігійних організацій, асоціацій, спілок та товариств) за рахунок власних та позичених коштів;

– спільне інвестування, коли кілька осіб або організацій об'єднують свої ресурси для спільного інвестування;

– державне інвестування, яке здійснюється за рахунок коштів державного бюджету для підтримки реалізації інвестиційних проєктів;

– інвестування, що здійснюють органи місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів;

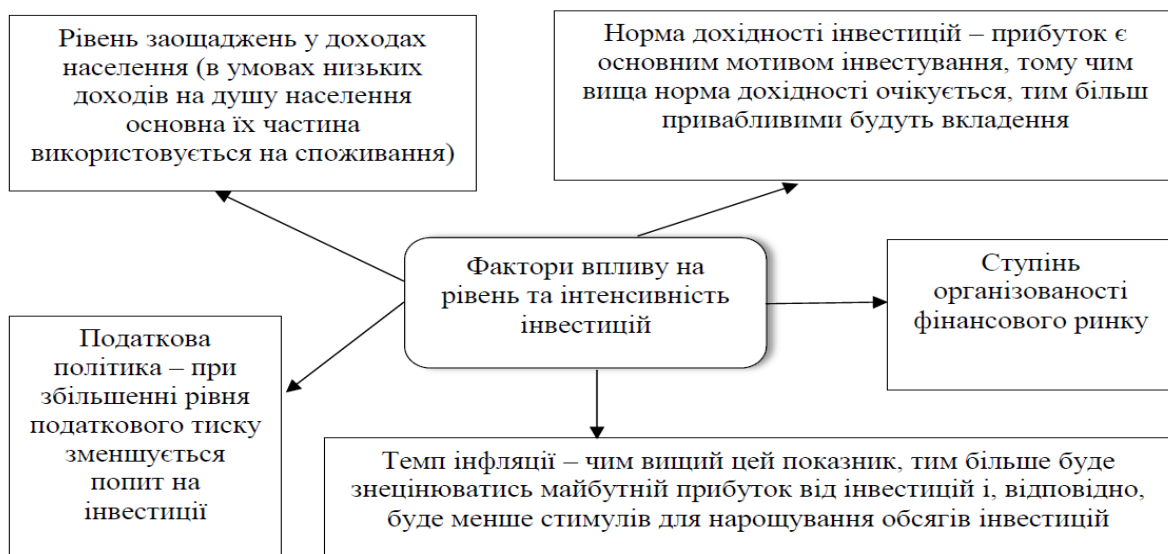
– іноземне інвестування, яке здійснюють іноземні громадяни, юридичні особи та держави.

Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), інвестиційна діяльність характеризується низкою фінансово-економічних факторів, що визначають

можливості та ефективність бізнесу в певному регіоні або країні. Вона охоплює такі елементи:

- політичні, географічні, історичні, культурні, правові, соціально-економічні, організаційні та фінансові фактори, які впливають на інвестиційну діяльність;
- динаміку макроекономічних показників, таких як: рівень економічного зростання, інфляція, безробіття та інші, які враховуються інвесторами при прийнятті рішень про інвестування;
- наявність або відсутність природних ресурсів, які можуть впливати на привабливість регіону для інвестицій;
- демографічну ситуацію;
- рівень розвитку законодавчої бази, валютна та фіскальна політика, прозорість та стабільність економічної системи, які створюють умови для сприятливого інвестиційного клімату.

Окремо виділяють фактори, що впливають на рівень та інтенсивність інвестицій (рис. 1).

Рис. 1. Основні фактори, що впливають на рівень та інтенсивність інвестицій

На сьогодні інвестиційну привабливість країни можна визначити на основі об'єктивних і суб'єктивних факторів.

1. Об'єктивні фактори:

- макроекономічні показники, такі як: стабільність економічного зростання, низька інфляція, низький рівень безробіття;
- інфраструктура та логістика, включаючи якість транспортних мереж, енергетичні системи, телекомунікаційну інфраструктуру;
- наявність природних ресурсів, які приваблюють інвесторів, наприклад, родовища нафти, газу, металів або інші цінні природні ресурси;
- рівень розвитку людського капіталу;
- правова система та захист прав власності, включаючи стабільність законодавства, рівень корупції та ефективність судової системи.

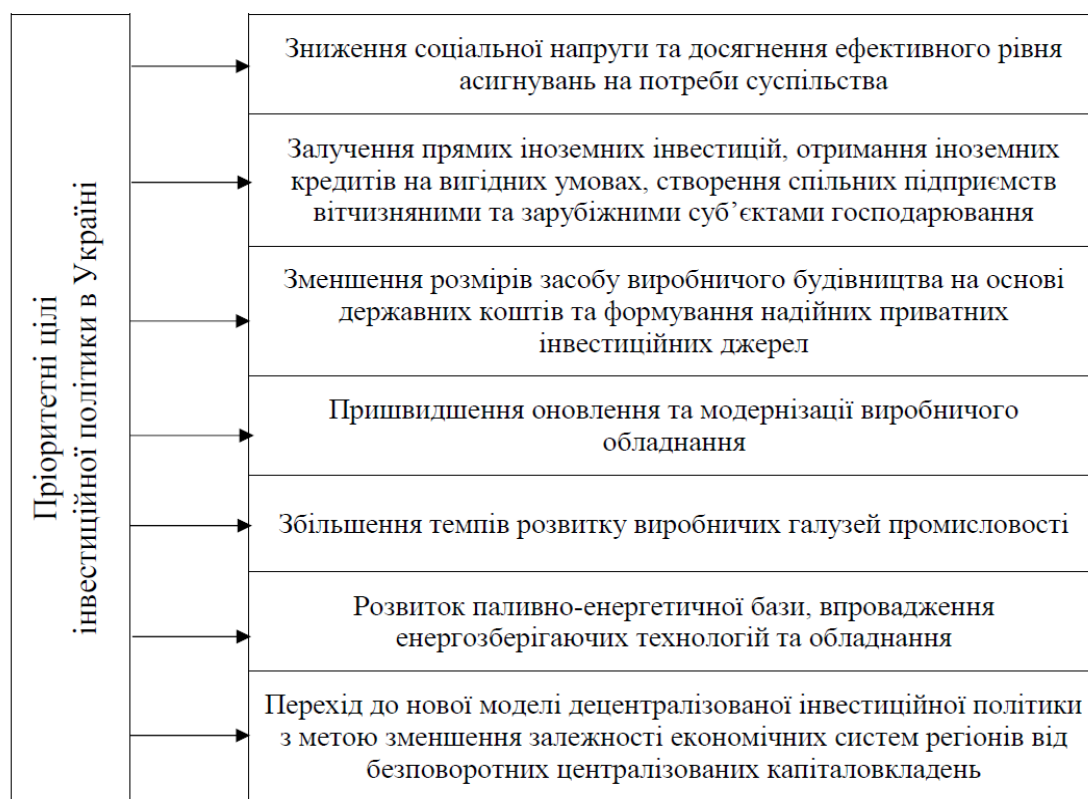
2. Суб'єктивні фактори:

- довіра до державних інституцій та політичної стабільності;
- репутація держави як надійного партнера для інвестицій та додержання угод;
- доступність фінансування та кредитування, включаючи рівень процентних ставок та доступність капіталу;
- готовність держави надавати підтримку інвестиційним проєктам через стимулюючі програми, податкові пільги, зниження бюрократичних перешкод.

На сьогодні інвестиційна політика в Україні, спрямована на досягнення наступних пріоритетних цілей (рис. 2).

Однак існує ряд факторів, які негативно впливають на інвестиційну привабливість та інвестиційний клімат в Україні. Серед них: спад виробництва; низький рівень розвитку економіки; низький платоспроможний попит підприємств; зниження купівельної спроможності населення; соціальна нестабільність та незахищеність населення; посилення тиску на бізнес через високий рівень корупції, нерівні умови ведення бізнесу; недовіра до влади; орієнтованість політики уряду на залучення інвестиційних ресурсів з боку міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ, а не створення сприятливих умов в інвестиційній сфері для залучення потенційних стратегічних іноземних інвесторів; непрозорість фінансового ринку

України та недосконалість законодавчої бази як для національних, так і для іноземних потенційних інвесторів [2, с. 37], війна.

Рис. 2. Пріоритетні цілі інвестиційної політики України

Джерело: [1]

Поряд з усуненням вищезазначених проблем, органам державної влади в Україні варто вжити також заходів щодо підвищення інвестиційного іміджу країни. Зокрема, мова йде про такі аспекти:

1. Рівень і якість співпраці з інвесторами:

- діалог та співробітництво з вітчизняними та іноземними інвесторами;
- створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності, включаючи прозорість процесів, захист прав власності та додержання угод;
- швидкість та ефективність процедур реєстрації, ліцензування та отримання дозволів.

2. Відкритість та ставлення до транснаціональних корпорацій (ТНК):

– політика щодо приваблення ТНК та сприяння їхній діяльності у країні;

– стабільність правил гри та захист інтересів ТНК у довгостроковій перспективі;

– взаємовигідна співпраця з ТНК у розвитку промисловості, технологій та експорту.

3. Мотивація населення до створення фінансово привабливих проєктів:

– створення сприятливих умов для підприємництва та розвитку бізнесу;

– підтримка інноваційних і стартап-проєктів через стимулюючі програми, пільги та фінансову підтримку;

– розвиток кваліфікованої робочої сили та сприяння розвитку освіти та науково-дослідної діяльності.

Саме ці аспекти впливають на сприятливість інвестиційного клімату країни і роблять її більш привабливою для інвесторів.

Література:

1. Нечипорук О.В. Інвестиційна діяльність України: сучасний стан, проблеми та можливості її активізації. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2021. № 5(1). С. 61–68.

2. Разумова Г.В., Оскома О.В., Перетятко К.О. Інвестиційна діяльність в Україні та її вплив на національну економіку. *Економічний вісник Донбасу.* 2022. № 2. С. 35–41.

Наукове видання

Міжнародна науково-практична конференція

**«СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПРІОРИТЕТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ:
ТЕОРІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ»**

(м. Запоріжжя, 13-14 жовтня 2023 р.)

Підписано до друку 31.10.2023. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,07. Тираж 100. Замовлення № 1023-042.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.